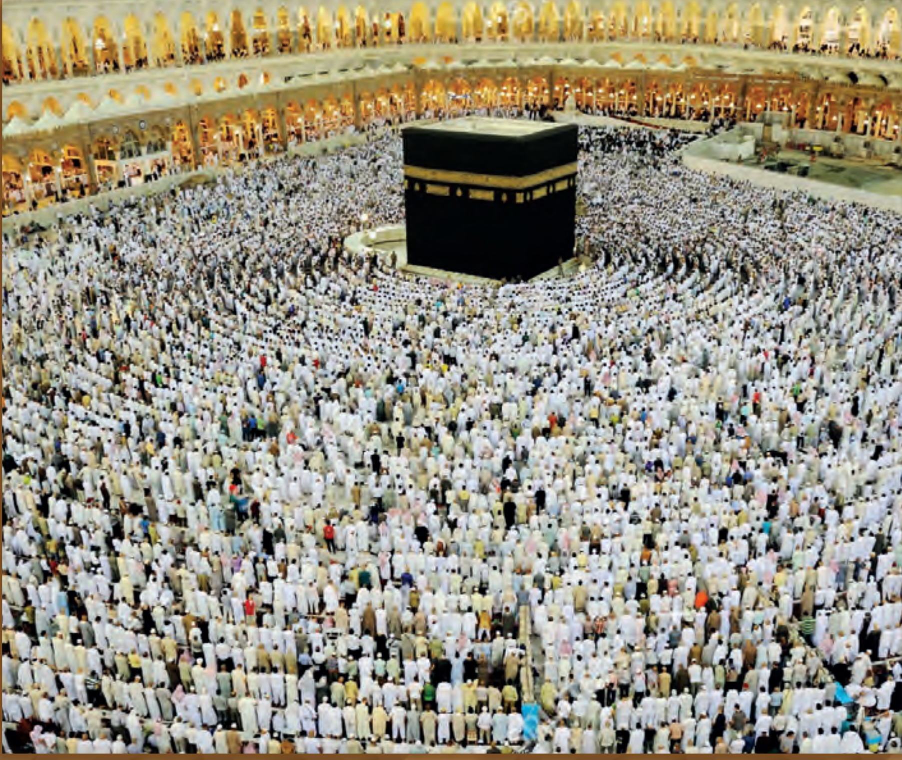

4. ÜNİTE:
İBADAT

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1- Muktedi, müdrik, mesbuk kavramlarını Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinden okuyunuz.
2- Gusletmeyi gerektiren durumları ilmihâl kitaplarından araştırınız.
3- Tevbe suresinin 60. ayetinde belirtilen zekât verilecek kişileri yazınız.
4- Çevrenizde Ramazan orucu dışında oruç tutanlara rastladınız mı? Bu kişilerin tuttukları oruçları sorarak oruç çeşitlerini öğreniniz.
5- Orucun insan sağlığına olumlu etkilerini bir hekime sorarak öğreniniz.
6- Tavaf, vakfe, ihram kavramlarının anlamlarını öğreniniz.
7- Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebi hakkında ansiklopedilerden bilgi edininiz.
8- Kurban ibadetinin toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya katkıları nelerdir? Çevrenizdeki kişilere sorarak araştırınız.
9- Cihadın hangi metodlarla yapılabileceğini araştırınız.

İNCELEYELİM

Sınıfınıza bir ilmihâl kitabı getirerek içinde hangi konuların yer aldığını inceleyiniz. Abdest ve namaza dair konuları gözden geçiriniz.

1. Namaz

Sözlükte namaz; dua, istiğfar, övgü anlamlarına gelir. Dinî bir kavram olarak, tekbirle başlayıp selamla sona eren İslam'ın beş temel esasından biri olup belli eylem ve rükünleri bulunan bir ibadettir. Farsça bir kelime olan namaz Kur'an-ı Kerim'de *"salat"* kelimesi ile ifade edilmiştir. İçerisinde zikir, tesbih, dua, kıyam, rükû, secde gibi ibadetleri toplayan namaz ibadeti, Allah katında en sevimli olan ameldir.

1.1. Ezan

Ezan kelimesi sözlükte; bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ezan, farz namazların vaktinin girdiğini bildirmek için okunan belli sözlere denir. Ezan okuyan kimseye müezzin denir.

Namaz, Mekke döneminde farz kılınmış ezan ise hicrî birinci yıldan itibaren okunmaya başlanmıştır. Medine'ye hicretten sonra Mescid-i Nebi'nin inşası tamamlanınca düzenli bir şekilde cemaatle namaz kılınmaya başlanmıştır. Peygamberimiz, namaz vakitlerinin nasıl duyurulacağı konusunda arkadaşlarıyla istişare etti. Bu esnada vahiyle Resulullah'a (s.a.v.) ve sayıları yirmiye kadar ulaşan sahabiye de rüyalarında bugünkü ezanın şekli öğretilmiştir. İlk ezan, Bilal (r.a.) tarafından sabah namazında yüksekçe bir evin damında okunarak uygulamaya konulmuştur.

Ezan; Kur'an, sünnet ve icma ile sabittir. Kur'an'daki **"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında..."**[1] ayetindeki çağrıdan kasıt ezandır. Peygamberimiz *"İnsanlar ezan okumanın ve namazda ilk safta bulunmanın sevabını bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı, mutlaka kura çekerlerdi."*[2] buyurmuştur.

İslam'ın en önemli şiarlarından sayılan ezanı ve kâmeti bir bölge halkının tamamen terk etmesi doğru değildir. Ezan, bir beldede İslam varlığının sembolüdür. Dünyanın her yerinde ezan, Peygamberimizin öğrettiği şekilde Arapça olarak okunur. Ezan ile topluma namaz vakitleri bildirilmiş ve İslam dininin en yüce esasları cihana ilan edilmiş olur.

Sabah ezanında diğer vakit ezanlarından farklı olarak ezanda «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» sözünden sonra « اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ» sözü eklenir. Ve iki defa tekrar edilir.

BİLGİ KUTUSU

Ezanın Sözleri

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ

(اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ)

(اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ)

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

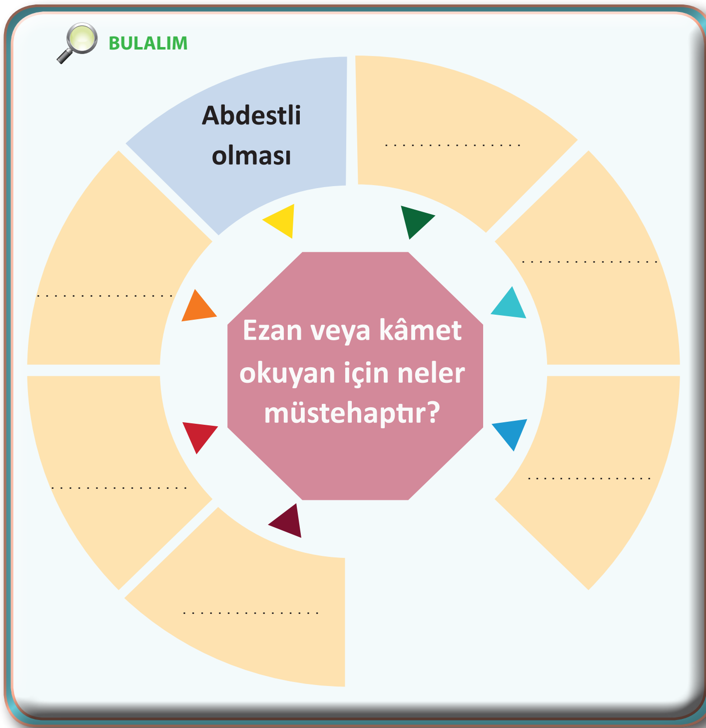
1 Cuma suresi, 9. ayet.
2 Buhârî, Ezan, 9.

Kâmet kelimesi sözlükte 'ayağa kalkmak, durmak, düzgün ve itidal üzere olmak' gibi anlamlara gelir. Kâmet, farz namaza başlanacağını bildirir. Kâmetin lafızları aynen ezan gibi olup ilave olarak «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» cümlesinden sonra «قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ» cümlesi eklenir. Ezan yavaş yavaş, kâmet ise biraz daha seri bir şekilde okunur.

Kâmet, tek başına veya cemaatle namaz kılarken namazın farzından önce okunur. Her farz namazdan önce kâmet getirmek erkeklere sünnettir. Müezzin kâmet getirdiği takdirde cemaatin kâmet getirmesi gerekmez. Farz namazların kazasını kılarken de kâmet getirmek sünnettir.

Namaz için ezan okuyan ve kâmet getiren kimseye **müezzin** denir.[3] İslam Tarihinde ilk müezzin Bilal Habeşî'dir. Müezzinlik görevinin önemi ve faziletiyle ilgili olarak Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Müezzinler, kıyamet günü insanların en uzun boylu olanlarıdır."*[4] Bu yüzden Müslümanlar müezzinliğe özel bir önem verir. Camilerde müezzinlik kadrosu vardır. Görevli müezzinlerin güzel sesli olması, dinî musiki ve fıkıh bilgisi gibi konularda yetkin olması da beklenir.

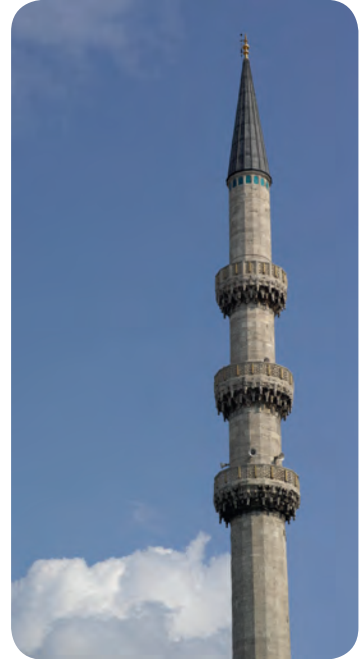
Müezzinin ezan okurken abdestli olması, yüksek yerde, ayakta ve kıbleye dönük bir şekilde yüksek sesle okuması, okurken şehadet parmaklarını kulak deliğine veya üstüne koyarak okuması, *"Hayye ale's-salâh"* derken yüzü sağa, *"Hayye ale'l-felâh"* derken sola çevirmesi, ezan bitimine kadar başka kelam konuşmaması, dikkatli, samimiyetle, doğru ve yavaş yavaş okuması müstehaptır.[5]

ARAŞTIRALIM

Peygamberimizin ilk müezzini kimdir? Bu sahabinin hayatını araştırınız.

Minareler ezanı duyurmak için yapılmış yapılardır.

ARAŞTIRALIM

Ezan okunmadan cemaatle kılınan namazlar var mıdır? Araştırınız.

3 bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 256.
4 Müslim, Salat, 8.
5 bk. Ebû Dâvûd, Salât 28; Tirmizî, Salât 143.

TARTIŞALIM

Ezan olmasaydı namaza nasıl davet yapılırdı? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Ezan okuyanın kâmet getirmesi, kâmet getirirken de aynı şekilde kıbleye dönerek, ayakta, cemaatin duyacağı bir ses tonuyla ve ezana göre daha seri okuması müstehaptır. Hanefi mezhebine göre kâmet lafızları da ezan lafızları gibi çift okunur ancak seri bir şekilde söylenir. Şâfii ve Hanbeli mezheplerine göre ise kâmet lafızları birer kez söylenir, «قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ» sözü ve tekbirler ise çift söylenir.

Ezanı işiten kimselerin susup dinlemesi ve ezana icabet etmesi müstehaptır. İlim öğrenen ve öğretenler ile Kur'an okuyanlar ezana icâbet etmeyebilirler, ancak ezanı dinlemesi daha efdaldir. Peygamberimiz ezana icabet etmemizi öğütlemiştir.[6] Bunun için müezzinin okuduğu cümleler aynen tekrar edilir. Sadece *"Hayye ale's-salah"* ve *"Hayye ale'l-felâh"* sözleri okununca, *"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh"* denir. Sabah ezanında *"es-salatü hayrun mine'n-nevm"* okununca da *"sadakte ve berirte"* denir.

DÜŞÜNELİM

﴿ إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۜ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

"Şüphesiz Allah ve melekleri Nebi'ye salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin, selam edin."

(Ahzâb suresi, 48. ayet)

Bu ayet ne zaman okunur? Bu ayeti duyunca ne yapmalıyız? Melekler gibi salat etmek nasıl olur? Bu konuda düşünelim.

Birkaç camiden ezan okunursa ezanlardan sadece ilkine icabet edilir. Ezan bitince Peygamberimize salat ve selam getirilmesi sonra da ezan duasının okunması müstehabtır. Çünkü Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Ezânı duyduğunuz zaman siz de aynen müezzinin söylediklerini tekrar edin! Sonra bana salat ve selam getirin! Çünkü her kim bana bir kere salavat getirirse Allah buna karşılık on salavat (rahmet) eder. Benim için vesîleyi isteyin. Vesîle, cennette öyle büyük bir derecedir ki, ancak Allah onu kullarından birine verecektir. İşte ben, o kul olmayı temenni ederim. Kim de benim için Allah'tan vesîle dilerse artık ona şefaatim gerekli olur."*[7]

ÖĞRENELİM

Ezan Duası

« اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِى وَعَدْتَهُ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ »

"Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi Allahım! Muhammed'e Vesîle'yi, yüksek derece ve fazileti ver. Onu, kendisine vaadettiğin Makâm-ı Mahmûd'a ulaştır, Muhakkak ki sen vaadinden dönmezsin."

(bk. Buhâri, Ezan, 8; Ebû Dâvud, Salat, 28)

6 bk. Müslim Salat, 12.
7 Müslim, Salat, 11.

1.2. Namazın Farziyeti ve Önemi

İslam dininde namaz, imandan sonra üzerinde önemle durulan temel ibadetlerin başında yer alır. Namaz, akıllı ve ergenlik çağına girmiş her Müslümana farzdır. Namaz önceleri sabah ve akşam olmak üzere günde iki defa, ikişer rekât olarak kılınıyordu. Hicretten iki yıl önce miraç gecesinde beş vakit olarak farz kılındı[8]. Namazın farz oluşu bir ayette şöyle ifade edilmiştir:

﴿...اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

"...Şüphesiz namaz müminlere vakitleri belli bir farzdır."[9]

Peygamberimiz *"Dinin başı İslam (kelime-i şehâdet getirerek Allah'a teslim olmak) ve direği ise namazdır."*[10] buyurarak namazın önemine dikkat çekmiştir.

Namaz kılan kişinin asıl amacı, Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek ve rızasını kazanmaktır. Çünkü namaz, Allah'ın emri olduğu için kılınır. Allah'ın emrine itaat etmek, kulluğun gereğidir.[11] Allah'a (c.c.) ibadet, insanın yaratılış amacıdır. Şu ayet bu durumu ifade etmektedir: **"De ki: Şüphesiz, benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."**[12] Allah'ın rızası, ibadeti sadece Allah için yapmakla elde edilir.

Namaz kılan mümin aynı zamanda, ahirette cehennem azabından korunmayı ve cennete girmeyi de ister. Bu gayeler dışında dünyevi menfaat elde etmek veya insanlar tarafından beğenilmek gibi amaçlarla ibadet yapmak, riyâ olup namazın sevabını yok eder.

Yüce Allah, gerçek manada huzur ve mutluluğa ulaşan mümin kullarının özelliklerini sayarken birinci sırada namaza yer verir. Kur'an'da Mü'minûn suresinin, 1 ve 2. ayetlerinde şöyle buyurur: **"Gerçekten namazlarında huşû içinde olan müminler kurtuluşa ermiştir."** Huşû, Allah'ın yüceliği karşısında hissedilen büyük ve derin saygıdır.

Allah, insanı üstün özelliklerle belli bir amaç için yaratmıştır. Eğer insan yaratıcısı ile bağını koparırsa varlığının anlamını ve amacını kaybeder. Sevgili Peygamberimizin ifadesiyle namaz, insanın Rabbi ile konuşmasıdır.[13]

BİLGİ KUTUSU

« اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّينِ »

"Namaz dinin direğidir."
(Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 3)

"Kulun Rabbine en yakın olduğu yer secdedir..."
(Müslim, Salat, 215)

İNCELEYELİM

﴿فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾

"Öyleyse beni hakkıyla anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin ve sakın nankörlük etmeyin." (Bakara suresi, 152. ayeti)

Allah'ı anmak ve Allah'a şükretmek nasıl olur? Şükür kavramını inceleyiniz.

8 bk. Buhârî, Salat, 1.
9 Nisâ suresi, 103. ayet.
10 Tirmizî, İman, 8.
11 bk. Zâriyat suresi, 56. ayet.
12 En'am suresi, 162. ayet.
13 bk. Buhârî, Salat, 33.

BİLGİ KUTUSU

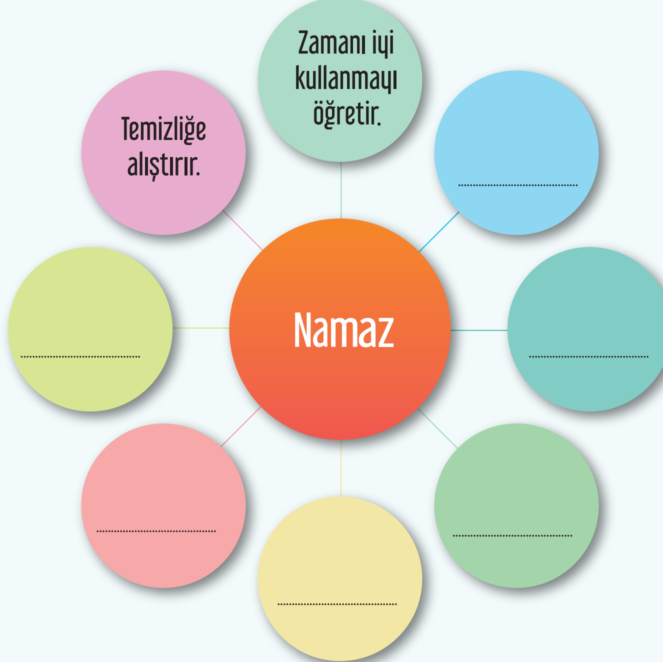
Namazın farz olmasının şartları şunlardır:

- Müslüman olmak,
- Büluğ çağına ulaşmak
- Akıllı olmak.

Namaz ibadeti, Allah'a (c.c.) yapılacak şükrün en kapsamlı şeklidir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle dile getirilmiştir: **"...Beni anmak için namaz kıl."**[14]

Erkanına uygun şekilde namaz kılan, rükû ve secdeleri eksiksiz olarak yerine getiren kimseye mağfiret edeceğine dair Allah'ın vaadi vardır. Peygamberimiz bir gün yanındakilere şöyle bir soru sordu: *"Birinizin kapısının önünden bir ırmak geçse ve o kimse günde beş kere orada yıkansa bedeninde hiç kir kalır mı?"* Onlar da *"Kalmaz."* diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu: *"İşte beş vakit namaz da bunun gibidir. Allah namaz sayesinde günahları siler ve temizler."*[15]

Namaz kılan insan, kendini Allah'a daha yakın hisseder, günah ve hatalardan uzaklaşır. Namaz, insanın duygu dünyasını zenginleştirir. Yüce Allah, **"Kendisini kötülüklerden arındıran, Rabbinin adını anıp namaz kılan mutluluğa ermiştir."**[16] buyurarak namazın önemini belirtmiştir. Sevgili Peygamberimiz namazı gözümün nuru diyerek övmüş ve *"...Benim mutluluğum namazdadır."*[17] buyurmuştur.

14 Tâhâ suresi, 14. ayet.
15 Buhârî, Mevakît 6; Nesâî, Salat, 7.
16 A'lâ suresi, 14-15. ayetler.
17 Nesaî, İşretü'n- nisâ, 1.

Namaz, insana beden sağlığı kazandırır ve temizliğe alıştırır. Namazdaki hareketler vücut adaleleri, kemik ve eklem bölgelerini kuvvetlendirir. İnsanın dinç, temiz ve sağlıklı olmasını sağlar. Çünkü namaz kılan bir kimse abdest almak zorundadır. Bu ise günde birkaç defa, kirlenen uzuvların temizlenmesi demektir. Ayrıca namazın sahih olabilmesi için beden, elbise ve namaz kılınan yerin de temiz olması şarttır.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri abdest bozduğu zaman, abdest almadığı sürece Allah Teâlâ onun namazını kabul etmez." (Buhârî, Vüdû, 2)

Namaz, zamanı iyi kullanmayı öğretir. Zamanı doğru planlamak ve verimli şekilde kullanmak, hayatta birçok şeyi doğrudan etkiler. Özellikle başarılı olmak için zamanı doğru kullanmak şarttır. Zamanı bilinçli kullanınca çalışmalarında verimlilik artar ve başarı sağlanır.

Namazı terk etmek büyük günah sayılmıştır. Allah Teâlâ namazı terk edenleri bekleyen kötü durumu bize şu örnekle açıklamaktadır: **''Ancak defteri sağdan verilenler böyle değildir; onlar cennettedirler. Onlar suçlulara sorarlar: Sizi sakara (cehenneme) sürükleyen nedir? Suçlular şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik..."**[18] Başka bir ayet-i kerimede gerçek müminlerin, namazlarının hakkına riayet eden kimseler olduğu beyan edilir: **"Onlar namazlarını muhafaza ederler."**[19]

Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde kulun ilk hesaba çekileceği şey, farz namazdır. Eğer bu namazı tam olarak yerine getirmişse ne güzel. Aksi hâlde şöyle denilir: "Bakın bakalım, bunun nafile namazı var mıdır? Eğer nafile namazları varsa farzların eksiği bu nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer farzlar için de aynı şeyler yapılır."*[20]

Başka hadislerde bu husus şöyle açıklanmaktadır: *"Bilerek namazı terk eden kimseden Allah ve Resulünün zimmeti (koruması) kalkar."*[21]

"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Küçümsemeden her kim bu namazları tam kılarsa Allah kıyamet gününde cennete koyacağına dair kesin söz vermiştir. Kim de onları, hafife alarak eksik bir şekilde yaparsa Allah katında ona verilmiş bir söz olmaz. Allah dilerse ona azap eder dilerse bağışlar."[22]

"Kul namaz ile Rabbine yaklaşır."
(bk. Müslim, Salat, 215)

18 Müddessir suresi, 39-43. ayetler.
19 Meâric suresi, 34. ayet.
20 Tirmizî, Salat, 188.
21 İbn Hanbel, Müsned, C 5, s.238.
22 İbn-i Mâce, Ikâmetü's-Salat 194.

1.3. Namazla İlgili Hükümler

Namazın kişiye farz olmasının şartları; Müslüman olmak, büluğ çağına ulaşmak ve akıllı olmak üzere üç tanedir. Buna namazın vücup şartları denir.

BİLGİ KUTUSU

"Kişi ile küfre düşmek arasında namazı terk etmek vardır."
(Müslim, iman, 134.)

Namazın sahih ve eksiksiz bir şekilde kılınabilmesi için bir takım farzları, vacipleri, sünnetleri ve adabı bulunmaktadır. Farzları yerine getirmemek namazın bozulmasına sebep olur. Vaciplerin terki ise eğer unutma veya hata ile yapılırsa sehiv secdesi yapılmasını gerektirir. Vacibin bilerek terk edilmesi hâlinde namazın yeniden kılınması vacip olur. Sünnetlerinin ve adabının terk edilmesi namazı bozmaz. Sehiv secdesi veya namazın kazasını da gerektirmez. Ancak namazın fazilet ve sevabını azaltmış olur.

Namazın farzları on ikidir. Bunların altısı namazın dışında olup namaza başlamadan önce yapılması gerektiği için **namazın şartları** olarak isimlendirilir. Altısı da namazın içinde olup **namazın rükünleri** diye adlandırılır. Namazın geçerli olabilmesi için bu farzların yerine getirilmesi gerekir.[23]

DÜŞÜNELİM

Sahabe "Abdestte de israf olur mu?" diye sorduğunda, Peygamberimiz "Evet, akan bir nehirden abdest alsan bile." buyurmuştur."
(İbn Mâce, Taharet, 48)

Abdest alırken israftan kaçınmak nasıl olur? Düşünelim.

Namazın dışındaki farzlar (namazın şartları):

1. Hadesten Taharet: Hades, hükmi kirliliktir. Hadesten taharet ise bu kirlilikten temizlenmektir. Abdest ve gusül ile bu temizlik yapılmış olur.

Namaz kılmak için hükmi kirlilik adı verilen "hades"ten yani abdestsizlik ve cünüplükten temizlik şarttır. İbadetlerin yapılmasına dinen engel oluşturan hades, küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılır.

Küçük Hades, *abdestsizlik hâlidir.* Abdesti bozan bir hâlin meydana gelmesiyle oluşur ve abdest almakla giderilir.

Büyük hades *ise gusül abdestinin olmamasıdır.* Cünüp olmakla, hayız veya nifas hâli ile meydana gelen hades olup gusül abdesti almakla giderilir.

Allah Teâlâ, namaz kılmak için abdesti ve gerekli hâllerde gusülü şart koşmuştur:

YORUMLAYALIM

﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا
بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ... ﴾

"Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerle birlikte ellerinizi yıkayın. Başınızı meshedin. Aşık kemikleriyle birlikte ayaklarınızı da yıkayın. Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin..." (Mâide suresi, 6. ayet)

Bu ayet ile Hanefi mezhebi abdestin 4 farzı olduğu, Şâfii mezhebi ise 6 farzı olduğu hükmüne varmıştır.

Bu anlayış farklılığının sebebini düşünerek yorumlayınız.

23 TDV İslam İlmihâli, C 1, s. 225.

Abdest, Gusül ve Teyemmüm

Abdest; el, yüz ve ayakları ibadet maksadıyla yıkamak ve başa mesh etmektir. Abdest, Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek yönüyle bir ibadettir. Maddi yönden de bir temizliktir. Abdest, insana sevap kazandırır. Bazı günahların bağışlanmasına da vesile olur. Nitekim Peygamberimiz bu hususu şu hadislerinde şöyle ifade etmiştir:

"Kim, benim aldığım gibi abdest alırsa geçmişte işlediği günahları bağışlanır."[24]

Namaz kılmak, tilavet secdesi yapmak, Kâbe'yi tavaf etmek ve Mushaf'a dokunmak için abdest almak şarttır.

Abdestin farzları, Kur'an-ı Kerim'in Mâide suresi 6. ayetinde belirtilmektedir. Buna göre abdestin dört farzı bulunmaktadır: Yüzü yıkamak, elleri ve kolları dirsekleriyle beraber yıkamak, başı meshetmek, ayakları aşık kemiğiyle birlikte yıkamak. Şâfii mezhebinde bu dördüne ilave olarak niyet ve tertip de abdestin farzlarındandır. Yıkanacak yerleri bir defa yıkamak farz, üç defa yıkamak ise sünnettir.

BİLİYOR MUSUNUZ

Abdestin sünnetlerinden bazıları şunlardır:
Abdest almaya niyet etmek. *(Şâfii mezhebinde farzdır.)*
Abdeste eûzü besmele ile başlamak.
Elleri üç defa yıkamak.
Ağza üç defa su vermek (mazmaza).
Burna üç defa su çekmek (istinşak).
Yüzü, kolları ve ayakları üçer defa yıkamak.
Başın tamamını mesh etmek.
Kulakları birer defa mesh etmek.
Organları yıkamada sıraya (tertibe) uymak. *(Şâfii mezhebinde farzdır.)*

BİLİYOR MUSUNUZ

Abdesti Bozan Şeyler
İdrar veya dışkının vücuttan atılması, yellenmek.
Meni ve mezinin çıkması.
Ağız dolusu kusmak.
Tükürünce ağızdan tükürükten fazla kan gelmesi.
Vücudun herhangi bir yerinden çıkan kan, irin, sarı su gibi bir maddenin, çıktığı yerde kalmayıp az da olsa etrafına taşıp bulaşması.
Sarhoş olmak, aklı giderecek şekilde baygınlık geçirmek, çıldırmak, sara nöbeti geçirmek.
Yatarak, yaslanarak, bir şeye dayanarak uyumak.
Özür sahipleri için namaz vaktinin çıkmış olması.
Namazda iken yanındaki kimsenin duyacağı şekilde gülmek. *(Şâfii mezhebine göre abdesti bozmaz.)*
(Şâfii mezhebinde mahrem olmayan kimsenin tenine dokunmak abdesti bozar.)

Abdesti Bozmayan Şeyler
Bir yaradan çıkan ancak etrafa yayılmayan sarı su veya kan.
Ağızdan gelen az bir kan belirtisi. *(Şâfii mezhebine göre ön ve arka yoldan çıkmayan kan vb. şeyler ve kusmak abdesti bozmaz.)*
Ağlamak, gözyaşı dökmek.
Parmak aralarındaki pişinti, mayasıl yaşlığı.
Bilincini kaybetmeksizin oturduğu yerde uyuklamak.
Namaz dışında gülmek.

24 Müslim, Taharet, 8,6.

Abdest, namazın şartlarındandır.

Özür Sahiplerinin Abdesti

Abdestini tutamayacak şekilde devamlı bir özrü bulunan kimseye **özür sahibi** denir.

Devamlı akan kan, çıkmasına engel olunamayan idrar, bir hastalık sebebiyle herhangi bir organdan gelen ve abdesti bozan necis akıntı özür sayılan hâllerdir.

- Özür sahibi olan kimse, her vakit namazı için ayrı abdest alır. Bir abdestle iki vakit farz namazı kılamaz. Ancak bir vakit içerisinde o vaktin farz namazını kılabildiği gibi kaza ve nafile namazlar da kılabilir. Kur'an okuyabilir. Şâfii mezhebine göre her namaz için ayrı abdest alınır.
- Özürlünün abdesti vaktin çıkmasıyla bozulur. Mesela özürlü olan kişi sabah namazı için abdest alsa güneşin doğmasıyla aldığı abdest bozulur. Bu nedenle özürlü kimse vakit girdiğinde yeniden abdest alır.
- Özür sahibinin abdesti, özür durumuna sebep olan necasetin vücuttan çıkmasıyla veya elbiseye bulaşmasıyla bozulmaz.[25]
- Özür sahibi olan kadına, hayız ve nifas hâlinde haram olan şeylerden hiçbirisi haram değildir.
- Özür durumu ilk ortaya çıktığında namazı vaktin sonuna kadar geciktirerek kılmak müstehaptır.
- Özür durumunda bulunanlar imamlık yapmamalıdır.

Gusül: Bütün bedeni ibadet niyetiyle hiç bir kuru yer bırakmadan yıkamaktır. Gusül, bazı ibadetlerin yapılmasına engel oluşturan hâlleri ortadan kaldırması bakımından önemlidir. Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de **"... Eğer cünüpseniz boy abdesti alın..."**[26] buyurmaktadır.

Hanefi mezhebine göre gusülün üç farzı vardır:

1. Ağza bolca su verip boğaza kadar çalkalamak,
2. Burna su çekip içini iyice temizlemek,
3. Bütün bedeni, hiç kuru yer bırakmadan yıkamak.

Şâfii mezhebine göre niyet de farzdır. Vücuda bulaşan necaseti temizlemek şartır. Ağzı ve burnu temizlemek sünnettir. Çünkü Şâfiilere göre ağız ve burun vücudun iç kısmı kabul edilir.

BİLGİ KUTUSU

Adabına uygun bir şekilde gusül şöyle alınır:

Gusüle başlarken eûzü besmele çekilir ve Allah rızası için gusletmeye niyet edilir. Önce eller ve avret bölgesi yıkanır. Bedende necaset varsa temizlenir. Sonra abdest alır gibi ağza ve burna su verilir. Oruçlu olan kimse boğazına suyun kaçmamasına dikkat eder. Sonra başa, sağ ve sol omuza su dökülür, her defasında beden ovulur. Saç diplerine, kulakların içlerine, kapanmamış küpe deliklerine, göbek çukuruna ve bedenin diğer kısımlarına su ulaştırmaya özen gösterilir. Bedende kuru yer kalmamasına dikkat edilir.

Suyu gereğinden fazla veya az kullanmak, gusledenken konuşmak, bir özrü olmadığı hâlde başkasından yardım istemek gusülde mekruh olan davranışlardandır. Gusül, abdest yerine de geçer.

25 Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihâli, s. 69.
26 Mâide suresi, 6. ayet.

Cünüp olmak ve kadının hayız (âdet) hâlinin veya lohusalığının sona ermesi ile gusletmek farz olur. Cuma ve bayram namazları için gusül almak, hac ve umre için ihrama girmeden önce ve arefe günü vakfe için gusül almak ise sünnettir.

Âdet gören veya lohusa olan kadın bu maddelere ilave olarak oruç tutamaz ve eşiyle cinsel yakınlıkta bulunamaz.

Cünüp olanın tıraş olması, saç, tırnak kesmesi mekruhtur. Hayızlı iken bunları yapmak mekruh değildir. Âdetli ve lohusa durumda iken kılınamayan namazlar kaza edilmez. Ancak tutulamayan Ramazan oruçlarının kaza edilmesi farzdır.

BİLİYOR MUSUNUZ

Gusülsüz (Cünüp, hayız ve nifas durumunda) olanların yapamayacağı şeyler:

- Namaz kılmak,
- Tilavet secdesi yapmak,
- Camiye girmek,
- İtikâf yapmak,
- Kâbe'yi tavaf etmek,
- Kur'an'a dokunmak,
- Kur'an okumak.

Teyemmüm: Hükmi temizlik, su ile yapılır. Ancak su ile temizlik imkânı olmadığında toprakla yapılır. Teyemmüm, su bulunmadığı veya suyu kullanmaya imkân olmadığı zaman hadesten temizlenmek niyetiyle toprakla veya toprak cinsinden temiz bir şeyle yüz ve kolları mesh etmektir. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de teyemmümün farz olduğunu şu şekilde beyan etmiştir: **"...Eğer hasta veya bir yolculuktaysanız yahut sizden biriniz tuvalet ihtiyacından yahut kadınlarınızla cimadan sonra su bulamazsanız temiz bir toprakla yüzlerinize ve ellerinize mesh edin (teyemmüm alın). Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."**[27]

Teyemmüm, temiz toprakla veya toprak cinsinden (kum, alçı, tuğla gibi) bir maddeyle yapılır. Şâfii mezhebine göre teyemmüm sadece toprakla yapılır.

BİLGİ KUTUSU

Teyemmümün farzı ikidir:

1- Niyet etmek

2- Temiz toprakla yüzü ve kolları meshetmektir.

(Şâfii mezhebine göre bunlara ilave olarak tertip de farzdır.)

BİLİYOR MUSUNUZ

Teyemmümü Mübah Kılan Hâller
Abdest almak ya da gusletmek için yeterli miktarda suyun bulunmaması, mevcut olan su kullanıldığında susuz kalınacak olması.
Suya ulaşılamaması.
Suyla abdest almanın veya gusletmenin sağlık açısından sakıncalı olması.

27 Nisa suresi, 43. ayet.

BİLGİ KUTUSU

Ayağı kaplayan, kendisiyle birlikte yürümek mümkün olan deriden yapılmış giyeceklere mest denir.

DİKKAT EDELİM

Hasta kişi, yara iyileşinceye kadar meshe devam edilebilir.

ARAŞTIRALIM

Necaseti galiza ve hafife'nin namaza engel olan miktarını araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mestler Üzerine Mesh Etmek

Ayağı kaplayan, kendisiyle birlikte yürümek mümkün olan deriden yapılmış giyeceklere mest denir. Mestin, bir organın ya da yara ve benzeri şeyler üzerindeki sargının ıslak elle sıvazlanmasına da mesh denmektedir.

Dinimiz, meşakkat durumunda ibadetlerin yapılmasında kolaylıklar sağlamıştır. Su bulunmadığı ya da bulunup da kullanılamadığı zaman teyemmüm yapılması, mestler ve sargılar üzerine mesh edilmesi dinimizin sağladığı kolaylıklardandır. Mest üzerine mesh yapılabilmesi için önce abdest alınır sonra bu abdest bozulmadan mestler giyilir. Bu alınmış olan abdestin bozulmasıyla mest süresi başlar.

Bir mestin müddeti, mukim olanlar (memleketlerinde veya ikamet vatanlarında oturanlar) için bir gün bir gece, yani 24 saattir. Seferî olanlar için ise üç gün üç gece, yani 72 saattir.

Mestler, abdestte ayağın yıkanması gereken bölümü örtmeli, ayağın küçük parmağı ölçüsü ile üç parmak yan yana sığacak kadar delik ve yırtık bulunmamalıdır.

Sargı Üzerine Mesh Etmek

Abdest veya gusül âzâları üzerinde sargı, alçı veya bandaj varsa ve bu sargıyı açıp altını yıkamak mahzurlu ise sargının üzerine meshedilir.

- Sargıların kişi abdestli iken sarılmış olması şart değildir.
- Sargı üzerine bir defa mesh etmek yeterlidir.
- Açıkta olan yaraya, yanığa, rahatsız olan göz gibi bir organa meshetmek zarar verecekse o takdirde mesh de terk edilebilir.
- Kan veya cerahat sargının üzerine çıkarsa abdest bozulur.
- Sargı açılıp yara kontrol edildikten sonra tekrar kapatılsa mesh bozulmaz. Ancak yara iyileştiği için sargı yerinden düşse mesh bozulur ve abdest almak icap eder.

Üzerine mesh yapılan sargı için belli bir müddet yoktur.

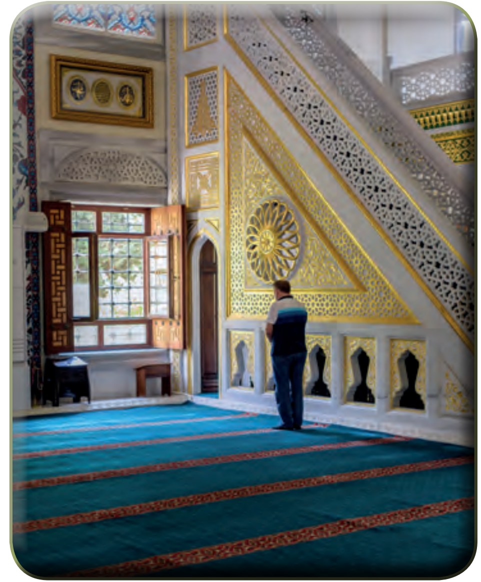
2. Necasetten Taharet: Necaset, hakiki ve maddi pislik, kirlilik demektir. Namaz kılacak kişinin bedeninde, elbisesinde ve namaz kılacağı yerde necaset varsa temizlemesi gerekir. Namaza engel olan necasetler iki kısma ayrılır:

a- Necaseti Galiza: Pis olduklarına dair kesin delil bulunan necasetlerdir. Bu tür necasetler şunlardır:

- İnsan ve hayvan kanı, idrar, dışkı.
- Eti yenmeyen hayvanların idrar ve dışkıları.
- Tavuk, ördek ve kaz gibi kümes hayvanlarının pisliği.
- Leş ve alkollü içkiler.

b-Necaseti Hafife: Pis olduklarına dair kesin delil bulunmayan necasetlerdir. Hafif necaset bir organın dörtte birini kaplayacak kadar olursa namaza engel olur. Bu tür necasetler şunlardır:

- İdrar serpintileri.
- Yollardan sıçrayan çamur içindeki görülmeyen pislikler.
- Kuş pisliği.

Namaz kılınan yer ve namaz kılan kişinin elbisesi temiz olmalıdır.

Büyük ve küçük hacetini yaptıktan sonra avret yerlerini temizlemeye **istinca** denir. İdrar sızıntısının tamamen kesilmesini beklemeye **istibra** denir. Biraz yürümek, öksürmek gibi hareketlerle istibra yapılabilir. İstincâ ve istibrada temizlik sol el ile yapılmalıdır.

3. Setri avret: Namaz kılacak kişinin vücudunda örtülmesi gereken yerleri örtmesi demektir. Namazda erkeklerin göbek deliği ile diz kapağı arasını örtecek şekilde kıyafet giymesi farzdır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Erkeğin avret yeri, göbeği ile diz kapağı arasıdır."*[28] Adabına bir uygun bir kıyafetle namaz kılmak sünnettir. Hanefi mezhebi, erkekler için diz kapağını da avret sayar. Namazda omuzları da örtecek şekilde kıyafet giyilmesi sünnettir.

Namaz kılarken erkeklerin göbekle diz kapağı arasını örtmeleri farzdır.

Kadınlarda yüz ve ellerden başka (Hanefi mezhebinde ayaklar da hariç) vücudun her tarafının örtülmesi farzdır.

Namaz kılarken avret yerinin açılması ve bir rükün eda edecek kadar bir süre açık kalması namazı bozar. Namazın bozulması için avret yeri olan bir uzvun (organın) en az dörtte birinin açılması gerekir.

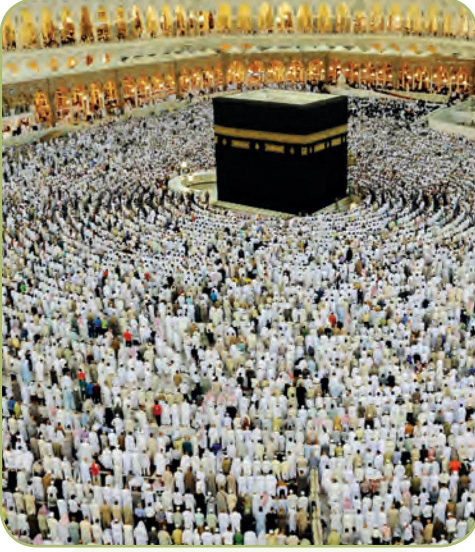
4. İstikbali Kıble: Namazda kıbleye yönelmek şarttır. Kıble, Mekke'de bulunan Kâbe'dir. Kâbe'den uzakta olan kişi ise Kâbe'nin bulunduğu tarafa yönelir, yönünü o tarafa çevirir. Kıbleyi bilmeyenin sorması gerekir. Kâbe'nin bulunduğu noktadan 45 derece sağa ve sola sapmalar kıbleden sapma sayılmaz. Kendi araştırmalarıyla kıbleyi bulan fakat isabet etmediği anlaşılan kimse namazını iade etmez. Namaz esnasında öğrenirse namazını bozmadan o tarafa yönelir.

"Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir."

(Bakara suresi, 149. ayet)

28 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 187.

Namazda kıble, Mekke'de bulunan Kâbe'dir.

Güneşin batma zamanına gurûb denir.

5. Vakit: Farz namazlar için vakit şarttır. Vakti girmeden önce bir namazı kılmak geçersizdir. Meşru bir özür olmaksızın namazı vaktinden sonraya bırakmak da doğru değildir. Namazı, vakti girince geciktirmeden kılmak daha faziletlidir.

Beş vakit namazın vakitleri:

Sabah namazı vakti: Fecr-i sâdık denilen ikinci fecrin başlangıcından güneşin doğmasına kadar olan süredir.

Öğle ve Cuma namazı vakti: Güneşin tepe noktasından batıya doğru kaydığı andan başlar. Herşeyin gölgesi iki misli olana kadar devam eder.

İkindi namazı vakti: Öğle namazı vaktinin çıkışı ile girer ve güneşin batışı ile biter. İkindi namazını güneş batarken kerahet vaktinde kılmak ise mekruhtur.

İkindi namazının farzı, zaruretten dolayı vaktinde kılınamamış ise gün batımına kadar kılınabilir. Ancak ikindiyi geciktirmek iyi değildir. Resulullah (s.a.v.) *şöyle buyurmuştur: "Bu vakitte kılınan namaz münafıkların namazıdır. Münafık oturup güneşi bekler. Güneş batmaya yüz tuttuğu zaman çabucak ikindi namazını dört rekât kılar ve Allah'ı çok az anar."*[29]

Akşam namazı vakti: Güneşin batmasıyla başlar. Güneşin battığı tarafta görülen kızıllık kaybolana kadar devam eder.

Yatsı namazı vakti: Akşam namaz vaktinin çıkmasıyla başlar. İkinci fecrin doğuşuna (imsak) kadar sürer. Yatsı namazını gecenin üçte birinde kılmak müstehaptır. Gecenin yarısına kadar geciktirilmesi ise mübahtır. İkinci fecrin biraz öncesine kadar geciktirmek, bir özür olmadıkça mekruhtur.[30]

Vitir namazı vakti: Yatsı namazından sonradır ve sabah namazının vaktine kadar devam eder. Bu namazı geceleyin, teheccüd ve Ramazan ayında teravih namazından sonra en son namaz olarak fecre kadar geciktirmek evladır.

Teravih namazının vakti: Ramazan ayına mahsus olup yatsı namazı kılındıktan sonra başlar ve sabah namazı vaktine kadar devam eder. Teravih namazı hem vitirden önce hem de vitirden sonra kılınabilir. Fakat evlâ olan teravih namazını önce kılıp vitir namazını sonra kılmaktır.

Bayram namazının vakti: Güneşin bir veya iki mızrak boyu yükselmesinden sonra (zaman olarak güneşin doğuşundan 45 dakika sonra) başlar. Güneşin tam tepede olduğu istivâ vaktine kadar devam eder.

29 İmam Mâlik, Muvatta', Kur'an, 46.
30 Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihâli, s. 114.

6. Niyet: Kalbin bir şeye karar vermesidir. Hangi namazı kılacağını bilmek ve bu ibadeti Allah için yapmayı kalben dilemektir. Niyetin kalp ile yapılması esas olup dil ile de söylenmesi müstehaptır. Cemaatle namaz kılan kimsenin "uydum imama" demesi müstehaptır. Aynı şekilde imamın namaza başlarken "Ben, bana uyanlara imamım" diyerek dil ile niyet etmesi müstehaptır. Kadın cemaat varsa imamın niyetinde belirtmesi gerekir.

"Namaza mutlaka Allahu Ekber diyerek başlamalıyız."

Namazın Rükünleri:

1. İftitah Tekbiri: Niyetten hemen sonra *"Allahu ekber"* diyerek namaza başlamaktır.

2. Kıyam: Ayakta durmak demektir. Kur'an-ı Kerim'de **"...Huşû ile Allah'ın huzurunda kıyama durun."[31]** buyrulur. Ayakta durmaya gücü yetmeyen oturarak veya ima ile namaz kılabilir. Namaz esnasında rahatsızlanan kişi namazını oturarak tamamlayabilir.

Namazda kıyam, Kur'an-ı Kerim'den kıraatın yapıldığı rükündür.

3. Kıraat: Kur'an-ı Kerim'den ayet okumak demektir. Namazda sadece ayakta kıyam hâlindeyken Kur'an okunur.

Namazda kıraatın farz olan miktarı, en az üç ayet veya üç ayet miktarı uzun bir ayettir. Nafile, vitir ve iki rekâtlı farz namazların her rekâtında kıraat farzdır. Üç ve dört rekâtlı farz namazların ilk iki rekâtında kıraat farzdır.

Fatiha ve diğer sureleri, namazda dili kıpırdatmadan ve ses çıkartmadan zihinden tekrarlayarak okumak, kıraat sayılmaz. Bu şekilde namazın rüknü olan kıraat yerine getirilmiş olmaz. Kişinin kendi duyabileceği bir sesle fısıldar gibi ve eğer yanında başkaları varsa onları namazda rahatsız etmeyecek bir şekilde okuması gerekir.

Hanefi mezhebine göre imama tabi olan kişinin kıraat rüknünü yerine getirmek için sure veya ayet okuma yükümlülüğü yoktur. Diğer üç mezhepte ise her rekâtta Fâtiha suresi okunur.

Şâfiî mezhebinde olan kişiler, cehrî namazlarda sadece Fatiha suresini okur. Şâfiî mezhebine göre Fatiha suresinden bir ayet olduğu için besmelenin okunması kıraatın bir parçasıdır ve namazın farzlarındandır.

4. Rükû: Kıyamdan sonra elleri dizlere koyarak eğilmek ve *"sübhane rabbiyel azim"* diyecek kadar hareketsiz olarak durmaktır. Sırt ve baş düz bir şekilde bir süre beklemek ve sonrasında rükûdan doğrulup secdeye varmadan bir süre kıyam vaziyetinde durmak tadili erkânın bir parçasıdır.

سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيمِ

"Büyük Rabbim her türlü kusurdan münezzehtir.

31 Bakara suresi, 238. ayet.

5. Secde: İtaat ve eğilmek anlamına gelir. Hadis-i şerifte Resulullah (s.a.v.) *"Secde, kulun Rabbine en yakın olduğu andır."*[32] buyurmaktadır. Peygamberimiz secdenin nasıl yapılacağıyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Yedi uzuv üzerine secde etmekle emrolundum: Bunlar; alın, iki el, iki diz ve iki ayağın parmak uçlarıdır."*[33] Rükûdan sonra secdeye varıp secdede *"sübhane rabbiye'l a'lâ"* demek sünnet ve diyecek kadar durmak ise farzdır.

6. Ka'de-i Ahire (Son Oturuş): Namazın sonunda *"Tahiyyat duasını"* okuyacak kadar bir süre (teşehhüd miktarı) oturup beklemek namazın farzlarındandır.

BİLGİ KUTUSU

سُبْحَانَ رَبِّـىَ الْاَعْـلٰى

"Yüce olan Rabbimi her türlü noksanlıktan tenzih ederim."

Namazın Vacipleri:

1. Namaza *"Allahu ekber"* sözü ile başlamak.
2. Fâtiha suresini her rekâtta okumak. (Şâfii mezhebine göre farzdır.)
3. Farz namazların ilk iki rekâtında, vitir ve nafile namazların her rekâtında Fâtiha suresinden sonra bir sure veya en az Kevser suresi kadar ayet okumak.
4. Fâtiha suresini zammı sure veya ayetlerden önce okumak.
5. Cemaatle kılınan namazlarda imamın sabah, akşam, yatsı, cuma ve bayram namazlarının birinci ve ikinci rekâtlarında, teravih namazı ile Ramazan ayında teravihten sonra kılınan vitir namazının her rekâtında Fâtiha suresini ve kıraatı açıktan okuması;
   öğle ve ikindi namazlarının bütün rekâtlarıyla, akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının son iki rekâtında kıraatı gizli okuması;
   Cemaatin kıraat yapmaması.
6. Münferid namaz kılan kişinin gündüz kılacağı namazlarda kıraatı gizli okuması.
7. Tadili erkâna riayet etmek.
8. İki secdeyi peşpeşe yapmak.
9. Secdede alın ile birlikte burnu da yere koymak.
10. Secde ayeti okunursa namaz içinde secde etmek. (Namazda secde ayeti okuduktan sonra aynı rekâtta kıraate devam edilecekse hemen doğrudan secdeye gidilir ve tekrar ayağa kalkılarak kıraat tamamlanır. Secde ayeti kıraatın sonunda okunursa ayrıca secde yapmaya gerek yoktur.)
11. Oturuşlarda Tahıyyat duasını okumak.
12. Birinci oturuşta teşehhüd miktarı yani Tahıyyat duasını okuyacak kadar beklemek. Üç veya dört rekâtlı

DİKKAT EDELİM

Namazın vaciplerini kasten terk etmek namazı bozar. Fakat unutarak terk etmek veya geciktirmek sehiv secdesi gerektirir.

BİLİYOR MUSUNUZ

Tadili erkân: Rükünları düzgün, yerli yerinde ve namaz hareketlerinde tam bir sükûnet sağlamaktır. Özellikle tadili erkân; rükûda, rükûdan doğrulunca, secdede ve iki secde arasındaki oturuşta söz konusu olur. Bunlar Hanefi mezhebinde vaciptir. Şâfii, Mâliki ve Hanbeli mezheplerine göre ve İmam Ebû Yusuf'a göre tadili erkân farzdır.

32 Müslim, Salat, 215.
33 Buhârî, Ezan, 133-134.

namazlarda birinci oturuşta Tahıyyat duasını okuduktan sonra gecikmeden üçüncü rekâta kalkmak.

13. Namazın sonunda selam vermek.
14. Namazda yanılınca sehiv secdesi yapmak.
15. Vitir namazında kunut tekbiri almak ve Kunut duasını okumak.
16. Bayram namazlarında ilave tekbirleri almak.

Namazın vaciplerini kasten terk etmek namazı bozar. Fakat unutarak terk etmek veya geciktirmek *sehiv secdesi* (yanılma secdesi) yapmayı gerektirir.

BİLİYOR MUSUNUZ

Tahiyyat Duası

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ۝ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ ۝ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ ۝ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ۝

"Bütün mübarek olan tâzimler, övgüler, mülkler, kavli, bedenî ve mali ibadetler Allah'a mahsustur. Ey Nebî! Sana selam olsun, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun. Kesin olarak bilir ve yemin ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehâdet ederim ki Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve resulüdür." (Buhârî, Ezân, 148, 150; Müslim, Salat, 55)

Namazın Sünnetleri:

1. Beş vakit namaz ile Cuma namazı için ezan okumak ve kâmet getirmek.
2. Tekbirlerde erkeklerin ellerini omuz üstünde kulak memesi hizasına kadar, kadınların için ise omuz hizasına kadar ellerini kaldırması.
3. Eller kaldırılırken parmakların tabii olarak açılması ve ellerin içinin veya yanının kıbleye çevrilmesi. Şâfii mezhebine göre erkeklerin ellerini omuz hizasına kaldırması yeterlidir.
4. Cemaatin namaza başlama tekbirinin imamın tekbirine yakın olması.
5. Erkeklerin sağ elin baş ve serçe parmaklarıyla sol bileği kavrayarak göbek hizasında ellerini bağlaması; kadınların ise sağ eli sol elin üzerine koyarak göğüs üzerinde tutmaları.
6. Fâtiha suresinin sonunda hafif sesle "âmin" demek. Cehrî namaz kılınırken Sübhâneke duasını, "Eûzü besmele" ve "âmin" sözünü içinden okumak.
7. Sabah ve öğle namazlarında Fatiha suresinden sonra uzun bir sure okumak. Akşam namazında ise kısa bir sure okumak.

Fâtiha suresi sonunda "kabul buyur" anlamında âmin deriz.

Namazda secde yaparken alın ile burnu yere koymak gereklidir.

8. Rükûya varırken ve namazdaki diğer tekbirleri getirirken "Allahu ekber" demek.
9. Rükûda erkeklerin açık parmaklarla dizlerini kavraması, kadınların ise parmaklarını bitiştirmeleri.
10. Rükû ve secdede okunan duaları en az üçer kere tekrar etmek.
11. Rükûda erkeklerin sırtları düz olacak şekilde dizlerini kırmadan dik tutmaları; kadınların ise fazla eğilmeden dizlerini hafifçe kırarak sırtlarının yukarıya doğru meyilli şekilde durması.
12. Kavme yapmak yani rükûdan sonra doğrulmak, imamın rükûdan kalkarken *"semiallahü limen hamideh"* sözünü, tekbirleri ve namaz sonunda selamı açıktan söylemesi; rükûdan kalkarken cemaatin *"Rabbenâ ve leke'l-hamd"* sözünü, tekbirleri ve selamı gizlice söylemeleri.
13. Secdeye giderken sırasıyla dizleri, elleri, yüzü yere koymak, kalkarken de sırasıyla yüzü, elleri ve dizleri yerden kaldırmak.
14. Secde yaptığında kişinin yüzünü iki eli arasına alması, ellerini yüzün hizasında bulundurması, elinin dört parmağını birbirine bitiştirmesi, parmak uçlarını kıbleye doğru çevirmesi ve yere yapıştırması.
15. Erkeklerin secdede karnını uyluklarından, dirseklerini yanlarından ve kollarını yerden uzak tutması. Kadınların ise kollarını yerde ve vücuduna yakın tutması.
16. Celse yapmak (iki secde arasında oturmak).
17. Kâdede erkeklerin **iftiraş oturuşu** yapması, yani sağ ayaklarını dikip parmakları kıbleye döndürerek sol ayak üzerine oturması; kadınların ise **teverrük oturuşu** yapması, yani her iki ayağını sağa yatırıp parmak uçlarını kıble istikametine çevirerek kalçaları üzerine oturmaları.
18. Kâdelerde ellerin kıbleye doğru dizlerin üzerine konulması.
19. Teşehhüdlerde "Lâ ilâhe" denilirken sağ elin şehadet parmağının kaldırılması ve "illallah" derken parmağın indirilmesi.
20. Farzların, vitrin, müekked sünnetlerin son kâdelerinde, gayrı müekked sünnetler ile nafile namazların her kâdesinde Tahiyyat, Salli, Bârik, Rabbena veya benzeri bir duayı okumak.
21. Selam verirken başını önce sağa sonra sola çevirmek ve *"Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh"* demek.
22. Namazda yerine göre sütre kullanmak.

ARAŞTIRALIM

Sütre neye denir? Neler sütre olarak kullanılabilir? Araştırınız.

Namazın sünnetlerine uyulduğunda namaz tamamlanmış olur. Namaz sünnetlerinin terkedilmesi, namaz sevabının azalmasına sebep olur.

Namazda huzur, sukunet ve huşû içinde bulunmak, güzel bir kıyafetle namaz kılmak, kıyamda iken secde yerine ve rükûda ise ayak ucuna bakmak, oturuşlarda kucağa ve selamda ise sağ ve sol omuz başlarına bakmak, birinci rekâtta okunan kıraatın ikinci rekâttan fazla olması, kavme durumunda elleri yana salmak, secdeden ayağa kalkarken elleriyle yere dayanmadan kalkmak, namazda esnemeyi gidermeye çalışmak *müstehaptır*.

Namazda Mekruh Olan Davranışlar:

1. Uygun olmayan bir yerde namaz kılmak: Namazı yol üzerinde, hamam içinde, mezarlıkta (namaz için ayrılan yer hariç) hayvan kesilen yerde, sahibinin rızası olmayan yerde kılmak, ateşe karşı namaz kılmak, bir canlının resmi üzerine secde etmek ve önünde canlı resim bulunduğu hâlde namaz kılmak gibi.
2. Başkasının yanına çıkamayacağı bir elbise ile namaz kılmak.
3. Namazın sünnetlerine dikkat etmemek.
4. Namazın şekil şartlarına dikkat etmemek: Mesela bir yere dayanarak namaz kılmak, erkeklerin secdede kolları yere koyması gibi namazın şekil şartlarına uymayan davranışlar mekruh sayılmıştır.
5. Namazda huşûyu azaltan düşünce ve hareketler: Tuvalet için sıkıştığı sırada veya sofra hazırken namaz kılmak, namazda beden veya elbise ile oynamak, boynunu çevirerek bakmak, gözlerini yukarıya dikmek, gözleri yummak, işaretle selam almak, secde yerini düzeltmek, kıl koparmak, esnemek gibi.
6. Kıraatın sıralamasında hata yapmak: Hanefi mezhebine göre ikinci rekâtta, birinci rekâtta okuduğu sure veya ayetten Kur'an'daki sıraya göre bir önceki sure veya ayeti okumak. İkinci rekâtta, birinci rekâtta okuduğu surenin arkasındaki sureyi atlayarak okumak mekruhtur. Fakat iki veya daha fazla sure atlanması mekruh değildir. İkinci rekâtı, birinciden üç veya daha fazla ayet okuyarak uzatmak; kıraatı, nafile namazların her çeşidinin ikinci rekâtında ve vitir namazının da ikinci rekâtında, birinci rekâtlardan daha uzun tutmak mekruhtur.
7. Farz namazlarda ezberinde başka sure varken aynı sureyi bilerek iki rekâtta da okumak.
8. Namazı insanların önünden geçebileceği bir yerde kılmak, önünden geçilmesi muhtemel hâllerde de sütre kullanmamak.
9. Saf arasında yer varken safı tamamlamadan namaza durmak mekruhtur.

BİLGİ KUTUSU

Mekruh Vakitler:

Hadisi şerifte şöyle buyurulur: *"Üç vakit vardır ki, Resulullah bize, bu vakitlerde namaz kılmamızı ve ölülerimizi defnetmemizi yasakladı: Güneş doğduğu zaman yükselinceye kadar, güneş tepe noktasına geldiği zaman zevaline kadar, güneş batmaya meylettiği zaman."*
(Müslim, Müsifirîn, 293)

Şâfiî mezhebine göre kaza namazları her vakit kılınabilir.

Namazı Bozan Durumlar:

İbadetlerin yerine getirilmesinde bilinçli olmak ve ciddiyet önemlidir. Namaz içerisinde yapılan bazı davranışlar veya isteğimiz dışında gerçekleşen bazı durumlar namazı bozar. Bozulan namazın yeniden kılınması gerekir. Bu nedenle namazı bozacak davranışlardan kaçınılmalıdır.

Namazı bozan davranışlar şunlardır:

1. Namazın farzlarında bir eksikliğin ortaya çıkması namazı bozar. Namazda abdestin bozulması, üzerinde namaza mâni bir pislik bulunması, örtünmesi gereken yerin üç tesbih miktarı açık kalması, sabah namazını kılarken güneşin doğması, göğsün kıbleden çevrilmesi gibi.
2. Namaz esnasında özürlerin ortadan kalkması ile de namaz bozulur. Teyemmüm ile namaz kılanın suyu görmesi ve mesh müddetinin sona ermesi gibi.
3. Namazda konuşmak ve namazla ilgisi olmayan bir söz söylemek namazı bozar.
4. Namazda gülmek namazı bozar. (Namazda iken yanındakinin işiteceği şekilde sesli gülmek Hanefi mezhebine göre hem namazı hem abdesti bozar. Şâfii mezhebine göre sadece namazı bozar.)
5. Namaz esnasında birine selam vermek veya birinin verdiği selamı almak, birisine cevap niteliğinde bir ayet okumak, dua adabına uygun olmayan bir şekilde dünya ile ilgili dua etmek namazı bozar.
6. Dışarıdan bakıldığında namazda olmadığı izlenimini verebilecek aşırılıkta el, kol ve beden hareketi yapmak namazı bozar. Namaz sırasında namaza ait olmayan bir iş yapmaya **ameli kesir** (çok iş) denir. El kol işareti yapmak, yürümek namazı bozar. Ancak namazda öndeki safı doldurmak için adım atmak namazı bozmaz.
7. Namaz esnasında uyumak veya bayılmak namazı bozar.
8. Namazda Kur'an-ı Kerim'i anlamı bozulacak şekilde yanlış okumak namazı bozar. Buna **zelletü'l kâri** denir. Anlamı "okuyanın sürçmesi, yanlış okuması" demektir. Kur'an, kasten yanlış okunur ve bununla mana değişirse namaz bozulur. Ayrıca bir kelime yanlışlıkla ağızdan çıksa o kelime de Kur'an'da yer almıyorsa namaz bozulmuş olur.
9. İmama uyan kişinin bir rükünde imamı geçmesi namazını bozar. İmamdan önce rükûya varmak ve secdeden başını kaldırmak gibi.
10. Secdede iken her iki ayağı birden yerden kaldırmak Hanefi mezhebine göre namazı bozan bir davranıştır.
11. Cemaatle kılınan namazda erkeğin yanında veya önünde bir kadının durması erkeğin namazını bozar. Buna **muhazât-ı nisa** denir. Erkeğin namazının bozulması için namazın rükûlu ve secdeli bir namaz olması, erkek ve kadın ikisinin aynı namazı beraber kılması ve perde olmadan bir mekânda bulunması gerekir. Erkeğin mahremi olması durumu değiştirmez.

BİLGİ KUTUSU

Zelletü'l Kârî: Namazda kıraat yaparken okuyanın hata yapmasıdır. Kur'an'ın bir kelimesi, anlamı bozulacak şekilde kasden değiştirilirse namaz bozulur. Şâfiî ve Hanbeli mezhebine göre Fatiha suresi dışındaki okuyuşlarda kasıtlı olmamak şartıyla meydana gelen hata sebebiyle namaz bozulmaz.

Sehiv, Tilavet ve Şükür Secdesi

Sehiv secdesi: Yapılması gereken durumlarda selam verildikten sonra sehiv secdesi yapmak Hanefi mezhebinde vacip diğer mezheplerde sünnettir. Sehiv secdesi namazın farzlarının geciktirilmesi, vaciplerin ise geciktirilmesi ve terk edilmesi sebebiyle gerekir. Sehiv secdesi yapması gereken kişi tek başına namaz kılıyorsa Tahiyyat duasını okuduktan sonra sağ ve sol tarafına ya da sadece sağ tarafına selam verip hemen peşpeşe iki secde yapar ve Salli Bârik ve Rabbena dualarını okur. Sonrasında tekrar sağ tarafına ve peşinden sol tarafına selam vererek namazı bitirir.

Sehiv secdesi yapması gereken kişi, unutarak selam verse daha sonra sehiv secdesi yapması gerektiğini hatırlasa, selam verdikten sonra namazı bozan şeylerden birini yapmadığı müddetçe sehiv secdesi yapabilir. Eğer namazı sehiv secdesi yapmadan bitirmişse namazı geçerli olur.

Tilavet Secdesi: Tilavet, okumak demektir. Tilavet secdesi ise okuma secdesi anlamındadır. Tilavet secdesi, Kur'an-ı Kerim'de bulunan 14 secde ayetinden birisini okumak veya duymakla mükellef tarafından yapılması vacip olan secdeye denir. Tilavet secdesi yapacak kişinin abdestli, üstünün başının temiz ve avret yerlerinin örtülü olması şarttır. Bir mecliste secde ayetinin birden fazla tekrarlanması veya birden fazla secde ayetinin okunması hâlinde bir tilâvet secdesi yeterlidir.

Şükür Secdesi: Sevindirici bir haber, olay veya bir musibet ve belânın def edilmesi üzerine Allah'a karşı bir şükran, teşekkür duygusuyla yapılan secdedir. Bu secde müstehabtır. Namaz dışında uygun olan her vakitte yapılabilir. Peygamberimiz sevindirici olaylar üzerine bunu yapmıştır. Ayrıca günahtan tövbe etmek, deprem ve felâket durumlarında Allah'a sığınmak için de secde yapmak müstehap kabul edilmiştir. Bu secdeler aynı tilavet secdesi gibi yapılır.

BİLGİ KUTUSU

Tilavet secdesi yaparken ve secdeden kalkarken "Allahu ekber" denilmesi ayrıca secdeden kalkıldığında

﴿...سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾

"...İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." Bakara suresi, 285. ayetinin okunması müstehaptır.

YAZALIM

Kur'an-ı Kerim'deki tilavet secdesi gereken 14 secde ayetini bularak defterinize yazınız. Bu ayetlerin Türkçe anlamını okuyunuz.

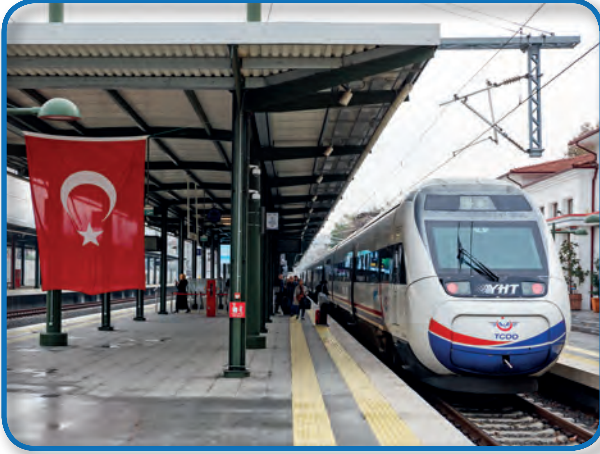
YAZALIM

	Yapılışı	Zamanı
Tilavet Secdesi	....	....
Sehiv Secdesi	....	....
Şükür Secdesi	....	....

Özel Durumlarda Namaz

Seferîlikte Namaz

Seferîlik, bir kimsenin doğup büyüdüğü, yerleştiği veya işi gereği yaşamını sürdürdüğü bir yerden yaklaşık 90 km uzaklıktaki bir yere, 15 günden az kalmak üzere yapmış olduğu yolculuktur.[34] Hanefi, Şâfii, Mâliki ve Hanbeli mezheblerinin içtihadına göre bu mesafe yaklaşık olarak 90 km'dir. Bu, yaya yürüyüşüyle üç gün ve üç gecelik bir mesafedir. Bu mesafeye yolculuk mesafesi denilmektedir.

Her türlü ulaşım aracı ile yolculuk yapılır ve seferîlik gerçekleşir.

Seferîlik, asli ikamet yerindeki meskenlerin geride bırakılmasıyla başlar. Bir yerde 15 gün veya daha fazla ikamet etmeye niyetlenilmesi yahut asli ikamet yerine dönülmesiyle biter. Sadece geçici ikamet yerinde 15 günden az kalındığında ve yolculuk esnasında Seferîlik hükümleri geçerlidir. 90 km'den az bir mesafeye yolculuk yapan kimse dinen Seferî olmadığı gibi, evinden çıkarken en az 90 kilometre uzağa gideceğine niyet etmeyen fakat bu kadar veya daha fazla yol giden kimse de Seferî sayılmaz. Kişi, asıl ikamet ettiği yerde (vatan-ı asli) namazları tam kılar.

Yolculuk durumundaki sıkıntı, zorluk, yorgunluk ve yıpranma durumu dinimizce dikkate alınmış ve bazı özel kolaylıklar getirilmiştir.

- Seferî durumundaki kimse ayağındaki mestlere üç gün mesh edebilir.
- Seferî olana Cuma namazı farz değildir. Ancak Cuma saatinde yolculuğa çıkmak iyi karşılanmamıştır. Cuma namazını kılarsa namazı geçerli olur. Seferî kişi, Cuma namazını kılamadığı zaman öğle namazını kılmak zorundadır.
- Seferî olan kimse dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılar. Üç rekât olan akşam ve vitir namazı olduğu gibi kılınır. Müekked sünnetler, gayrı müekked sünnet hâline gelir. Sünnet namazları (bir içtihada göre sabah ve akşamın sünnetleri hariç) kılmayabilir.

Seferîlik, kişinin ikamet ettiği yerden yaklaşık olarak 90 km uzağa yolculuk etmesidir.

- Seferî kimseye bayram namazları vacip değildir. Fakat kılarsa namazı geçerli olur.
- Namaz konusu dışında Seferîlikle ilgili başka hükümler de bulunmaktadır. Mesela Ramazan ayında yolcu olan kişi, orucunu tutmayıp erteleyebilir. Ancak tutması daha faziletlidir. Daha sonra tutmadığı orucunu kaza eder. Keza yolcuya kurban kesmek de vacip değildir.

34 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 406,

Hanefi mezhebine göre yolcunun seferde, 4 rekât olan farz namazları 2 rekât kılması vaciptir. 4 rekât kılması ise mekruhtur. Mâliki mezhebine göre seferde 4 rekât farzları 2 kılmak sünnet, Şâfii ve Hanbeli mezhebine göre seferde 2 veya 4 kılmak câiz ve iki rekât kılmayı tercih etmek evlâdır.

Hanefi mezhebi, Hac'da Arafat ve Müzdelife dışında iki namazı birleştirerek kılmayı (cemi) câiz görmez.

Seferî kimse, seferî olmayan mukim bir imama uyarsa namazı onunla beraber dört rekât olarak kılar. İmam seferi olursa iki rekâtta selam verir, mukim cemaat ise namazı tam kılar. Seferîlikte durum müsait olmadığında nafile namazlar terk edilebilir. Yolcuyken kazaya kalan dört rekâtlı farz namazlar ikamet yerine dönülse bile iki rekât olarak kaza edilir.

Hanefi mezhebine göre iki namazı cem' etmek Hac'da Arafat ve Müzdelife dışında câiz değildir. Sadece Hac'da arefe günü öğle ile ikindi namazı, akşam ile yatsı namazı cem edilerek kılınmaktadır. Diğer mezhepler ise belli durumlarda bu namazları cem etmeyi câiz görmüştür.

Hasta Olanların Namazı

Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hâlinde hastalığının uzaması yahut da artmasından korkan bir hasta, oturduğu yerde rükû ve secdeleri yaparak namazını kılar. Oturarak namaz kılamayan çok yaşlı ve âciz olan hasta yan yatıp yüzünü kıbleye çevirerek veya sağ tarafına dönerek îmâ ile namaz kılar. Sırtüstü yatıp rükû ve secdeleri baş işareti ile yaparak da namazını kılabilir.

Ayakta durarak namazı kılamayan kişi oturarak kılabilir.

Namazların Kazası

Büluğa ermiş olan her Müslümanın namazları vaktinde kılması gerekir. Namazın vaktinde kılınmasına **eda**, vakti içinde eksik kılınan namazın yeniden kılınmasına **iâde**, vakit çıktıktan sonra kılmaya ise **kaza** denir. Kazası kılınan namaz, yerine getirilmiş olur. Ancak namazı bile bile vaktinden sonraya bırakmak doğru değildir ve Cenab-ı Hak'tan mağfiret dilemek gereklidir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: **"...Şüphesiz ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır."**[35]

Resulullah'a (s.a.v.) *"Amellerin en faziletlisi hangisidir?"* diye sorulmuş, O da cevaben: *"Vaktinde kılınan namaz."*[36] buyurmuştur.

Namazı vaktinde kılmayanlar ağır bir şekilde Peygamberimiz tarafından şöyle uyarılmıştır: *"Biriniz uyuyakalır veya unutur da namazı vaktinde kılamaz ise, hatırladığı vakit o namazı kılsın; o vakit kaçırdığı namazın vaktidir."*[37]

Uyku, unutma veya bir takım nedenlerle farz olan vakit namazları vaktinde kılamayan kişi, kazasını kılmalıdır.

Namazını unutarak veya uyanamayarak vaktinde kılamayan kişinin, en kısa zamanda kaza etmesi gerekir.

35 Nisa suresi, 103. ayet.
36 Buhârî, Mevâkîtü's-salat, 5.
37 Buhari, Mevâkît, 37.

Beş vakit namazın farzlarının kazası farzdır. Vitir namazının kazası ise Hanefi mezhebine göre vaciptir. Sabah namazının sünneti ve farzı, o günün istiva vaktine kadar kaza edilebilir. Öğle ve Cuma namazının ilk sünnetleri, farzlarının edasından sonra son sünnetlerinden önce veya sonra kılınabilir. Diğer sünnetlerin ise kazası gerekmez. Namazları kazaya kalan kişinin namazlarını kaza etmesi, nafile namaz kılmasından daha hayırlıdır.

Uyku, unutma, gaflet veya meşru olmayan nedenlerle farz namazları zamanında eda etmeyen kişi için iki durum vardır: Bu kaza namazlarının sayısı 5 veya daha az ise o kişiye **tertip sahibi** denir. Huşû içinde namazlarını kılıp tertip sahibi olarak bu dünyadan ayrılan üzerinde Allah ve Resulünün zimmeti söz konusudur. Bu durum cennete girmeyi kolaylaştıracaktır.

Kaza için belli bir vakit yoktur. Namaz kılınmayan üç vakit dışında namazlar her zaman kaza edilebilir. (Şâfiîlere göre kaza namazları her vakit kılınabilir.)

Kadınlara Mahsus Hâllerde Namaz

Kadınların fıtri ve biyolojik yapılarından kaynaklanan özel durumlar, onlara bazı dinî muafiyet ve yükümlülükler getirmiştir. Kadınlara mahsus hâller denince hayız, nifas ve istihâze terimleriyle ifade edilen üç durum kastedilir. Bunlar yaratılışları gereği kadınlardan belirli yaşlar arasında ve belirli dönemlerde gelen **hayız** kanı, doğumdan sonra belirli bir süre gelen **nifas** (lohusalık) kanı, bu ikisi dışında kalan ve genelde bir hastalıktan kaynaklanan **istihâze** (özür) kanıdır. Bu üç durum temizlik, namaz, oruç, Kur'an okuma, hac, cinsî münasebet, boşanma gibi birçok hükümle irtibatlı olduğundan fıkıh kitaplarında ele alınır ve ayrıntılı biçimde incelenir.[38]

Yeni doğum yapmış nifas hâlindeki kadını, dinimiz ibadetten sorumlu tutmamıştır.

Hayız, bir nevi abdestsizlik hâli, yani hükmi kirlilik (hades) veya mazeret kabul edilir. Hayızlı kadının namaz kılmasının ve oruç tutmasının câiz ve sahih olmadığında, yani hayzın bu iki ibadetin ifasına engel bir mazeret sayıldığında fakihler görüş birliğindedir. Hayız süresince terkedilen namazların kazasının gerekmediği, oruçların ise temizlendikten sonra tutulacağı hususunda icma vardır. Hayız bitiminde kadının gusül alması gerekir. [39]

Hanefi mezhebine göre âdetin en az süresi 3, en uzun süresi 10 gündür. İki âdet arasında kalan en az temizlik süresi de 15 gündür. Şâfii mezhebinde ise hayzın en az süresi 1 gün, en çok 15 gündür.[40]

Nifas yani lohusalık, fıkıh dilinde doğumdan sonra gelen kan veya bu durumun sebep olduğu hükmi kirlilik (hades) hâlinin adıdır. Bu durumdaki kadına lohusa adı verilir. Kadınların hayız hâli ile ilgili dinî hükümler nifas için de geçerlidir. Nifas hâli sona eren kadının gusletmesi gerekir.

---

38 TDV İslam İlmihâli, C 1, s. 210.
39 bk. Buhârî, Hayız, 20; Müslim, Hayız, 69; Ebû Dâvud, Tahâret, 105.
40 Vehbe Zühayli, İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, C 1, s. 371.

Hanefi ve Hanbeli mezhebi nifasın en uzun süresinin 40, Mâlikî ve Şâfii mezhebi ise 60 gün olduğu görüşündedir. Bu süreler tamamlanmadan da nifas kanı kesilebilir. O zaman fiilî durum esas alınır ve kanın kesilmesiyle nifas hâli dinen sona ermiş sayılır.

İstihâze, rahim içi damarlardan hayız ve nifas hâli dışında ve bir hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle gelen kana denir. Diğer bir ifadeyle istihâze, kadının âdet ve lohusalık dışındaki kanamalarının genel adıdır. Fakihlerin hayız ve nifasın âzami sürelerini belirleme çabalarının bir amacı da hayız ve nifas kanı ile istihâze kanını birbirinden ayırt etme konusunda kadınlara genel ve pratik bir ölçü vermektir. Bu konuda her bir kadının kendi tecrübe ve kanaatinin de önemli olduğunu ve tıp biliminin tespitlerinin ölçü alınması gerektiğini belirtmek gerekir.

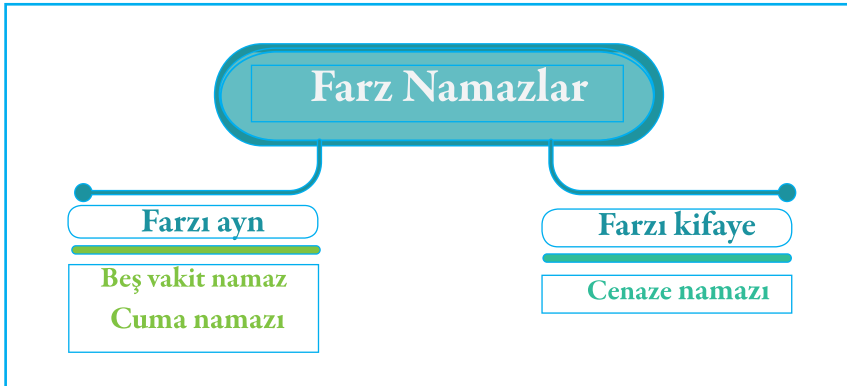
İstihâze; dinmeyen burun kanaması, tutulamayan idrar veya bir yaradan sürekli kan akması gibi sadece abdesti bozan bir özür hâlidir. İstihâze durumdaki kadın gerekli maddi ve bedenî temizliği yapar, tedbirleri alır. Özürlü kimselere tanınan ruhsat ve muafiyetleri kullanarak her bir namaz vakti için ayrı ayrı abdest alıp ibadetlerini eda eder. Alınan bu abdestle o vakit içindeki bütün farz, vacip ve nafile, eda ve kaza namazları kılabilir. Şâfiî ve Mâlikî mezhebine göre her bir farz namaz için ayrıca abdest almak gerekir.

1.4. Namaz Çeşitleri

Fıkıh mezheplerinin çoğuna göre namazlar, farz ve nafile diye ikiye ayrılmıştır. Hanefi mezhebine göre namazlar; farz, vacip ve nafile olmak üzere üçe ayrılır. Farz namazlar farzı ayn ve farzı kifâye olmak üzere ikiye ayrılır.

Farzı ayn olan namazlar; her gün beş vakit kılınan namazlar ile Cuma namazıdır. Günlük farz namazlar; sabah namazı 2 rekât, öğle namazı 4 rekât, ikindi namazı 4 rekât, akşam namazı 3 rekât ve yatsı namazı 4 rekât olmak üzere toplam 17 rekâttır. Cuma günleri öğle vaktinde kılınan Cuma namazı, cemaatla kılınmakta olup 2 rekâttır.

Farzı kifâye olan namaz ise cenaze namazıdır. Müslümanlardan bir kısmı kıldığında diğerlerinden bu farz düşer. Kılınmadığında, o bölgedeki bütün Müslümanlar günahkâr olur.

YAZALIM

Hanefi Mezhebine göre vacip olan namazları yazınız.

Bozulan nafile namazların kazası

....

....

....

Vacip namazlar, vacip oluşu kulun fiiline bağlı olmayan (li aynihî vacip) ve vacip oluşu kulun fiiline bağlı olan (li gayrihî vacip) olmak üzere ikiye ayrılır.

Li aynihi vacip; vitir namazı, bayram namazı ve tilavet secdesidir. *Li gayrihi vacip;* adak namazı, bozulan nafile namazının kazası ve sehiv secdesidir.

Farz ve vacip namazların dışında kalan namazlar ise **nafile namazlardır**. Nafile namazlar, revâtib (sünnet) ve regâib (müstehap) olmak üzere ikiye ayrılır.

Revâtib (sünnet) namazlar: Beş vakit namazların farzından önce veya sonra kılınan müekked ve gayr-ı müekked sünnetlerden ibarettir. Bunlar; sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri, yatsı namazlarının son sünneti ve teravih namazı müekked, ikindinin ve yatsının ilk sünnetleri ise gayri müekked namazlardır. Hanefi mezhebine göre kaza namazı kılması gereken kişinin bile revâtip sünnetleri terk etmesi doğru karşılanmamıştır.

Regâib (müstehap) namazlar: Yukarıda belirtilen sünnetlerin dışında kalan tatavvu da denilen, müstehab veya mendub neviden namazlardır. Bu namazlar, halk arasında nafile namazlar olarak bilinir. Bunlar beş vakit namaza bağlı olmayıp diğer zamanlarda sevap kazanmak maksadıyla kılınan namazlardır. Kuşluk, istihare, teheccüd, husuf, küsuf, tahiyyetü'l-mescid, evvâbin, tevbe, tesbih, ihrama giriş, yolculuk öncesi ve sonrası kılınan sefer namazları gibi.

Cuma Namazı

Resulullah'ın (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında, Medine yakınlarındaki Ranuna vadisinde Cuma namazı farz kılınmıştır.

Cuma namazı; hür, mukim ve sağlıklı olma gibi şartları taşıyan bütün Müslüman erkeklere farzdır. Ezan okununca cuma namazı kılmakla mükellef olanların işlerini bırakıp camiye gitmeleri gerekir. Müezzin Cuma ezanını okuyunca Müslümanlar, Allah Teâlâ'nın bu emrine uyarlar.[41]

Cuma namazı için özel itina göstermek; yıkanıp temizlenmek, tırnakları kesmek, dişleri fırçalamak, güzel koku sürünmek, iyi ve temiz elbiseleri giyerek camiye gitmek müstehaptır.

Cuma günü öğle namazı vaktinde camide Cuma namazı kılınır. Önce dört rekât sünnet kılınır, hutbe için beklenir. Hutbe dinlendikten sonra Cuma namazının iki rekât farzı cemaatle kılınır. Farzdan sonra da dört rekât son sünnet kılınır.[42]

NOT EDELİM

Cuma namazını kılanlar hakkında Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra cumaya gelir, susarak hutbeyi dinlerse üç gün fazlasıyla bu cumadan diğer cumaya kadar olan zaman içindeki günahları bağışlanır."

(Müslim, Cuma, 8)

41 bk. Cuma suresi, 9. ayet.
42 TDV İslam İlmihâli, C 1, s. 287.

ÖĞRENELİM

﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olursanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma suresi, 9. ayet)

Cuma namazı kılınacak cami herkese açık olmalıdır. Cuma namazı İslam'ın şiarındandır. Bu sebeple açıktan ve cemaatle kılınması lazımdır. Cuma namazının geçerli olması için imamdan başka en az üç erkek cemaat bulunmalıdır. Bu görüş Ebû Hanife ile İmam Muhammed'in görüşüdür. Ebû Yusuf'a göre imam hariç iki erkek cemaat de yeterlidir. Mâliki mezhebine göre en az on iki, Şâfii mezhebine göre en az kırk erkeğin hazır bulunması gerekir.

Cuma namazının farzı hutbeden sonra kılınır.

Bayram Namazı

Ramazan ve Kurban bayramlarında kılınan iki rekâtlık namazdır. Hanefi mezhebinde Cuma namazının kendisine farz olduğu kimselere bayram namazı da vaciptir. Şâfiî ve Mâliki mezhebine göre müekked sünnettir. Bayram hutbesi, Cuma hutbesi gibidir. Ancak namazdan sonra okunur ve hüküm bakımından sünnettir. Şâfiî mezhebine göre kadınlar da bayram namazı kılabilir.

ARAŞTIRALIM

Cuma namazının kılınışıyla ilgili hükümlerde mezhepler arasında farklılıklar nelerdir? Araştırınız.

Bayram namazı kılınırken her rekâtında üçer defa fazladan tekbir alınır. Bunlara **zâid tekbirler** denir. Birinci rekâtta kıraattan önce, ikinci rekâtta kıraattan sonra alınır. Şâfiî mezhebinde birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta beş zâid tekbiri alınır ve her ikisi de kıraattan önce alınır.

Namaza sonradan yetişen kimse önce iftitah tekbirini alır ve zâid tekbirlerini getirir. Rükûda yetişen kişi hemen imama uyar ve zâid tekbirlerini rükûda getirir. İkinci rekâtta imama yetişen birinci rekâtı kendisi kılar, zâid tekbirlerini kıraattan sonra getirir.

Namazdan sonra imam minbere çıkar. Tekbir ile hutbeye başlar ve oturmadan hutbe okur.

Bayram, bayram namazından sonra başlar.

BİLGİ KUTUSU

Teşrik tekbiri şu şekildedir:

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَٓا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ

وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَ لِلّٰهِ الْحَمْدُ

"Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'dan başka hiçbir ilah yoktur. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Her türlü hamd Allah içindir."

Teşrik Tekbirleri: Kurban Bayramı'ndan bir gün önce Arefe günü sabah namazının farzından sonra başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar 23 vakitte farzlardan sonra getirilen tekbirlerdir. Kadın, erkek, mukim, Seferî olsun namaz kılmakla yükümlü herkes üzerine bu tekbir vacibtir. Çünkü ayette **"Bir de sayılı günlerde Allah'ı zikredin (tekbir alın)..."**[43] buyurulmuştur. Şâfiî mezhebine göre bu tekbir sünnettir.

Vitir Namazı

Yatsı namazından sonra kılınan günün son namazıdır. Hanefi mezhebine göre vacip, Şâfiî mezhebine göre sünnettir. Gece teheccüdden sonra vitir namazını kılmak daha evlâdır. Uyanmama ihtimaline binaen yatmadan önce de kılınabilir.

Akşamın farzı gibi kılınır. Üçüncü rekâtta rükûdan önce tekbir alınır, Kunut duası okunur. Kunut tekbiri almak ve Kunut duası okumak vaciptir. Hanefi mezhebinde Kunut duası sadece vitir namazında okunur. Şâfiî ve Mâlikî mezhebinde sabah namazının farzının ikinci rekâtında rükûdan sonra ayakta Kunut duası okunur. Bu, Şâfiî mezhebine göre sünnettir. Vitir namazı eda edilmediğinde kazasının kılınması gerekir.

ARAŞTIRALIM

Peygamberimiz cenazeyi takip eden üç şey olarak neleri söylemiştir?
Bu hadisi araştırıp yazınız.

Cenaze Namazı

Vefat eden bir Müslümanın cenaze namazını kılmak ve cenazesiyle ilgili işlemleri yürütmek, o yöredeki Müslümanların üzerine farzı kifâyedir.

Cenaze namazının kılınabilmesi için ölünün bedeninin yıkanmış ve kefenlenmiş olarak, cemaatin önünde hazır bulunması gerekir. Mekruh olan üç vaktin dışında her zaman cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı kılmak için abdest almak gerekir. Diğer namazları bozan şeyler, cenaze namazını da bozar.

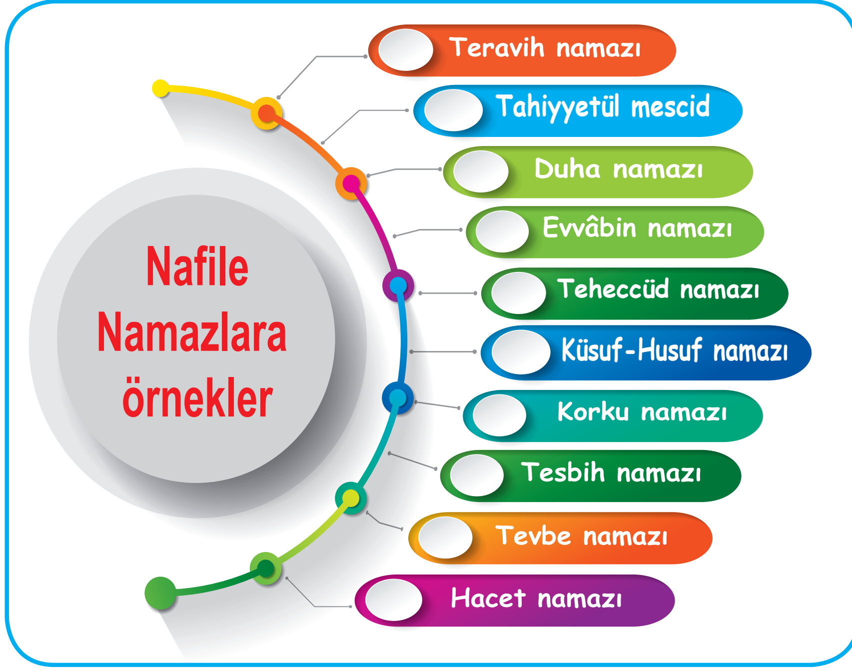
Cenaze namazı için abdest almak gereklidir.

Cenaze namazının rükünları dört tekbir ile kıyamdır. Selam vermek ise vaciptir. Cenaze namazı ayakta kılınmalıdır. Cenaze namazının rükû ve secdesi yoktur. Cenaze namazında cemaat şart değildir. Bir tek kadın veya bir erkek de yeterlidir.

Cenaze için tekfin ve teçhiz işlemleri yapılır. Cenaze namazı kılındıktan sonra kabre defnedilir. Defin işi zaruret olmadıkça geceleri yapılmaz.

Ölüm olayı herkesin başına gelecek olan kaçınılması imkânsız bir ilahî bir kanundur. Ölünün ardından üzülmek, ağlamak tabii bir davranıştır. Ancak üstünü başını parçalayarak feryat figan etmek, taşkınlık yapmak ve dinde olmayan davranışlarda bulunmak doğru değildir. Dostları ve çevresi tarafından ölünün akrabaları teselli edilir. Başsağlığı için cenaze yakınlarına taziyeye gidilir.

43 Bakara suresi, 203. ayet.

Nafile (Regâib) Namazlar

İnsan, nafile ibadetlerle Allah'a yaklaşır. Bir hadis-i kudsîde Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: *"...Kulum, bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, neticede muhabbetime nâil olur. Onu bir sevdim mi, artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himâyeme alır, korurum..."*[44]

Müstehap olarak kabul edilen nafile namazların belli başlıları şunlardır:

Teravih Namazı

Ramazan ayı boyunca yatsı namazından sonra kılınan nafile bir namazdır. Bu namaz ile Ramazan geceleri ibadetle değerlendirilir.

Teravih kelimesi Arapça'da, oturmak, istirahat etmek anlamına gelen "terviha" kelimesinin çoğuludur. Teravih namazı, kılınırken her dört rekâtın sonunda oturulup biraz dinlenildiği için bu adı almıştır. Gelenek olarak camide kılındığı gibi evde de kılınabilir.

Teravih namazı, kadın erkek her Müslüman için sünneti müekkededir. Teravih namazının acele etmeden ve okunan Kur'an-ı Kerim ayetlerinin tefekkürü yapılarak sukûnetle kılınması müstehaptır.

Teravih namazının vakti, yatsı namazından sonra başlar ve sabah namazı vakti girinceye kadar devam eder. Yatsı namazının farzı kılınmadan teravih namazı kılınmaz.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz Hazreti Muhammed (s.a.v.) bir hadisinde buyurmuştur ki; *"Kim inanarak ve sevabını yalnız Allah'tan bekleyerek Ramazan ayında teravih namazını kılarsa geçmiş günahları bağışlanır."*
(Buhârî, Salatü't-teravih, 1)

44 Buhârî, Rikâk, 38.

"Allahım Hz. Muhammed' ve O'nun ailesine, O'na tabi olanlara esenlik ve selam ulaştır."

Teravih namazı, yatsı namazından sonra kılınır. Uygun olan şekli vitir namazından önce kılınmasıdır. Ancak vitirden sonra da kılınması caizdir.

Teravih namazı, İslam ülkelerinin çoğunda cemaat ile, iki rekâtte bir selam verilerek toplamda yirmi rekât olarak kılınmaktadır. Hz. Ömer'in (r.a.) uygulamasına binaen bütün mezheplerde temel kabul edilen yirmi rekât kılma hükmünün yanında Mâlikî mezhebinde otuz altı rekât ve Şâfii mezhebinde ise 8 rekât da kılınabileceği şeklinde görüşler de bulunmaktadır.

Teravih namazı ikişer veya dörder rekât olarak kılınabilir. Her dört rekâtta bir salavat, ilahi vb. okunarak tervihâ yapılır.

Dört rekât kılınırken ilk oturuşta Tahiyyat duasından sonra Salli ve Bârik duaları okunur ve 3. rekâtta kıraata Sübhaneke duası ile başlanır. Şâfii mezhebine göre ikişer rekât şeklinde kılınır, dört rekât şeklinde kılınmaz.

Tahiyyetül Mescid

Ziyaret etme, itikâfta bulunma, ilim öğrenme gibi ibadet amacıyla camiye giren kimsenin oturmadan önce iki rekât namaz kılması müstehaptır. Bu namaz, Allah'ın mabedine saygı ifade eder. Resulullah şöyle buyurmuştur: *"İçinizden biri, bir mescide girince oturmadan önce iki rekât namaz kılsın!"*[45] Özellikle bir camiye ziyaret amacıyla gidildiğinde tahiyyetül mescid namazı kılmaya gayret gösterilmelidir.

"İnsanın her gün, her bir uzvu için sadaka vermesi gerekir. İki rekât kuşluk namazı buna kâfi gelir."
(Müslim, Müsâfirîn, 84)

Duha (Kuşluk) Namazı

Güneşin bir mızrak boyu yükselmesinden yani güneşin doğuşundan takriben 45 dakika sonra başlayıp zeval vaktine kadar olan zaman içinde iki ile sekiz rekât arasında kılınan namaza Duhâ namazı adı verilir. Sekiz rekât kılınması daha faziletlidir. Âişe (r.a.) şunları söylemiştir: "Ben, Resulullah'ın bir defasında duhâ namazı kıldığını gördüm. Hayat boyu bir daha onu terk etmedim."[46]

Evvâbin Namazı

Akşam ile yatsı namazı arasında kılınan iki, dört veya altı rekâtlı olarak kılınan bir namazdır. Hadis-i şerifte Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Kim akşam ile yatsı arasında namaz kılarsa işte o evvâbîn (Allah'a yönelenlerin) namazıdır."*[47]

45 Buhârî, Salat, 60.
46 Buhârî, Teheccüd, 5.
47 Tirmizî, Salat, 32.

Teheccüd Namazı

Yatsı namazının ardından bir müddet uyuduktan sonra kalkıp kılınan gece namazına verilen addır. En azı iki, en çoğu sekiz rekâttır. İki rekâtta bir, selam verilerek kılınır. Gecenin son üçte birinde kılmak daha faziletlidir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Her kim geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır ve iki rekât namaz kılarsa Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılır."[48]

"Güneş ve ay hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmaz. Onlar ancak Allah'ın iki ayetidir. Onları gördüğünüzde hemen namaza durun." (Müsned-i Ahmed, C 2, s. 109.)

Küsuf ve Husuf Namazları

Küsuf namazı; güneş tutulduğu zaman cemaatle veya tek başına iki rekât olarak kılınan bir namazdır.

Husuf namazı; ay tutulduğu zaman iki veya dört rekât olarak kılınan bir namazdır. Bu namaz cemaatle değil, evde tek başına kılınır.

Korku Namazı

Düşman bombardımanı ve deprem gibi afetlerde, kişi güvenlikli bir yerde ise Allah'a sığınmak için güneş veya ay tutulmasında olduğu gibi namaz kılabilir.

Tesbih Namazı

Tesbih namazı, münferit olarak yılda veya ömürde bir kez kılınması tavsiye edilen dört rekâtlık bir namazdır. Her rekâtında yetmişbeş defa *"Sübhânellâhi ve'l-hamdü lillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber"* diye tesbih okunarak eda edilir. İlk rekatta Sübhaneke duasından sonra, diğer rekatlarda Fatiha suresinden önce 15 defa; rükûya eğilmeden önce, rükûda, rükûdan doğulunca, secdelerde ve celsede (iki secde arasında) ise 10'ar defa bu tesbih söylenir.

"...Bana dua edenin duasına cevap veririm..." (Bakara suresi, 186. ayet)

Tevbe Namazı

Bir Müslümanın günah işleyince pişman olup işlediği günahtan tevbe etmek için güzelce abdest alıp iki rekât namaz kılması menduptur. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kul, bir günah işlediği zaman güzelce abdest alır sonra iki rekât namaz kılar ve günahtan bağışlanmasını dilerse günahı bağışlanır."*[49]

48 Ebû Davud, Salat 307.
49 İbn Mâce, Salât, 193.

İstihare Namazı

İstihare, bir işin yapılmasının hayırlı olup olmadığı hususunda kalbin yatışması için iki rekât namaz kılmak ve ardından dua etmektir. İstihare, hayırlı olanı Allah'tan (c.c.) istemek demektir. Kişi, kendisi için önemli bir karar ve tercihte bulunacağı zaman, bazen eldeki verilerin yetersizliği sebebiyle dünya ve ahireti için hangi tercihin hayırlı olacağını kestiremez. İşte istihâre, bu durumlarda başvuracağı çarelerden biridir.[50] İstihareden sonra ilk kalbe doğan şeyin hayırlı olduğu kabul edilerek ona göre hareket edilir. Câbir b. Abdillah şöyle bildirmiştir: *"Allah Resulü (s.a.v.) bize Kur'an-ı Kerim'den bir sureyi öğretir gibi istihâreyi öğretirdi..."*[51]

Hacet Namazı

İki rekât olarak kılınan bir namazdır. Allah Resulü (s.a.v.) kulun dünyevî ve uhrevî hacetlerine nâil olması bakımından Allah'a (c.c.) namaz ile ilticâ eylemesini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Her kimin Allah'tan bir dileği olursa yahut insanlardan herhangi birinden bir dileği bulunursa önce güzelce abdest alsın ve iki rekât namaz kılsın. Sonra Allah'a hamd ve senâda bulunsun. Sonra Resulüne salatü selam eylesin ve ihtiyacını istesin."[52]

1.5. İmamet ve Cemaatle Namaz

Cemaat, namaz kılarken imama uyan kişi veya kişilere denir. **İmam** kelimesi; önder, lider gibi manalara gelir. İmam, namaz kılarken cemaatın kendisine uyduğu kişiye denir.

"Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir."
(Buhârî, Ezân, 30)

İslam dini, cemaatle namaz kılmaya büyük önem vermiştir. Cuma ve Bayram namazları da ancak cemaatle kılınabilir. Beş vakit namaz ile cenaze namazında cemaat yapmak sünnettir. Teravih ve güneş tutulması namazlarında ise cemaat ile kılmak menduptur.

Cemaat ile namaz kılmaya devam etmek çok faziletlidir. Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Mescidlere devam etmeyi alışkanlık hâline getiren bir adamı gördüğünüz zaman onun gerçek mümin olduğuna şahitlik ediniz."[53]

Cemaat ile namaz kılan müminler, tek başına namaz kılanlardan daha çok sevap kazanırlar.

50 İlmihâl, Türkiye Diyanet Vakfı, C 1, s. 518.
51 Buhârî, Teheccüd, 28.
52 Tirmizî, Salât, 348.
53 Tirmizî, İman, 8; İbni Mâce, Mesâcid, 19.

Bu konuda Sevgili Peygamberimiz şu müjdeyi vermektedir: *"Cemaatle kılınan namazın sevabı, tek başına kılınan namazdan yirmiyedi kat daha fazladır."*[54]

Mescide gitmeye engel olacak derecede ağır hasta olanlar; yürüyemeyecek derecede ihtiyar olanlar; iki gözü görmeyen veya iki ayağı engelli olanlar; çamurlu ve çok karanlık bir yolda yürümek zorunda kalanlar; şiddetli soğuk, fırtına, sağanak yağmur ve aşırı sıcakta mescide gitmek zorunda kalanlar; hastaya refakat eden kişiler; Seferî olanlar; can veya mal emniyeti tehlikede olan kişiler namazlarını tek başına kılabilirler.

Beş vakit namaz ile cenaze namazını cemaat ile kılmak müekked sünnettir. Teravih namazı, hem tek başına hem de cemaatle kılınabilir. Vacip olan vitir namazı sadece Ramazan ayında cemaat ile kılınır. Namazların sadece farzları cemaat ile kılınır. Sünnet namazlar ise tek başına kılınır.

İmamın arkasında önce erkekler saf tutar. Sonra erkek çocuklar ve daha geride ise kadınlar saf tutarlar. Kadınların erkeklerin gerisinde saf tutması şarttır. Cemaat ile namaz kılınırken kadınlar, erkekler ile birlikte arada bir engel bulunmaksızın aynı safta, yan yana veya erkeklerin önünde bulunursa (muhâzat); kadınların sağında, solunda ve arkasındaki (yanında ve önünde kadın bulunan) erkeklerin namazları bozulur.

Cemaat ile namaz kılmak, ümmet bilincini ve birlik şuurunu güçlendirir. Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği sağlar. Sosyal dayanışmayı gerçekleştirir. Irk, renk, dil ve millet ayırımı gözetmeksizin müminlerin bir safta toplanmasına vesile olur. Cuma ve Bayram namazı gibi toplu namazlar sayesinde toplum bir araya gelir. Böylece beraberlik ortaya çıkar ve düşmanlara karşı da birlik mesajları verilir.

İmamlık

Bir kimsenin cemaate namaz kıldırabilmesi, imam olması için; kişinin Müslüman, ergen, akıllı, erkek olması, Fâtiha suresi ile namaz kıldıracak kadar bazı sure ve duaları doğru bir şekilde ezbere okuyabilmesi, kendisinde özür durumu olmaması gerekli görülmüştür. Ayrıca yeterli ilmihal bilgisine sahip olması ve takva ehli olması da gerekir. Cahil ve fasığın imamlığı mekruhtur.

Bir yerde resmî görevli imam varsa namazı o kıldırır. Eğer böyle bir görevli yoksa namaz kılmak üzere bir araya toplanmış olan cemaat arasında, imamlığa uygun olanlardan birisi imam tayin edilir. Kişi, başka mezhebe bağlı imamın arkasında namaz kılabilir

54 bk. Buhârî, Ezan, 30; Müslim, Mesacid, 42.

TARTIŞALIM

İslam dini neden cemaatle namaz kılmaya önem vermiş olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Cemaat hâlinde iken kadın ve erkek birlikte saf tutmaz.

ARAŞTIRALIM

Seferi olan kimse imam olduğunda cemaatin nasıl namaz kılması gerektiğini araştırnız.

İmama uymaya **iktida** ve imama uyan kişiye **muktedi** adı verilir. Muktedinin namazının fıkhen geçerli olabilmesi için şu şartlar gerekir:

1. Namaza ve imama uymaya niyet etmesi.
2. İmamdan geride durması.
3. Hanefi, Mâlikî ve Hanbeli mezhebine göre imam ile muktedi aynı namazı kılmalıdır. Şâfii mezhebine göre ise imam ile muktedinin namazlarının rekât sayısı bakımından birbirine benzemesi yeterlidir.
4. İki saf arasında kadın safı olmamalı.
5. İmam lâhik veya mesbuk olmamalı.
6. Muktedi, imamın tekbirlerini duymalı ve arada herhangi bir engel bulunmamalı.
7. İmam ile muktedi arasında makul mesafe olmalıdır.

Namazın her rekâtında imama uyan müdriktir.

İmamın Arkasında Namaz Kılanların Durumu

Muktedi olan kişi için üç durum söz konusudur:

1. Müdrik: Namazın her rekâtını imam ile beraber kılan kişiye denir. İmama birinci rekatın rükûsunda yetişen kişi de müdrik sayılır.

2. Lâhik: Namaza imam ile beraber başladığı hâlde uyuklama, sıkışıklık gibi sebeplerle imama uymayı tamamen veya kısmen kaçıran kimseye denir. Lâhik, sanki imamın arkasında namaz kılıyormuş gibi devam ederek namazını tamamlar.

İmama ilk rekâtın rükûsundan sonra uyan kimseye mesbuk denir.

3. Mesbuk: İlk rekâtın rukûsundan sonra imama uyan kişiye denir. Mesbuk, imam sola selam verdiğinde ayağa kalkar ve kılamadığı rekâtları kılarak namazını tamamlar.

Bir kimse camiye girdiğinde cemaat ile farz namaz kılınıyorsa tek başına ayrı şekilde farz veya sünnet namaz kılmaya durmaz, hemen imama uyar. Cemaat sayısı bir kişi ise muktedi imamın sağında durur. Cemaat sayısı iki veya daha fazla ise muktediler imamın arkasında saf tutar.

Kıble mescidi (solda) ve Kubbetü's-Sahra (sağda) Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa alanında bulunur.

2. Zekât

2.1. Zekâtın Farziyeti ve Önemi

Kelime anlamı; temizlik ve bereket olan zekât, dinen zengin sayılan Müslümanın sahip olduğu malın bir bölümünü Allah rızası için belirli kişilere karşılıksız olarak vermesi anlamına gelmektedir.

Fakirlik, çok eski medeniyetlerden günümüze kadar bir problem olarak hep var olmuştur. Varlıklı kimseler, fakirlere çeşitli adlar altında yardım yapsalar da dünyada sistemli bir uygulama mevcut olmamıştır. İslam güneşinin ortaya çıkmasıyla zekât ve sadakayla ilgili hükümler tedrici olarak gelmiş ve bu konuda çözümler üretilmiştir.

Mekke döneminde İslam, fakirlik meselesine eğilmiş yoksulları doyurmayı ve gözetmeyi, yoksullara giyecek ve mesken teminini teşvik etmiştir.[55] Ziraatçilere hasat zamanı mahsulden ayırmalarını emretmiştir.[56] Yine Mekke döneminde gelen ayetlerde **"Onlar zekâtı verirler."** şeklinde ifadeler kullanılmış ve zekât vermenin müminlerin tabiî vasıfları olduğuna işaret edilmiştir.[57] Zekâtın kurumsallaşması Medine döneminde Müslümanların bir vatan, devlet ve iktidara sahip olmalarıyla söz konusu olmuştur. Ayet ve hadislerle zekât kesin olarak emredilmiştir.[58] Naslarda hangi mallardan ne kadar ve kimlere verileceği, kimler tarafından toplanıp dağıtılacağı hakkında geniş bilgiler verilmiştir.[59]

Kur'an-ı Kerim'de yirmi sekizi namazla birlikte olmak üzere muhtelif isimler altında otuz yedi yerde zekât emri bulunmaktadır.[60]

İslam dininin beş temel esasından biri olan zekât, hicretin ikinci yılında Şevval ayı içinde emredilerek kurumsallaşmaya başlamıştır. Zekâtın farz olduğu kitap, sünnet ve icma ile sabittir.

Allah Teâla (c.c.) pek çok ayette zekâtı emretmiştir:

﴿وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ...﴾

"Namazı kılın, zekâtı verin..."[61]

55 bk. Müddessir suresi, 38-46. ayetler; Kalem suresi, 19-33. ayetler; Fecr suresi, 17-18. ayetler; Mâûn suresi, 1-7. ayetler.
56 bk. En'am suresi, 141. ayet.
57 bk. Mü'minûn suresi, 4. ayet; A'raf suresi, 156-157. ayetler; Fussilet suresi, 6-7. ayetler.
58 Bakara suresi, 110. ayet; Tevbe suresi, 5. ve 138. ayet.
59 Hayreddin Karaman, İslam'ın Işığında Günümüz Meseleleri, C 1, s. 116.
60 Örneğin bk. Tevbe suresi, 103; İbrahim suresi, 31. ayet.
61 Bakara suresi, 43, 110; Nisa suresi, 77; Nur suresi 65. ayetler.

ÖĞRENELİM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يُكَذِّبُ بِالدّ۪ينِۜ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذ۪ي يَدُعُّ الْيَت۪يمَۙ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۜ ﴿٣﴾
فَوَيْلٌ لِلْمُصَلّ۪ينَۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَۙ ﴿٥﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ يُرَٓاؤُ۫نَۙ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı! İşte o, yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki: Onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar." *(Mâûn suresi)*

Mâûn suresinin anlamını öğreniniz.

Hadis-i şeriflerde de zekâtın emredildiğini görmekteyiz: Abdullah b. Abbas'ın (r.a.) naklettiğine göre Peygamber Efendimiz, civar kabilelere öğretmen olarak gönderdiği sahabilere şu hususları tembihlemiştir: *"Önce, Allah'tan başka bir ilah olmadığını anlatın; kabul ederlerse, benim Allah'ın kulu ve resulü olduğumu söyleyin. Bunu da kabul ederlerse günde beş vakit namaz kılmalarının farz olduğunu ve zenginlerinin malında fakirlerin hakları bulunduğunu anlatın."*[62]

İnsan, sahip olduğu nimetlerin şükrünü yerine getirmelidir. Rabbimizin ihsan ettiği mal nimetinin şükrü, zekât ile yerine getirilir. Bu yüzden Allah Teâlâ, zekâtı fakirin hakkı ve zenginin yerine getirmesi gereken mecburi bir görev olarak emretmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şu şekilde belirtilmiştir:

﴿ وَف۪ٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴾

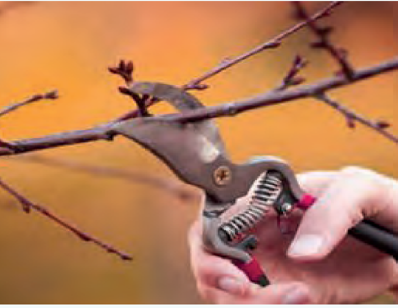
"Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır."[63]

Zengin, fakirin bu hakkını ödemek mecburiyetindedir. Bu nedenledir ki, Hz. Ebû Bekir (r.a.) halife olarak seçildiği zaman zekât vermeyi reddedenlerle savaşmıştır.

Zekâtın şahsi, sosyal, ekonomik pek çok fayda ve hikmetleri mevcuttur. Zekât, fakirliğin ortadan kalkmasında etkili bir yöntemdir. Aynı zamanda sosyal bir yardımlaşma sistemidir. İslam dinindeki zekât ve diğer maddi yardımlaşma şekilleri, zengin ile fakir arasında maddi açıdan doğabilecek dengesizlikleri gidererek toplumda huzurun tesis edilmesini sağlar. Bu yüzden Rabbimiz, Peygamberimize zekâtın zenginlerden toplanıp fakirlere dağıtılmasını emretmiştir: *"Onların mallarından kendilerini temizleyip tezkiye edeceğin bir sadaka (zekât) al..."*[64]

TARTIŞALIM

Budanan bir ağacın daha fazla meyve vermesini ve zekât ile benzerliğini düşününüz. Konuyu arkadaşlarınızla tartışınız.

62 Buhârî, Zekât, 1.
63 Zâriyat suresi, 19. ayet.
64 Tevbe suresi, 103. ayet.

Nebi (s.a.v.) Muaz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e vali olarak gönderirken kendisine şöyle buyurmuştur: *"Zenginlerinden zekâtı al ve yoksullarına ver."*[65]

Zekât, zenginle fakiri birbirine bağlayan İslam'ın köprüsüdür.

Zekât, zengin ile fakir arasında toplumsal barışı temin eder. Zekât, İslam'ın köprüsüdür. Zenginle yoksulu birbirine yaklaştırır. Zengin yardım etmenin sevincini yaşarken yoksul da zengine karşı sevgi ve saygı duyar. Böylece herkesin birbirine sevgi ve saygı ile davrandığı, karşılıklı olarak güven duyduğu, kıskançlıkların ortadan kalktığı ve sosyal dayanışmanın en güzel bir şekilde uygulandığı huzurlu bir toplum meydana gelmiş olur.

Zekât sonucu insanlar, para ve altınlarını saklamak yerine ticaret ile arttırma yoluna giderler. Böylece piyasa, ticaret ve ekonomi canlanır.

İnsana malı veren Allah'tır. Rabbimizin verdiği her nimetin bir şükrü vardır. Sahip olduğumuz mal nimetinin şükrü zekât ile yerine getirilir. Bu hususta Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı kıyamet günü gelmeden önce, size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayın."[66]

Zekât vermeyip cimrilik edenler şu ayet ile uyarılmıştır: **"...Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları yakıcı azapla müjdele. Bu mallar, kıyamet gününde cehennem ateşinin içinde kızdırılacak, sahiplerinin alınları ve sırtları bu ateş ile dağlanacak ve bu sizin sadece kendiniz için biriktirdiklerinizdir. Biriktirdiklerinizin acısını tadın, denilecek."**[67]

 YAZALIM

Aşağıdaki tabloya zekâtın bireysel ve toplumsal faydalarını yazınız.

Bireysel Faydaları	Toplumsal Faydaları

65 Buhârî, Zekât, 1 ve Tevhîd, 1; Ebû Dâvud, Zekât, 5.
66 Münafikûn suresi, 10. ayet.
67 Tevbe suresi, 34-35. ayetler.

2.2. Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar ve Hükümler

Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar

Zekât ibadetini iyi anlayabilmek için şu kavramları iyi bilmek gerekir:

Nisap, dinen zengin sayılmak için belirlenen miktara denir. Peygamberimiz bir kişinin dinen zengin sayılması için sahip olması gereken malları şu şekilde belirlemiştir. 595 gr. gümüş, 80,18 gr. altın veya bunun tutarında para, ticaret malı, 40 koyun veya keçi, 30 sığır, 5 deve. [68]

Ev eşyası, asli ihtiyaçtır, zekât düşmez.

Temlik, zekâtı, ona ehil olanlara vermek yani onların mülkiyetlerine geçirmektir. **Taharrî** ise zekâtı vermeden önce verilecek yerin, ayette geçen sekiz sınıftan biri olması konusunda araştırma yapmaktır. Temlik ve taharrî, zekâtın sahîh olması için gereklidir.

Hâvâic-i Asliyye (Temel İhtiyaçlar): Bir kimsenin zengin olup olmadığına bakılırken hesap dışı tutulan asli ihtiyaç ve giderlerdir. Bir kimsenin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi ihtiyaçları, şahsi kitapları, meslek sahiplerinin kendi aletleri ve yaşama için zorunlu olan diğer şeylerdir.

Son dönemde ileri teknoloji ve lüks tüketim ürünleri piyasada artmıştır. İnsanlar gösteriş amaçlı özel yapım ayakkabı ve telefonlar yaptırmaya başlamışlardır. Ayrıca lüks tablo, mücevher ve ilginç ürün koleksiyonları zenginler arasında bir tutku hâline gelmiştir. Fakihler, lüks kategorisine bile girse ticareti yapılmayan ve sürekli kullanılan temel ihtiyaç ürünlerinin zekâttan muaf tutulacağını bildirmişlerdir.

Havl-i Havelan: Malın üzerinden bir kamerî yılın geçmesidir. Bir kişi, nisap miktarı para veya ticari mala sahip olup zengin sayıldığında bir hicrî yıl (354 gün) sonra zekât vermek ona farz olur.

Sâime: Senenin çoğunu meralarda otlayarak geçiren hayvanlara denir.

Öşür: Kelime anlamı "onda bir" demektir. Fıkhi bir terim olarak toprak ürünlerinden verilen zekât anlamında kullanılır.

Sadaka-i Fıtr (fitre): Ramazanın sonuna yetişen zengin ve hür bir Müslümanın, fakirlere vermekle yükümlü olduğu sadakadır. Yaratılış sadakası, hayat şükrü anlamına gelir. Vacip olan bu sadakaya fıtır sadakası veya fitre de denilmektedir.

68 Nisap miktarları için bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslam İlmihâli, s. 601; Lütfi Şentürk - Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihâli, s. 297; TDV İslam İlmihâli, s. 440.

Zekât ve Sadaka İle İlgili Hükümler

Zekâtı Kimler Verir?

Bir kimseye zekâtın farz olması, birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartların bir kısmı zekât verecek kişiyle, bir kısmı zekâtı verilecek malla, bir kısmı da zekâtın sahih olmasıyla ilgilidir.

Zekât verecek kişinin nisap miktarı mala sahip olması gerekir.

a. Zekât Verecek Mükellefte Aranılan Şartlar:

Aşağıdaki şartların tamamına sahip olan bir kimsenin zekât vermesi farz olur:

- **Müslüman olmak**
- **Âkil ve bâliğ olmak:** Günümüzün âlimleri, çocuk veya akıl hastalarının mallarının çalıştırılarak gelir getirmesi durumunda işleten kişilerce, mallarının zekâtının verilmesi gerektiğini bildirmişlerdir.
- **Hür olmak:** Köle ve cariyelerin zekât vermeleri farz değildir. Tutuklu ve mahkûm olup cezaevinde bulunan kimseler ise eğer diğer şartları taşıyorlarsa zekâtlarını vermelidirler.
- **Nisap miktarı mala sahip bulunmak:** Temel ihtiyaçları ve borçları dışında en az nisap miktarı nâmi (artıcı) mala sahip olmaktır.

BİLGİ KUTUSU

Nisap Miktarları

Altın: 20 Miskal (80,18 gr.)

Para: 80,18 gr. altın değerine ulaştığında

Gümüş: 200 Dirhem (595 gr.)

Koyun ve Keçi: 40 Adet

Sığır, Manda: 30 Adet

Deve: 5 Adet

Toprak Ürünleri: 5 Vesk (Yaklaşık bir ton)

Maden ve define Beşte bir

(bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslam İlmihâli, s. 601; Lütfi Şentürk - Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihâli, s. 297; TDV İslam İlmihâli, s. 440)

b. Zekâtı Verilecek Malda Aranan Şartlar:

- **Malın üreyip artan cinsten olması:** Malda üreme ve artma iki türlü olur:

1- *Hakiki (gerçek) nema (artma/üreme):* Hayvanlar yavrulama ile; toprak ürünleri büyüme ve artma ile; ticaret malları ise günlük hayattaki emtia fiyatlarının artması suretiyle çoğalırlar.

2- *Takdirî (hükmi) nema:* Altın, gümüş ve para gibi geçerli ve kıymetli varlıklardaki artmadır. Döviz de bunlara dâhildir. Bunlar iktisadi açıdan potansiyel olarak nema özelliği taşırlar.

Taşınır veya taşınmaz malların kira gelirleri de üreyen mal kabul edilir. Ticari taksinin gelirinden, ev veya iş yerinin kirasından zekât verilir.

Ticari amaç için satışı veya kira geliri düşünülmeyen; ev, arsa, dükkân, makine, alet, araba gibi yatırım için elde tutulmayan malların kendileri zekâta tâbi değildir.

ÖĞRENELİM

Zekâtı Verilecek Malda Aranan Şartlar

Malın üreyip artan cinsten olması

Malın mülkiyette olması

Hakiki (gerçek) nema

Takdirî (hükmî) nema

- **Malın mülkiyette olması:** Zekât verecek kimsenin zekâtını vereceği mala tam olarak sahip olması ve onu istediği gibi kullanabilmesi gerekir. Zekâttaki tam mülkiyet şartı sebebiyle âlimler şu sonuçlara varmışlardır:

1- Zekât verileceği zaman mal, kişinin kendi tasarrufu altında olmalıdır. Kaybedilen, başkası tarafından el konulup gasp edilen mallar üzerinde tasarruf bulunmadığından zekâtları verilmez.

2- Şahıs mülkiyetinde bulunmayan malların zekâtı verilmez.

3- Kişinin elindeki haram mal ve paralardan dolayı zekât gerekmez.

BİLİYOR MUSUNUZ

Alacaklar da zekâta tabidir. Bunlar üç türlüdür:

1. Kuvvetli alacaklar: Borç olarak verilen paralar, verilen krediler ve satılan ticaret mallarının bedeli olan alacaklar ile iş yerlerinin kiraları böyledir. Ele geçince 1/40 oranında zekât verilir.

2. Orta alacaklar: Bir iş veya hizmetin karşılığı olan alacaklardır. Tazminat, ev kirası gibi alacaklar bu gruptandır. Ele geçmedikçe zekât gerekmez. Tahsil edildiği zaman nisabı geçiyorsa zekâtları verilir.

3. Zayıf alacaklar: Mal, hizmet veya menfaat karşılığı olmayan alacaklardır. Batık borçlar, miras ve kadının kocasından alacağı mehir bu türdendir. Bunlar, tahsil edildikten sonra nisaba eklenir.

c. Zekâtın Geçerli Olması İçin Aranan Şartlar:

- **Niyet şartı:** Zekât bir ibadet olduğu için niyet şarttır. Bir fakire borç veren kişi daha sonra bunu zekâtına saysa câiz olmaz.
- **Malın kalitesi ile ilgili şartlar:** Zekât olarak verilen malın, kullanılmayacak derecede eski ve düşük kalitede olmaması gerekir. Zekât ile mükellef olan, zekât verdiği kimsenin zekât almaya ehil olup olmadığını araştırmalıdır.
- **Temlik ve Taharri şartı:** Temlik, zekât olarak verilecek mal veya paranın mülkiyetini zekâtı alan kimseye nakletmek demektir. Taharri şartı ise zekâtın doğru yere verilmesi için araştırmaktır.

BİLGİ KUTUSU

Müslümanlar israfa girmeden rahat, konforlu bir yaşamı seçebilirler. Yat, tekne ve otomobil tarzındaki lüks ürünlere sahip olan şahıslar, bu ürünlerin üzerinde fakirlerin hakkını da gözetmek zorundadırlar. Ancak lüks sınıfına girse bile, temel ihtiyaç görülerek alınan, sürekli kullanılan ve ticareti yapılmayan özel otomobillerden fıkhen zekât vermek gerekmez.

Zekât Kimlere Verilir?

Zekât verilecek kimselerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak; fakirlere, miskinlere, zekât toplayan memurlara, müellefe-i kulûb'a (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, (yolda kalmış) yolculara mahsustur. Allah en iyi bilendir ve hikmet sahibidir."[69]

69 Tevbe suresi, 60. ayet.

Bu ayete göre kendilerine **zekât verilecek kimseler** şunlardır:

- *Fakirler:* Gelirleri temel ihtiyaçlarını karşılamayan kimselerdir.
- *Miskinler:* Hiçbir geliri veya malı olmayan, bakıma muhtaç kimselerdir.
- *Zekât memurları:* Devlet tarafından zekât toplamakla görevlendirilen memurlardır.
- *Kalpleri İslam'a Isındırılacak Olanlar (Müellefe-i kulüb):* Müslüman olması umulan veya yeni Müslüman olan, İslam'a inancının güçlenmesi istenen, başkalarının Müslüman olmasına etki edebilecek kimselerdir.[70]
- *Köleler (Esirler):* Hürriyete kavuşturmak amacıyla kölelere zekât verilmiştir.
- *Borçlular:* Bunlar iflas etmiş, batık borçlulardır. Borcu mal varlığından fazla olup bu borcu kazancıyla ödeyemeyen kişilerdir.
- *Allah yolunda olanlar:* Bunlar Allah yolunda savaşan ve vatanını koruyan mücahitlerdir. Hacca gitmek için yola çıkan bu esnada muhtaç duruma düşenler, Allah için ilim tahsil eden fakir talebeler ve İslam'ı öğreten kişiler de bu gruba girer.
- *Yolcular (Yolda kalanlar):* Yolculuğu esnasında parası tükenen, bu nedenle yolda kalmış olan ve memleketine ulaşamayan kimselerdir. Zekât, öncelikle malın bulunduğu yerde yaşayan fakir akraba, komşu ve meslektaşlara verilmelidir. Ancak o bölgenin dışında fakir akraba veya daha muhtaç kimseler varsa onlara da gönderilebilir.

Zekâtın tamamı bir kişiye verilebileceği gibi, birkaç kişiye de paylaştırılabilir.

DİKKAT EDELİM

Zekât Kimlere Verilmez?

- Bakmakla yükümlü olunan kişilere,
- Zenginlere,
- Tembellik edip çalışmayanlara,
- Müslüman olmayanlara,
- Cami, okul, çeşme, yol, köprü gibi yerlere zekât verilmez.

BİLGİ KUTUSU

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) zekât vermekten imtina edenlerle mücadelesi şu şekilde olmuştur:

Resulullah (s.a.v.) dünyadan ayrıldığında Ebû Bekir (r.a.) halife seçilmişti. Araplardan bazıları tekrar küfre döndüğü zaman Ömer b. Hattâb (r.a.), Ebû Bekir'e (r.a.) şunları söylemiştir;

Resulullah (s.a.v.) *"İnsanlar, Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar onlarla çarpışmaya memur oldum. Şimdi her kim Allah'tan başka ilâh yoktur derse malını ve canını benden korumuş olur. Ancak (ölümü) hak (eden bir suç) müstesna! Onun hesabı da Allah'a kalmıştır." buyurduğu hâlde sen nasıl oluyor da (zekâtını vermeyen) insanlarla savaşırsın?*

Ebû Bekir (r.a.) *"Vallahi namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât, malın hakkıdır. Vallahi Resulullah'a (s.a.v.) verdikleri basit bir yuları dahi bana vermezlerse vermediklerinden dolayı onlarla mutlaka savaşırım."* dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) *"Vallahi anladım ki Allah (c.c.) Ebû Bekir'in kalbini savaş için açmış ve anladım ki bu savaş kararı, yerinde bir kararmış."* dedi.

(Müslim, İman, 8)

70 bk. Dinî Terimler sözlüğü, s. 256.

Zekâta Tâbi Mallar

Zekât, her çeşit ürün ve maldan verilmez. Kişilerin zenginliğini ortaya çıkaran ve piyasada olan ticari mal ve ürünlerden verilir. Bu mal ve ürünler şunlardır:

a. Altın, Gümüş ve Nakit Para:

Altının nisabı, yirmi miskaldir (80,18 gr.). Gümüşün nisabı ise iki yüz dirhemdir (595 gr.). Para ve dövizler 80,18 gram altın değerine ulaştığında zekâta tâbidir. Bu miktardan daha fazla para, bir kişinin yanında, bankada vs. bulunur ve üzerinden de bir kamerî yıl geçerse kırkta bir yani % 2,5 zekât verir.

Nakit paranın zekât hesabı altın ile ölçülür.

Hanefi mezhebinde altın ve gümüş yatırım aracı kabul edildiğinden para gibi değerli kabul edilmiştir. Bu yüzden, başta kadınların zinet ve süs eşyaları olmak üzere kapkacak, külçe ve tablo gibi her çeşit altın veya gümüş eşya zekâta tabidir. İnci, zümrüt ve yakut gibi zinet ve süs eşyaları para gibi değerlendirilmediğinden ticaret malı olmadıkları sürece zekâta tabi sayılmazlar.

Şâfii mezhebine göre kadınların süs amaçlı kullandıkları başta değerli taşlar olmak üzere altın ve gümüş takılar zekâta tabi değildir. Erkeklerin sahip olduğu altın ve gümüş mücevheratın zekâta tabi olduğunda ise icma vardır.

 DİKKAT EDELİM

Zekât mal olarak verilirken orta kalite ve orta değerde olandan verilir. Kalitesiz ve düşük değerde olandan verilmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey inananlar! Kazandıklarınızın iyilerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infak edin. Gözünüzü yummadan ve severek alamayacağınız derecede kötü ve değersiz şeyleri vermeye kalkmayın. Allah’ın müstağni ve övülmeye lâyık olduğunu bilin.”

(Bakara suresi, 267. ayet)

b. Ticaret Malları ve Hisse Senetleri:

Ticaret yoluyla kâr etmek için bulundurulan her çeşit mal, zekâta tâbi olur. Bunları sayı ile sınırlamak mümkün değildir. Konfeksiyon ürünleri, gıda maddeleri, inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, temizlik malzemeleri, marketlerde satılan mallar, acente ve galericilerin kendi mülkiyetlerinde bulunan araçlar vb. ticaret niyetiyle elde bulundurulursa zekâta tâbidir. Hangi cinsten olursa olsun ticaret mallarının değeri, altının nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.[71]

Fabrika binası ve makineleri, servis araçları gibi artıcı olmayan sabit sermaye üzerine zekât gerekmez. Fakat borçlar düşüldükten sonra ticarete konu olan nakit para, hammadde, mamul ya da yarı mamul tüm ekonomik değerler, yıl sonu değerleri üzerinden zekâta tabi olur.

Altın ve gümüş yatırım aracı olduğundan zekâtı % 2,5 olur.

Ticari amaçla elde tutulan ev, dükkân, iş yeri gibi binalar ve bütün gayrimenkuller ile satmak için alınan ihtiyaç fazlası arabaların değerleri üzerinden 1/40 (yani % 2,5) oranında zekâtlarının verilmesi gereklidir. Bir mal satılmasa bile satış için ilan verilmiş veya satış için bir başkasına yetki verilmişse ticaret malı kabul edilir ve zekâta tabi olur.

71 bk. Bakara suresi, 267. ayet.

Menkul kıymetler borsasında alınıp satılmakta olan hisse senetleri ve tahviller, ticari bir mal kabul edildiğinden bunlar da değerleri üzerinden kırkta bir oranında zekâta tabidir.

Hissedarlar, finans kurumları ve şirketlerdeki hisselerinin değerini, zekâta tabi diğer mallar ile birlikte hesaplar ve yıl sonunda kırkta bir oranında zekâtlarını verirler.

TARTIŞALIM

Kalbi İslam'a ısındırılacak gayrimüslime veya çantasını kaybetmiş turiste zekâtın verilip verilemeyeceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

c. Hayvanlar:

Üretmek, süt veya yün almak maksadıyla beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren hayvana **sâime** denir. Bu türdeki koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştığı takdirde üzerinden bir yıl geçince zekâtlarını vermek gerekir. Sene başında nisap miktarında bulunan sâime hayvanlara yıl içinde satın alma veya yavrulama yoluyla başka hayvanlar ilave olursa yıl sonunda tüm hayvanların sayısına göre zekât verilir.

Hayvanların zekâtlarında, belirlenen hayvanlar, zekât olarak verilebileceği gibi, değerleri de verilebilir. Zekât, hayvan olarak verildiği takdirde en düşüğü veya en iyisi değil, orta durumda olanı verilir.

Koyun ve keçinin zekâtı; 40-120 arası için 1 koyundur.

Yılın çoğunu ahırda yemle beslenerek geçiren hayvana **alûfe** denir. Ticaret için, kurban olarak kesilmek için, alınıp satılan alûfe türündeki hayvanların zekâtı, ticaret malları gibi kabul edilir ve değerleri üzerinden % 2,5 oranında zekâtları verilir. Sırf yumurta, süt, et ve yavruları için ahırda yemle beslenen hayvanlar, satılmadıkları takdirde sermaye kabul edilir, sadece ticareti yapılan yumurta veya sütün zekâtları verilir.

Asli ihtiyaç kapsamına girdiğinden yük taşımak, binmek için beslenen at, katır, merkep vb. hayvanlar için zekât gerekmez. Câbir b. Abdillah (r.a.) "Çift süren öküzün zekâtı yoktur." [72] demiştir.

Bazı âlimler, saime olan yani yılın çoğunu kırlarda otlayarak geçiren atların da zekâtının verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu âlimlere göre sayıları 5'ten fazla olan atların değerleri hesaplanır ve 40'ta biri (% 2,5) zekât olarak verilir. Alûfe olan ve ticari bir maksatla elde tutulan değerli atlar ise ticaret malları içinde kabul edilir ve bunlardan bir tane bile olsa, zekât nisabına ulaşabileceğinden zekâtını vermek icab eder.

ARAŞTIRALIM

Zekâtta hayvanların sayısı arttıkça zekâtı düşmektedir. Bunun sebebini araştırınız.

d. Maden ve Defineler (Rikaz):

Rikaz terimi, maden, define ve hazine gibi kendiliğinden yer altında bulunan veya insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü kıymetli maden ve eşyayı ifade eder.

72 Abdürrezzak, Musannef 4/19.

Zekâta tabi olan maden ve definelerde bir sene geçme şartı aranmaz. Elde edilir edilmez zekâtları verilir.

Kamu arazisinden çıkarılan altın, gümüş, bakır, kalay, nikel ve demir gibi ateşte eritilebilen rikazdan beşte bir oranında zekât alınır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Toprak altında bulunan maden ve kıymetli şeylerden beşte bir zekât vermek gerekir."[73]

Define ve madenlerden bir yıl geçmesi şartı aranmaz

Şahsa ait bir araziden çıkarılan maden ve define, İmam Âzam'a göre diğer ticaret malları gibi normal zekâta tabi olur.

Hanefi mezhebine göre rikâz gelirleri, fey hükmünde kabul edilmiştir. Bu sebeple kamu yararına olan her iş için harcanabilir. Diğer mezheplere göre ise rikaz gelirleri sadece zekâtın sarf yerlerine harcanır.

e. Toprak Ürünleri (Öşür):

Öşür, toprak ürünlerinden alınan zekâttır. Kur'an-ı Kerim'de **"Meyve verdiği vakit meyvesinden yiyin, hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin."**[74] buyurulmuştur.

Toprak ürünlerinde bir yıl geçme şartı yoktur. Yılda çift ürün alındığında her hasat zamanında ürünün zekâtının verilmesi gerekir.

Bir öşür arazisi, emeksiz yağmur veya nehir suyu ile sulanıyorsa ürünün onda biri zekât olarak verilir. Eğer arazi, su motoru veya satın alınan su gibi vasıtalar ile sulanıyorsa ürünün yirmide biri zekât olarak verilir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; *"Yağmur ve kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulak olan yerlerin ürünlerinden onda bir, hayvan gücü veya taşıma su ile sulanan topraktan ise yirmide bir zekât gerekir."*[75]

Toprak ürünlerinin zekâtı hasatta alınır.

İmam Ebû Hanife'ye göre **"...Hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin."**[76] ayetindeki kesin emir sebebiyle tarım ürünlerinde nisap aranmaz. İmam Âzam'ın iki talebesi İmam Muhammed ile İmam Yusuf'a göre ise tarım ürünlerinde nisap beş vesk (yaklaşık bir ton) olup bundan daha az olan ürünlerde öşür gerekmez. Bu âlimler *"Beş vesk'ten az üründe zekât yoktur."*[77] hadisine göre hareket etmişlerdir.

Balın zekâtı, toprak ürününün zekâtı gibi 1/10 oranında verilir. Çünkü arılar, arazilerden bal temin etmektedir. Ebû Hanife'ye göre balda nisap aranmaz, balın azından da çoğundan da zekât verilmesi gerekir.

73 Buhârî, Müsakat, 3.
74 En'am suresi, 141. ayet.
75 Buhâri, Zekât, 55; Müslim, Zekât, 8; Ebû Dâvud, Zekât, 5, 12.
76 En'am suresi, 141. ayet.
77 Buhârî, Zekât, 4.

BİLGİ KUTUSU

ZEKÂT			
Kim Verir?	**Nelerden Verilir?**	**Ne kadar Verilir?**	**Kimlere Verilir?**
Zengin olan her Müslüman	Altın, gümüş, nakit para, hisse senetleri ve ticaret malları	1/40 veya %2,5 oranında	Zekât; • Fakirlere, • Miskinlere, • Borçlulara, • Allah yolunda olanlara, • Yolda kalmış yolculara, • Kölelere, • Kalbi islam'a ısındırılmak istenenlere, • Zekât işlemlerini yürüten görevlilere verilebilir.
	Koyun ve keçi	40-120 arası için 1 koyun veya keçi	
	Sığır ve manda	30-40 arası için 2 yaşında bir dana	
	Deve	Her beş deve için 1 koyun veya keçi	
	Toprak ürünleri	Toprak emek sarf edilmeden yağmur, nehir, dere, ırmak ve kanallar ile sulanıyorsa 1/10'u, kova dolap, motor veya ücretle alınan su ile sulanıyorsa 1/20'si verilir.	
	Madenler	1/5 oranında	

(TDV İslam İlmihâli, C 1, s. 439)

Zekât Ne Zaman Verilir?

Nakit para, altın, gümüş ve ticaret malları ile sâime hayvanlarda zekât vermek için bir yıl geçme şartı aranır. Malın üzerinden tam bir kamerî yıl geçmedikçe o mala zekât gerekmez. Madenler, tarım ürünleri ve meyvelerde ise yıl geçme şartı aranmaz. Madenler ocaktan çıkarılınca, ekin ve meyveler de hasat edilince zekâtları verilir.

"...Cömert ol ki, Allah da sana cömert olsun..." (Buhârî, Zekât, 28)

Zekât mükellefleri zekât ibadetlerini eda etmede acele davranmalı, onu meşru bir mazeret olmaksızın geciktirmemelidirler.

Fıtır Sadakası ve Nafile Sadaka Çeşitleri

Sadaka, insanın malından sırf Allah rızası için yardımda bulunmasıdır. Gönüllü olarak fakirlere yapılan her türlü iyiliği, karşılıksız yardımları ve harcamaları kapsar. Geniş bir anlamı olan sadakanın çeşitleri şunlardır:

Vacip olan sadakalar; fıtır sadakası, adak ve kefaret sadakasıdır.

Fıtır sadakası (Sadaka-i Fıtr): Temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların, kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları her kişi için vermeleri gereken sadakadır. Hicretin ikinci yılında vacip kılınmıştır. Mâlikî, Şâfii ve Hanbeli mezheplerine göre fıtır sadakası vermek farzdır.

Fıtır sadakasını, bayram namazı öncesinde veya Ramazan ayı içinde vermek gerekir. Böylece fıtır sadakası, fakirlerin ihtiyaçlarını giderir ve bayram sevincine katılmalarını sağlar. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası eda değil, kaza hükmündedir.

Fıtır sadakası, Resulullah (s.a.v.) zamanında piyasada sürekli bulunan buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzüm gibi temel gıda ürünleri üzerinden hesaplanarak kişi başına buğdaydan yarım sa' (yaklaşık 1,5 kg.), arpa, kuru hurma veya kuru üzümden ise bir sa'[78] olarak tespit edilmiştir. Bu dört maddenin herhangi birine göre fıtır sadakasını vermek caizdir. Fitrede ölçü olan bu maddelerin ve miktarlarının tespitinden amaç, bir fakirin sabahtan akşama bir günlük yiyeceğidir. Ancak bu noktada kişinin kendi ekonomik durumunu dikkate alması müstehap olacaktır. Bu maddelerin bizzat kendileri yiyecek olarak verilebileceği gibi, değerleri hesaplanarak parası da verilebilir. Parasını vermek, fakir için daha makbuldür.

Sadaka taşı, Müslüman toplumun birbirini gözetmesinin şahididir.

Bu sadakanın nisabı, asli ihtiyaçlardan sonra, kurban için öngörülen nisap miktarı mala sahip olmaktır. Fıtır sadakası, zekât gibi malın değil canın zekâtıdır. Bu yüzden fıtır sadakasında akıl ve büluğ şart değildir. Kendi geçimini temin edebilen kimse, kendisi ile birlikte bâliğ olmayan çocuklarının ve hizmetinde bulunanların fıtır sadakasını vermelidir. Mal sahibi olmayan kadının fitresini kocası verir. Ergenlik çağına gelmiş, ancak henüz evlenip ayrı yuva kurmamış olan çocuğun fitresini de babası veya annesi verir. Akıl hastasının velisi, onların mallarından fıtır sadakasını vermelidir.

Fıtır sadakası verirken bayram ihtiyacını karşılayamayan çocuklu aileler, öğrenciler ve miskinler tercih edilebilir. Fıtır sadakasını, yakınında muhtaç kimse varken daha uzakta olanlara vermek mekruhtur.

ARAŞTIRALIM

Zekât ve fıtır sadakası kimlere verilir? Verilecek yerler arasında fark var mıdır? Araştırınız.

Bir kimse anasına, babasına, dedesine, ninesine, çocuklarına, torunlarına, eşine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere fitresini veremez. Fıtır sadakası, bir fakire verilebileceği gibi birkaç fakire de pay edilebilir.

Sadaka: Allah rızası için fakirlere, muhtaç kimselere, karşılıksız olarak verilen şey, yapılan yardım ve harcama, her türlü iyilik demektir. Bu yüzden herkesin sahip olduğu maddi manevi bir şeyi ihtiyaç sahipleriyle paylaşmasını ifade eder. Kısaca sadaka, kişinin imanını doğrulayan ve gösteren davranışlarda bulunmasıdır. Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

78 Sa': Bir hacim ölçüsü birimidir. Yaklaşık 2,75 litreye veya ağırlık olarak 3 kg.'a tekâbül eder.

Hasta bir arkadaşa uzanan dost eli güzel bir sadakadır.

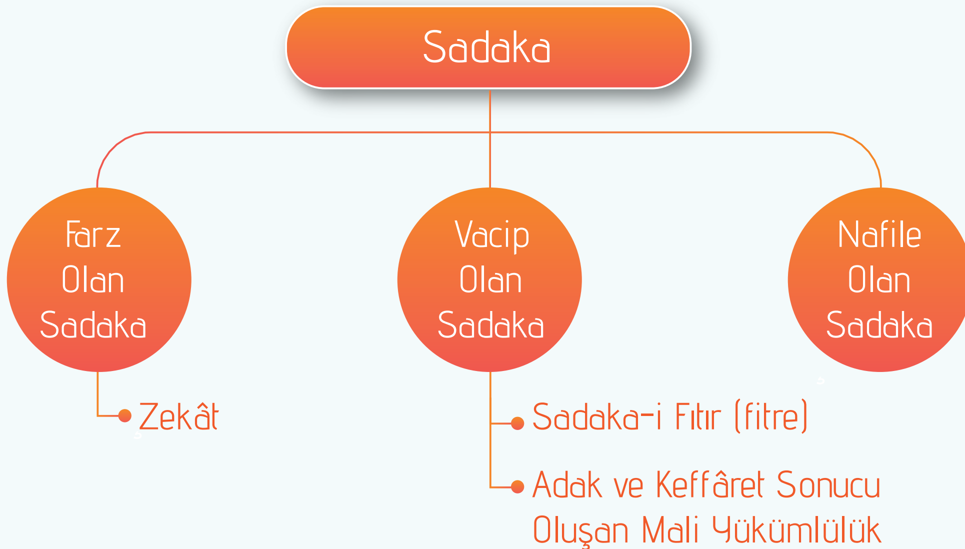
"İçinde güneşin doğduğu her gün, insanların her bir mafsalı için kendilerine bir sadaka gerekir. Mesela, iki kişinin arasında adaletle hükmetmen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek hayvana bindirmen veya eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzel söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Gelip geçene sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırman bir sadakadır."[79]

Sadaka kavramı, fıkıhta daha çok maddi yardım ve infak anlamında kullanılmaktadır. Komşuların ihtiyaçlarını gidermek, yolcuları ağırlamak, ekinler ve meyveler toplandığı vakit bunlardan komşulara vermek, sıkıntı ve zaruret içinde bulunan Müslümana yardım etmek, nafile sadaka hükmündedir.

Sadakai Cariye: Nafile sadakanın en güzel şeklidir. Sürekli sevap getiren sadaka anlamına gelir. Allah Resulü (s.a.v.) sürekli ecir kaynağı olan amelleri bir hadisi şerifte şöyle bildirmiştir: *"İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şey bundan müstesnadır. Sadaka-ı cariye, kendisinden yararlanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih evlad."*[80]

İbadethane, hastane, çeşme, köprü, aşevi, eğitim ve hayır kurumları yaparak ve Allah rızası için buralara bağışta bulunarak bu güzel amel, yerine getirilir. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece bunları yaptıranlar, gerek sağlıklarında ve gerekse vefatlarından sonra sevap kazanmaya devam ederler.

BİLİYOR MUSUNUZ

79 Buhârî, Sulh, 11, Cihâd, 72,128; Müslim, Zekât, 56.
80 Dârimî, Mukaddime, 46.

Vakıf: Kendisinden yararlanılması mümkün ve câiz olan bir malı, devamlı olarak Allah'ın mülkü kabul etmek ve gelirini Allah rızası için harcamak demektir. Vakfetmek, bir malın gelirini sürekli olarak ihtiyaç sahiplerine tahsis etmektir. İslam dünyasında dinî ve ictimaî çeşitli alanlarda kurulmuş olan vakıflar, büyük hizmetler ifâ etmektedir.

Vakıf, en eski dini müesseselerden biridir. Allah'ın Resulü (s.a.v.) Medine'deki yedi parça mülkünü vakfetmiştir. Ashâb-ı kiramın pek çoğu da mallarını vakfetmişlerdir. Hâlid b. Velid zırhını ve savaş atlarını, Hz. Ali (r.a.) Yenbu'daki bir araziyi ve bir çeşmeyi vakfetmiştir. Hz. Osman (r.a.) susuzluk çekildiği bir sırada Medineli bir Yahudi'den Rume kuyusunu satın alıp suyunu ebedî olarak topluma bağışlamıştır.

Vakıflar kesintisiz hayır çeşmesidir.
3. Ahmet Çeşmesi, Eminönü-İstanbul

Karzı hasen: Güzel ödünç anlamına gelir. Karzı hasen, herhangi bir karşılık beklemeden maddi sıkıntı içinde bulunan bir kimseye borç vermektir.

İhtiyacı olup sıkıntıda olanı kurtarmak amacıyla ve geri ödenmesi noktasında sıkıştırmaksızın bir Müslümana borç vermek, sadakadan daha faziletlidir. Zor durumda kalıp Müslümanların kredi ve faiz batağına saplanmaması için karzı hasen uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kim, din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da ona yardımda bulunur. Kim, bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun, kıyamet gününde bir sıkıntısını giderir."*[81]

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin sarfedeceği en faziletli dinar, kendi aile fertlerine infak ettiği dinar ile, Allah yolunda hayvanına ve yine Allah yolunda cihat edecek olan arkadaşlarına harcadığı dinardır."

(Müslim, Zekât, 38)

İnfak: Kişinin ailesine, akraba ve hısımlarına, diğer insanlara, yoksul ve ihtiyaç sahiplerine maddi yardım yaparak onların ihtiyaçlarını ve geçimlerini sağlamasıdır.

Aile fertleri ve akrabalar arasında ihtiyaç sahibi olanlara öncelik vermek daha faziletli kabul edilmiştir. [82]

Müslümanlar yardım ve sadaka ile bütünleşir.

81 Müslim, Birr, 58.
82 bk. Müslim, Zekât, 38; İbn Mâce, Cihâd, 4; Ahmed b. Hanbel, C 5, 279, 284.

Evin ihtiyacı için yapılan her türlü harcama, başkalarına yapılacak yardım ve harcamadan önde gelir. Hadiste Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Bir Müslüman, aile fertlerinin geçimini, Allah'ın rızasını umarak sağlarsa kendisi için sadaka olur."*[83] Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ (c.c.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."**[84]

"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz ve çokça istiğfar ediniz..." (Buhârî, Zekât, 44)

Kadınların da infakta bulunması teşvik edilmiştir. Peygamberimiz bir gün kadınlara hitap ederek; *"Ey kadınlar topluluğu ziynetlerinizden de olsa sadaka verin."* buyurmuştur. Kadın zengin ve kocası fakir ise malından ona yardım yapması güzeldir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kocan ve çocuğun tasadduk etmeye en lâyık olan kimselerdir."*[85]

Îsar: Mümin kardeşini kendine tercih etmek ve kendi ihtiyacı olduğu hâlde vermektir. İnfâkın en yüksek derecesi olan îsâr, cömertliğin zirvesidir. Çünkü cömertlik, malın fazlasından kendine lâzım olmayanı vermektir. Îsâr ise kendisinin ihtiyacı olduğu hâlde verebilmektir.

Cenâb-ı Hak, Mekkeli muhacirlerle evlerini paylaşan Ensâr-ı Kirâmı şöyle methetmektedir; **"... Kendileri zarûret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**[86]

Özellikle savaş ve doğal afetler anında yapılacak infâk ve îsarlar hem sevap kazandırır hem de mazlum ve ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarını gidermekte büyük bir katkı sağlar.

BİLİYOR MUSUNUZ

İnsanın fakir kalması veya dilenmesi yerine, zengin olup Allah adına verebilmek için gayret göstermesi gerekir. Bir hadis-i şerifte bu durum şöyle ifade edilir:

"Veren el, alan elden hayırlıdır."

(Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94)

Veren el olabilmek için çalışmak gerekir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Kişinin bir ip alıp dağa gitmesi, oradan sırtında bir deste odun getirip satması, insanlara el açıp dilenmesinden daha hayırlıdır..."

(Buhârî, Zekât, 50)

83 Buhârî, Nafakât 1; Müslim, Zekât 49.
84 Nisa suresi, 36. ayet.
85 Ebû Dâvud, Zekât, 44 ve Talâk, 19.
86 Haşr suresi, 9. ayet.

3. Ramazan Ayı ve Oruç

3.1. Orucun Farziyeti ve Önemi

Oruç, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için ibadet niyetiyle imsak vaktinden iftar vaktine kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır.[87]

Oruç kelimesi Farsça'dan dilimize geçmiş bir kelimedir. Bu kelimenin Arapçası (صَوْم / صِيَام) "savm-sıyâm" kelimesidir. Sözlükte savm kelimesi "bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek" anlamına gelmektedir.

Oruç, manevi dünyamızı inşa eder. Temel bir ibadettir, ilk insandan günümüze kadar emredilmiştir. Rabbimiz (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı."[88]

Peygamberimiz Medine'ye geldiği zaman Yahudilerin aşura orucu tuttuklarını görmüş ve kendilerine bu orucu niçin tuttuklarını sormuştur. Onlar "Bugün hayırlı bir gündür, bu günde Allah, İsrailoğullarını düşmanlarından kurtardı, Musa (a.s.) bu günde oruç tuttu." cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Peygamberimiz *"Biz Musa'ya sizden daha yakınız."* demiş ve aşura orucunu sahabiye de emretmiştir.[89] Allah Teâlâ, Ramazan orucunu farz kıldığında Resulullah (s.a.v.) *"Aşure günü dileyen oruç tutsun dileyen de tutmasın."*[90] demiştir.

Ramazan; Kur'an, oruç, ibadet ve rahmet ayıdır.

Ramazan orucu, **"(Oruç) sayılı günlerdedir..."**[91] ve **"...Sizden kim bu aya ulaşırsa oruç tutsun..."**[92] ayetleriyle hicretin ikinci yılında Bedir savaşı öncesinde Şaban ayında farz kılınmıştır. Ramazan orucunu tutmak, mükellef olan her Müslüman üzerine farz kılınmıştır. Orucun farziyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Orucu hafife almak veya farz olduğunu inkâr etmek, kişinin dinden çıkmasına sebep olur. Farz olduğuna inandığı hâlde özürsüz tutamayan kimse ise günahkâr olur.

---

87 Hasan Serhat Yeter, Fıkıh, s. 175.
88 Bakara suresi, 183. ayet.
89 Buhârî, Savm, 69; Müslim, Savm 127.
90 Ahmed bin Hanbel, C 4, 244.
91 Bakara suresi, 184. ayet
92 Bakara suresi, 185. ayet.

Kur'an-ı Kerim'in inmeye başladığı hicri takvime göre yılın dokuzuncu ayı olan Ramazan dinimizce en kutsal ay kabul edilir. Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: *"Ramazan ayı gelince cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincirlere vurulur."*[93]

Ramazan ayını iyi değerlendirmek gerekir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse, Ramazan ayının faziletine inanarak ve mükâfatını Allah'tan umarak oruç tutarsa o kimsenin geçmiş günahları affolunur."*[94]

Ramazan ayında ortaya çıkan manevi atmosfer ve huzur bütün müminleri kuşatır. Rahmet yayılır, bereket ve mutluluk tecellisi, dünyada Müslüman toplumun bulunduğu her yerde hissedilir. Oruç tutulur, mukabeleler okunur, İftar edilir. Yatsı namazından sonra teravih namazı kılınır. Fakirlere fıtır sadakası verilir. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesi, bu ay içindedir. Dileyen Ramazan ayında, özellikle son on gününde itikâfa girer. Böylece Müslümanlar bu ayda manevi bir eğitimden geçerler.

Oruç, Yüce Allah'ın emrine boyun eğmektir. Sırf Allah rızası için yerine getirilen çok faziletli bir ibadettir. Bu niyetle oruç tutanları Allah mükâfatlandıracaktır. Bir kudsî hadiste şöyle geçmektedir: *"Oruçlu kimse, benim rızam için yemesini içmesini, cinsi arzusunu bırakmıştır. Oruç sadece benim için yapılan bir ibadettir. Onun ecrini ben veririm."*[95]

Oruç, mümini içgüdülerinin pençesinden kurtarır ve ruhi olgunluğa kavuşturur. Gerçek anlamda oruç tutmak; ruhumuza, kalbimize ve azalarımıza da oruç tutturmaktır. Sadece yemeden içmeden uzaklaşmak değil, aynı zamanda nefsi terbiye etmektir. Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) hoşnut olmadığı haramlardan uzaklaşmak, günaha sevk eden şeylere bakmamak, kul hakkı yememek, kendimizi kavgadan ve yalan, dedikodu, küfür gibi şeylerden uzak tutmaya çalışmaktır.

Bizim için en güzel örnek olan Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kim oruçlu iken yalanı ve kandırmayı terketmezse bilsin ki onun yiyip içmesiyi bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur."*[96]

Oruç tutan kimse, Rabbine olan kulluk borcunu yerine getirmenin mutluluğunu yaşar.

Oruç tutanların Allah katındaki mevkileri yüksektir. Hz. Muhammed (s.a.v.) cennete girecek insanların dünyadaki amellerine göre değişik kapılardan cennete davet edileceğini bildirmiştir. O kapılardan biri de oruç tutmayı

DEĞERLENDİRELİM

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur:

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖٓى اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ... ﴾

"(O sayılı günler) insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin..."
(Bakara suresi, 185. ayet)

Bu ayet-i kerimeyi Ramazan ayının önemi açısından değerlendiriniz.

DİKKAT EDELİM

Herhangi bir özür yokken Ramazan günü oruç tutmamak büyük bir günahtır.

93 Buhârî, Savm, 5.
94 Buhârî, Savm, 6; Müslim, Sıyâm, 203.
95 Müslim, Sıyâm, 162.
96 Buhârî, Savm, 8, Edeb 51; Ebû Dâvud, Savm, 25; Tirmizî, Savm, 16.

sevenler için ayrılmış olan reyyân kapısıdır. "Oruçlular nerede?" şeklindeki çağrı üzerine onlar bu kapıdan girecekler ve daha sonra bu kapı kapatılacak, başkaları oradan giremeyecektir.[97]

Oruç tutan kimse nimetlerin kıymetini daha iyi anlar. Oruç, iradeyi güçlendirerek nefsin isteklerinin kontrol altına alınmasını sağlar. Oruç sabırlı olmayı yaşayarak öğretir. Allah Resulü (s.a.v.) *"Oruç sabrın yarısıdır."*[98] buyurarak bu gerçeği dile getirmiştir. Oruç kötülüklerden uzaklaşmaya vesiledir. Allah Resulü (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Oruç bir kalkandır. Oruçlu kimse kötü söz söylemesin ve cahillik yapmasın. Eğer herhangi bir kimse kendisine çatar yahut kötü söz söylerse ona iki defa 'Ben oruçluyum' desin."*[99]

Oruç, insan bedeninin dinlenmesini sağlar. Vücutta biriken fazla toksinler oruç sayesinde erir ve beden rahata kavuşur. Bunun için Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Oruç tutun ki sıhhat bulasınız."*[100]

3.2. Oruçla İlgili Kavram ve Hükümler

Oruçla İlgili Kavramlar

Sahur: İmsak vaktinden önce oruca hazırlık amacıyla kalkılan vakte sahur, bu vakitte yenilen yemeğe sahur yemeği denir. **"...Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun..."**[101] mealindeki ayet-i kerimede sahur vaktine atıf yapılmıştır.

Peygamberimiz sahur yemeğini çok önemsemiş, bir yudum suyla dahi olsa sahur yapılmasını tavsiye etmiş ve bir hadiste *"Sahur yapınız. Zira sahur yemeğinde bereket vardır."*[102] buyurmuştur.

İmsak: Orucun başlama vakti olup tan yerinin ağarmaya başladığı zamandır. Hadislerde sahur yemeğinin imsak vaktine yakın bir zamanda yenilmesi tavsiye edilir. İmsakla beraber artık oruç ibadeti başlamıştır. Ülkemizde Ramazan ayında Müslümanların imsak vaktini bilmesi için sabah ezanı, imsak vaktinde okunur.

97 bk. Buhârî, Savm, 4.
98 İbn Mâce, Sıyâm 44.
99 Buhârî, Savm, 2.
100 Taberani, Mu'cemu'l-Evsat, C 8, s. 174; Münzirî, et-Tergîb, C 2, s. 206.
101 Bakara suresi, 187. ayet.
102 Buhârî, Savm, 20; Müslim, Sıyâm, 45; Tirmizî, Savm, 17; Nesâî, Savm, 18.

BİLGİ KUTUSU

İFTAR DUASI

« اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَبِصَوْمِ غَدٍ نَوَيْتُ
فَاغْفِرْلِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ »

"Allah'ım! Senin için oruç tuttum, sana inandım, sana dayandım, Senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Yarının orucuna da niyet ettim, geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla."

(Ebu Davud, Savm: 22; bk. Buhârî şerhi, Feth'ul-Bâri, C 1, s. 13)

İftarı, hurma ve su ile başlatmak müstehaptır.

Ramazan ayında mukabele yapmak, Resulullah'ın sünnetidir.

İftar: Akşamleyin güneşin batmasıyla orucun açılmasıdır. Akşam namazını bildirmek üzere okunan ezan, aynı zamanda iftar vaktini de bildirmektedir. Bu vakitten itibaren oruç tutan kişi yiyip içebilir. Hadislerde iftar için acele edilmesi tavsiye edilmiştir: *"İnsanlar, iftarı yapmakta acele ettikleri sürece hayır üzere devam etmiş olurlar."*[103] Peygamberimiz iftarını, akşam namazından önce su ve birkaç hurmayla açmıştır.

Ru'yeti Hilal: Ramazan orucuna başlamak, bayramı belirlemek gibi durumları tespit etmek için ayın hareketlerini esas alan kamerî takvime göre hilalin gözetlenmesi işlemidir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ hilalleri vakit ölçüleri kıldı. O hâlde hilali görünce oruca başlayın, onu tekrar görünce iftar edin."[104]

Yevmi Şek: Şüpheli gün anlamına gelir. Kamerî ayların sonunu ve başını tespitte ihtilaf edilen gün demektir. Bu durum özellikle Şaban ayının 29. günü hava kapalı olup ertesi günün Ramazan ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesi ile Ramazan ayının 29. günü hilalin tespit edilememesi ve havanın kapalı olup ertesi günün Şevval ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesi durumunda yaşanır. Bu durumda bir önceki ay 30'a tamamlanır. Günümüzde bu konuda Astronomi bilimi verilerinden faydalanılmaktadır.

Mukabele: Kur'an-ı Kerim'i bir kişinin okuyup diğer insanların mushaftan takip etmesi şeklinde birlikte hatim yapılmasıdır. Mukabele geleneği Cebrâil'in (a.s.) Ramazan aylarında her gece Peygamberimizin yanına gelmesi ve o zamana kadar indirilmiş olan ayetleri karşılıklı okuyarak tekrar etmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'in sesli okunması, dinleyenler üzerinde manevî bir huzur verir ve dinleyenlerin sevap kazanmasına vesile olur.

103 Buhârî, Savm, 45.
104 Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 4, s. 321.

Kadir Gecesi: Kur'an-ı Kerim'in indirildiği mübarek gecenin adı, Kadir gecesidir. Allah Teâlâ, onu Ramazan ayının geceleri içinde gizlemiştir. Kadir gecesinin tam olarak hangi güne denk geldiği bilinmez. Ancak hadislerde bu gecenin Ramazan ayının son on günü içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Yaygın bir görüş olarak Kadir gecesinin Ramazan ayının 27. gecesine tekâbül ettiği düşünülmektedir. Sevap kazanmak amacıyla bu geceyi ihya etmek isteyenler, Ramazan gecelerini ibadet ile geçirmeye özen gösterirler.

YORUMLAYALIM

﴿ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴾

"Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır." (Kadir suresi, 3. ayet)

Bu ayetteki çokluk ifadesi olan "*bin ay*" ifadesinin kaç yıla tekabül ettiğini bulunuz. Sonuç ile kadir gecesini ve bu ayeti yorumlayınız.

İtikâf: Kelime olarak; bir yerde durmak, beklemek, sabretmek, bir yerden ayrılmamak anlamlarına gelir. Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayının son on gününü itikâfta geçirirdi. Bu sebeple Ramazan ayının son on gününde ibadet niyetiyle bir insanın, belli kurallara uyarak ve bir mescidde itikâfa girmesi sünnettir. İtikâf sırasında kişi zamanını namaz kılarak, Kur'an okuyarak, zikrederek, dua ederek ya da dinî eserler okuyarak geçirmelidir.

YORUMLAYALIM

Kamerî aylar 29 veya 30 gündür. Bir kamerî yıl ise 354 günden oluşur. Miladi ve kamerî takvim arasındaki gün farkının yaş/yıl hesaplamasındaki farkını görmek için Peygamberimizin yaşını hesap ediniz. Elde ettiğiniz sonucu arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Fidye: Sözlükte kurtuluş bedeli demektir. Dinî ıstılahta herhangi bir mazeret sebebiyle Ramazan orucunu tutmayan kimsenin yaşlılık ve hastalığından dolayı hiçbir zaman kaza edebilme ümidi yoksa tutamadığı oruçların yerine geçmek üzere bedel olarak fakirlere para, yemek vs. vermesidir.

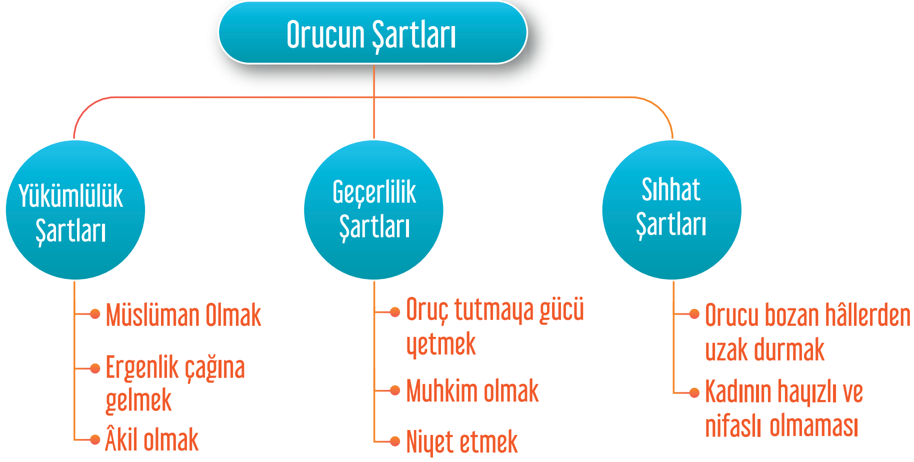
Ramazan Bayramı: Ramazan ayındaki bir aylık oruç ibadetinden sonra kamerî aylardan şevval ayının birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde Müslümanların kutladığı dinî bayramdır.

Kaza: Yerine getirme, ödeme demektir. Zamanında yerine getirilememiş olan dinî görevlerin sonradan yerine getirilmesi için kullanılan bir kavramdır. Esas olan, ibadetlerin vaktinde ve şartlarına uygun olarak yerine getirilmesidir. Hiçbir ibadetin kazası, vaktinde yapılan bir ibadetle aynı değerde değildir.

Ramazanın son on günü itikâfa girmek sünnettir.

Kefaret: Yerine getirilmeyen bir ibadeti, işlenen bir günahı veya yapılan bir hatayı telafi etmek amacıyla yapılması gereken mali veya bedenî ibadettir. Özürsüz olarak bozulan Ramazan orucunun kaza edilmesi ve kefaretinin tutulması gerekir.

Oruçla İlgili Hükümler

Oruç tutan kişilerin yerine getirmesi gereken şartlar, orucu bozan ve bozmayan durumlar, bozulması durumunda yapılması gereken şeyler, oruçla ilgili hükümleri oluşturur.

DİKKAT EDELİM

Müslüman kimse Ramazan orucunu tutmamak için bahane değil, tutmak için sebep arar.

Orucun Şartları

1- Yükümlülük Şartları:

- Müslüman olmak.
- Büluğ çağına ermiş olmak
- Âkil olmak

Büluğ çağına ermemiş çocuğa ve akıl hastasına oruç farz değildir.

2- Geçerlilik Şartları:

- *Oruç tutmaya gücü yetmek:* Çok yaşlı ya da çok hasta olan kimselerin oruç tutmaya gücü yetmeyebilir.
- *Mukim olmak:* Dinen yolcu hükmünde olan kişinin orucu zamanında yerine getirme mecburiyeti yoktur. Bu durumda tutamadığı oruçlarını daha sonra kaza eder. Ancak bu kimse dilerse orucunu tutabilir.

Mescidi Nebi'de bir iftar sofrası

3-Sıhhat Şartları:

- *Niyet etmek:* Tutulacak olan oruca kalben niyet etmek, orucun sıhhati için şarttır. Niyeti dille söylemek ise sünnettir. Nafile oruç, günü belli adak oruçlarına istivâ vaktine (öğle vaktine) kadar niyet edilebilir. Kaza, keffaret ve adak oruçlarına ise imsak vaktine kadar niyet etmek şarttır. Ancak Ramazan ayı orucu vakit ile sabit olduğu için niyet şartı aranmaz. Şâfii mezhebine göre Ramazan orucuna en geç imsak vaktinde niyet etmek zorunludur. Ramazan orucuna her gün kalben de olsa niyet etmek gerekir. Mâliki mezhebine göre Ramazan

başındaki niyet yeterlidir. Oruç tutmak amacıyla sahura kalkmak da niyet sayılır.

- *Orucu bozan hâllerden uzak olmak:* Tutulan orucun geçerli olması için yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak gerekir. Ayrıca yalan, gıybet, küfretmek gibi günahlardan sakınarak dili muhafaza etmek, oruçtan sevap kazanabilmek için önemlidir.
- *Kadının hayızlı ve nifaslı olmaması:* Bu durumdaki kadın, Ramazan ayında tutamadığı oruçlarını uygun bir vakitte kaza eder.

Bilerek yeme ve içme orucu bozar.

Orucu Bozan Durumlar

Yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmak orucu bozar. Burada yeme ve içme ifadesi, yenilip içilmesi normal olan her şeyi ifade eder. Bunların dışında oruçluyken gıybet, dedikodu gibi işlenen günahlar, orucun faziletini ve sevabını zedeler. Oruç sadece aç ve susuz kalmak değil, günahlardan da sakınmaktır.

Orucu bozan durumların bir kısmı hem kaza hem de kefaret gerektirmektedir. Bir kısmı ise sadece kaza gerektirmektedir.

Orucu Bozan Hem Kaza Hem Kefaret Gerektiren Durumlar:

Oruç tutmakla yükümlü kimse, vaktinde niyetlenerek tutmakta olduğu bir Ramazan orucunu özürsüz olarak kasten bozarsa kefaret ve bozulan her gün için de kaza orucu gerekir.[105] Kefaret sadece Ramazan ayında bozulan orucun cezasıdır. Ramazan orucunun kazasını yapan kişi, orucunu bozarsa kefaret gerekmez sadece günü gününe kaza eder. Ramazan orucunu bozan ve kefaret gerektiren durumlar şunlardır:

NOT EDELİM

Kaza orucuna imsaktan önce niyet edilmelidir. İmsaktan sonra yapılacak niyet geçerli değildir.

- Ramazan ayında oruçluyken kasıtlı olarak yenilip içilebilecek bir şeyi yemek veya içmek.
- Ramazan'da oruçluyken cinsel ilişkide bulunmak.

Kefaret; Ramazan ayında bozulan oruç için Ramazan orucunun hürmetini ihlal etmenin cezasıdır. Ramazan ayı dışında her hangi bir zamanda bozulan oruç için kefaret söz konusu olmaz.

Orucu özürsüz olarak bozmanın cezası olan kefaret, bir köle azat etmektir. Ancak günümüzde köle ve cariye bulunmadığından, kefaret olarak iki ay peş peşe oruç tutulmalı ve bozulan orucun kazası yapılmalıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde, 60 fakiri sabahlı akşamlı bir gün veya bir fakiri 60 gün doyurmak gerekir. Bu yemeğin parasını bir fakire vermek de mümkündür.

Kefaret orucu; oruç tutmanın mekruh olduğu günler dışında ya engel olmayan bir vakitte, iki hicri ay veya altmış gün peşpeşe tutulur.

105 bk. Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81.

Hasta olan kişiye serum takıldığında orucunu sadece kaza eder.

BİLGİ KUTUSU

Ashab-ı kiramdan Ebû Hureyre'nin (r.a.) şu rivayeti kefaret orucuna delil teşkil etmektedir:

"Adamın biri Resulullah'a (s.a.v.) gelerek dedi ki:

- Ey Allah'ın Resulü mahvoldum!

- Seni mahveden nedir?

- Ramazanda oruçlu olduğum hâlde sabredemedim bilerek orucumu bozdum.

- Bir köle azat edebilir misin?

- Hayır.

- Peşpeşe iki ay oruç tutabilir misin?

- Hayır.

- Altmış yoksulu doyurabilir misin?

- Hayır.

Peygamberimiz bir süre bekledi. Bu sırada Peygamberimize içi hurma dolu bir sepet getirildi. Peygamberimiz "az önce soru soran nerede?" dedi. Adam "buradayım" dedi. "Bunu al ve sadaka olarak dağıt" diye buyurdu. Adam;

-Bizden daha yoksul birine mi vereceğim? Allah'a yemin ederim ki, bir uçtan bir uca Medine'de ailesi benden daha fakir bir kişi yoktur.

Adamın böyle demesi üzerine Resulullah (s.a.v.) ön dişleri görününceye kadar güldü ve sonra şöyle buyurdu:

- Bunları al, ailene yedir."

(bk. Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81)

Orucu Bozan Yalnız Kaza Gerektiren Durumlar:

- Ramazan dışında bir orucu kasıtlı olarak veya bir özür sebebiyle bozmak. (Nafile bile olsa başlanmış bir ibadeti kasıtlı olarak bozmak doğru değildir.)
- Sigara dumanını içine bilerek çekmek.
- Abdest alırken ağza ve burna verilen suyun hata ile yutulması.
- Ağza giren kar, yağmur ya da dolu tanesinin hata ile yutulması.
- Oruçluya gıda verici enjeksiyon, serum takılması ve kan verilmesi.
- Su almaksızın deva veya gıda veren bir hapı yutmak.
- Yolculuğa çıktıktan sonra orucunu bozmak.
- Kendi isteği ile zorlayarak ağız dolusu kusmak.
- Başkasının zorlaması ile orucu bozmak.
- İmsak vakti geçtiği hâlde geçmediğini zannederek yiyip içmeye devam etmek.
- İftar vakti gelmediği hâlde geldiğini zannederek orucunu açmak.

Bu şeylerden birini yapan kişinin orucu bozulur. Bununla birlikte orucu bozulan kimsenin akşama kadar oruçluymuş gibi devam etmesi müstehaptır.

Özürlü veya özürsüz olarak oruç tutamayanlar günü gününe kaza ederler. Oruca niyet etmeyerek Ramazan günü yiyip içen kişi daha sonra kaza orucu tutar.

Kaza orucunu bozmak, Ramazan orucunu bozmak gibi değildir. Ramazan orucunu kasten bozmak kefaret gerektirirken, kaza orucunu kasten bozmak ise yalnızca bir gün kazayı gerektirir.

Ramazan ayında ve oruç tutmanın mekruh olduğu günler dışında yılın her günü kaza orucu tutulabilir. Kaza orucu, ayrı ayrı günlerde tutulabileceği gibi peş peşe de tutulabilir.

Oruçluyken gündüz vakti hayız veya nifas olan kadının orucu bozulmuş olur. Hasta ve yolcu olarak oruç tutamayan kimselerin oruç tutanlara saygının bir gereği olarak Ramazan günü açıktan değil gizli olarak yemek yemeleri hoş bir davranıştır.

Oruç tutmamayı mübah kılan hâller:

Allah Teâlâ, kullarını güç yetiremeyecekleri şeylerden dolayı mükellef tutmamamıştır. Bu durum, oruç için de geçerlidir. Nitekim Allah Teâlâ, oruç için tanınan kolaylıkları ayetinde şöyle belirtmektedir:

"Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (ihtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber, kim gönüllü olarak hayır yaparsa bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."[106]

BİLGİ KUTUSU

Oruç tutmamayı mübah kılan özür hâlleri:

Yolculuk	Ramazanda, on beş günden az kalmak üzere en az 90 kilometre mesafedeki bir yere yolculuk niyetiyle giden bir kimse oruç tutmayabilir. Ancak oruç tutması sıkıntı vermeyecekse Ramazan orucunu tutması daha hayırlıdır.
Hastalık	Hastalığın zarar vermesinden veya iyileşme sürecinin uzamasından korkan kimse oruç tutmayabilir. Böyle durumlarda, tutmakta olduğu orucu da bozabilir. Oruç tuttuğu takdirde hastalığının kendisine zarar vereceğini mütehassıs bir doktorun bildirmesi veya doktora gitme imkânı yoksa bunu kendisinin iyice hissetmesi gerekir.
Yaşlılık	Oruca dayanamayan yaşlılar oruç tutmayabilirler. Tutamadıkları oruçları kaza etme ihtimali olmayan yaşlılar ise her günün orucu için bir fidye verirler.
Kadının emzikli veya hamile olması	Emzikli ya da hamile olan bir kadın, oruç tuttuğunda kendisine yahut çocuğuna zarar gelmesinden korkarsa oruç tutmayabilir. Daha sonra orucunu kaza eder.
Hayız veya lohusalık hâli	Bir kadın, oruçlu iken adet görmeye başlarsa veya doğum yaparsa orucunu bozar. Adet günlerinde ve lohusalığı süresince oruç tutmaz. Daha sonra orucunu kaza eder.
Düşmanla savaş hâli	Ramazan ayında düşmanla savaşan asker, oruç tuttuğu takdirde zayıf düşeceğinden endişe ederse oruç tutmayabilir. Orucunu uygun bir vakitte kaza eder.
Zorlanma veya tehdit altında kalma	Öldürülmek ya da yaralanmakla tehdit edilen kimse oruç tutmayabilir veya başladığı orucu bozabilir. Orucunu kaza eder.
Şiddetli açlık veya susuzluk	Oruçluyken açlık veya susuzluk sebebiyle aklına veya vücuduna ciddi bir zarar geleceğinden korkan kimse orucunu bozabilir. Sonra orucunu kaza eder.

106 Bakara suresi, 184. ayet.

 ÖĞRENELİM

Orucu Bozmayan Durumlar

- Oruçlu olduğunu unutarak bir şeyler yemek ve içmek: Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak yer içerse orucunu tamamlasın, bozmasın. Çünkü onu, Allah yedirmiş ve içirmiştir." (Buhârî, Savm, 7)

- Abdestten sonra ağızda kalan ıslaklık.
- Boğaza toz ve duman girmesi, kulağa su kaçması.
- Dişleri arasında sahur yemeğinden kalan ve nohut tanesinden küçük kırıntıyı yutmak.
- Kendi isteği olmayarak kusmak, ağızdan dışarı çıkmayan kusuntuyu geri yutmak.
- Misvak kullanmak, macunsuz diş fırçalamak. (Diş macununun tat vermesi veya suyun boğaza kaçması ihtimalinden dolayı imsaktan önce diş fırçalamaya özen gösterilmelidir.)
- Gül, çiçek, esans, misk gibi güzel kokuları koklamak, sürünmek.
- Göze sürme çekmek.
- Mideye etkisi ulaşmayan bir ilacı vücuda sürmek veya damlatmak.
- Kan aldırmak, hacamat yaptırmak.
- Gündüz uyurken ihtilam olmak.
- Banyo yapmak. Geceleyin ihtilam veya cünüp olan kimsenin imsaktan sonra gusül alması orucu bozmaz.

Orucu bozmayan durumlarda orucun bozulduğunu zannederek yiyip içmek, orucun kazasını gerektirir.

Tükürüğü ağızda biriktirip yutmak, gıda verme ihtimali olan yemek kokusunu veya gül gibi güzel bir kokuyu içine çekmek, gusül ya da abdestte ağza ve burna su verirken aşırı gitmek mekruhtur.

Oruçlunun oruç tutamayacak şekilde kendisini güçsüz duruma düşürecek kadar ağır iş yapması mekruhtur. Ancak ağır işte çalışmak zorundaysa o kimsenin oruçluyken çalışması mekruh değildir.

Orucun Fidyesi

Fidye, yaşlılık veya iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kişinin, tutamadığı her güne karşılık bir fakire, sabah ve akşam yemek yedirmesi veya bu yemeğin bedelini para olarak vermesidir. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de **"...Oruç tutmaya güç yetiremeyenler, bir fakir doyumu kadar fidye öder..."**[107] buyurulmaktadır.

Oruç tutmaya gücü yetmeyen düşkün ve yaşlı kimseler ile iyileşme ümidi olmayan hastalar, Ramazan ayının her günü için birer fidye verir. Fidye verecek olanlar, dilerlerse fidyenin hepsini bir fakire topluca verebilirler veya ayrı ayrı fakirlere dağıtabilirler. Bu fidye, Ramazanın başlangıcında verilebileceği gibi, Ramazanın içinde veya sonunda da verilebilir. Fidye vermeye güç yetiremeyenler, tevbe edip Allah'tan af dilerler.

Fidye veren kişi şayet sonradan iyileşirse fidye verdiği oruçlarının kazasını da tutmak zorundadır.

3.3. Oruç Çeşitleri

a. Farz Oruçlar

- Ramazan Orucu: Ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Peygamberimiz, *"Hilali (ramazan hilalini) görünce oruca başlayın; onu tekrar (şevval hilalini) görünce bayram yapın. Eğer hava kapalı ise içinde bulunduğunuz ayı otuz güne tamamlayın"*[108] buyurarak bu orucun ne zaman tutulacağını açıklamıştır.
- Ramazan Orucunun Kaza veya Kefareti: Vaktinde tutulamayan ya da bir özürden dolayı bozulan Ramazan orucunun kazasını ve özürsüz olarak bozulan Ramazan orucunun kefaretini tutmak gerekir.

b. Vacip Oruçlar

- Adak orucu: Adak orucu, bir kimsenin Allah rızası için tutmayı adadığı oruçtur. Bu oruç iki türlüdür:

a. Bir şarta bağlı olarak adanan oruç: Mesela; "Falan işim olursa Allah rızası için üç gün oruç tutacağım." diyen kimsenin şart gerçekleştiğinde adadığı orucu tutması gerekir. İmsak vaktine kadar bu oruca niyet edilmesi gerekir.

b. Bir şarta bağlı olmaksızın adanan oruç: Eğer tutulacağı gün belirtilmişse o günde, gün belirtilmemişse istenilen bir zamanda tutulması vacip olur. Bu oruca kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir.

107 Bakara suresi. 184. ayet.
108 Buhârî, Savm, 11.

- Yemin kefareti orucu: Yeminini bozan kimse kefaret olarak; bir köle âzat etmekle veya on fakiri sabahlı akşamlı doyurmakla ya da on fakiri giydirmekle yükümlüdür. Eğer bunlara gücü yetmezse üç gün oruç tutması gerekir. Bu oruç için imsak vaktine kadar niyet edilmesi gerekir.

  Hanefi ve Hanbeliler'e göre bu üç gün orucun arka arkaya tutulması şarttır. Şâfiîlere göre ise bu orucun peşpeşe tutulması gerekmez.

- Nafile orucun kazası: Hanefi ve Mâliki mezhebine göre tutulmaya başladıktan sonra herhangi bir sebeple bozulan nafile bir orucun kazası vaciptir. Şâfii ve Hanbeli mezhebine göre vacip değildir. Bu oruçlar için imsak vaktine kadar niyet edilebilir.

BİLİYOR MUSUNUZ

Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Kim Ramazan orucunu tutar ve ona Şevval ayından altı gün ilâve ederse sanki bütün yıl oruç tutmuş gibi olur."

(Müslim, Sıyâm, 204)

c. Nafile Oruçlar

Farz ve vacip olan oruçların dışında tutulan oruçlara **nafile** oruç denir. Nafile oruçların sünnet, müstehap, mendup veya tatavvu olarak adlandırıldıkları da olur. Nafile oruç, mübah olan tüm günlerde tutulabilir. Ancak bazı günlerde oruç tutmak daha faziletli görülerek bugünlerde oruç tutmak sünnet veya mendup kabul edilmiştir.

ÖĞRENELİM

MEKRUH ORUÇLAR

Tutulması herhangi bir sebepten dolayı mekruh kabul edilen oruçlar vardır. Bunlar ikiye ayrılır:

Tahrimen Mekruh Oruçlar

Müslümanların sevinçlerini paylaştıkları bayram günlerinde oruç tutmak harama yakın mekruhtur.

Bu oruçlar iki vakitte söz konusu olur;

a. Ramazan Bayramının birinci gününde,

b. Kurban Bayramının dört gününde.

Ebû Ubeyd (r.a.) şunları demiştir:

Hz. Ömer (r.a.) ile birlikte bayram namazı kıldım. Hutbeden önce namaz kıldırdı. Sonra kalkıp hutbede şöyle hitap etti:

"Şüphesiz Resulullah (s.a.v.) bu bayram günlerinde oruç tutmayı nehyetti. Çünkü Kurban Bayramı günü kurbanlarınızın etinden yiyeceğiniz gündür. Ramazan Bayramı ise oruçlarınıza son verdiğiniz gündür."

(Buhârî, Savm, 66; Müslim, Sıyâm, 138)

Tenzihen Mekruh Oruçlar

a. Visal orucu tutmak. Yani; akşam iftar etmeksizin iki gün üst üste oruç tutmak.

b. Savm-ı dehr tutmak. Yani; oruca hiç ara vermeden bütün sene gündüzleri oruç tutmak.

c. Sadece aşure günü oruç tutmak.

d. Şaban ayının son günlerinde özellikle Şaban ayının son günü olan şek günü (yevm-i şek) oruç tutmak.

e. Hac yapmakta olan hacıların Terviye ve Arefe Günü (Zilhicce ayının 8. ve 9. günü) oruç tutması.

f. Cuma günü tek gün oruç tutmak.

Peygamberimiz belli günlerde nafile oruç tutmuş ve ümmetini de nafile oruç tutmaya teşvik etmiştir. Nafile oruçlarda kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir. Günü belli olan nafile oruçlar şunlardır:

- Her hafta pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak,
- Ayda üç gün, özellikle kamerî ayların 13, 14 ve 15. günleri oruç tutmak,
- Muharrem ayında özellikle aşure günü ve civarında oruç tutmak,
- Recep ve Şaban ayının bir kısmında oruç tutmak,
- Zilhicce ayının ilk günlerinde ve (hacda olmayanlar için) özellikle Arefe gününde oruç tutmak,
- Davud'un (a.s.) tuttuğu gibi bir gün tutup bir gün tutmamak (Savm-ı Davud).

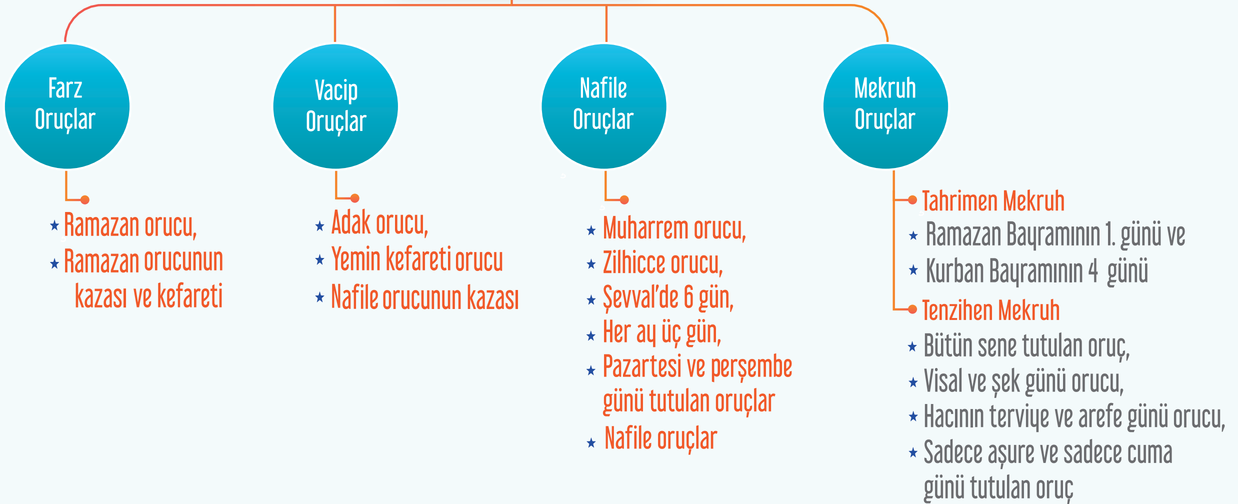
Kaza borcu olan kişi, nafile bir orucu tutmak yerine, önceliği kaza borcuna vermelidir. Günü belli olan ve burada zikredilen nafile oruçlar, kaza borcu olsa bile Hanefi mezhebine göre tutulabilir. Şâfii mezhebine göre ise zimmetinde Ramazan orucunun kazası bulunan kişinin kaza orucunu tutmadan nafile oruç tutması mekruh görülmüştür.

BİLİYOR MUSUNUZ

Oruç, sevabı en fazla olan ibadetlerdendir. Bir Hadis-i Kudsi'de Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur:

"Her bir iyilik için on mislinden yedi yüz misline kadar karşılık vardır. Fakat oruç başkadır. Çünkü oruç benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim..."

(Müslim, Sıyâm, 164)

4. Hac

4.1. Haccın Farziyeti ve Önemi

Haccın İslam'daki Yeri ve Önemi

"Hac" kelimesi sözlükte; saygı duyulan büyük ve önemli bir şeye yönelmek, ziyaret etmek, bir yere gidip gelmek anlamlarına gelir. Bir fıkıh terimi olarak hac; imkânı olan Müslümanların ihrama girdikten sonra Zilhicce ayının 8-12. günlerinde Kâbe, Arafat, Müzdelife ve Mina'da belli dinî görevleri şart ve usulüne uygun olarak yerine getirmek suretiyle yaptıkları ibadettir. Bu ibadeti yerine getirene hacı denir. Hac, hicretten sonra 9. yılda farz kılınmıştır.

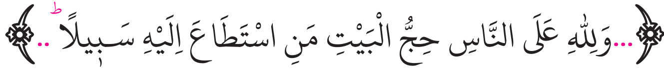

"...Siz de İbrahim'in makamını bir namaz yeri edinin..."
(Bakara suresi, 125.ayet)

Haccın Farziyeti

Hac temel ibadetlerimizden birisidir. Gerekli şartları taşıyan Müslümanların ömründe bir defa yerine getirmesi farzdır. Haccın farz olduğu kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Bu ibadetin geciktirilmeden genç yaşlarda yerine getirilmesi tavsiye edilmiştir.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

﴿...وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا...﴾

"...Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..."[109]

Bu ayet nazil olduğunda Peygamberimiz ashabına *"Ey insanlar! Hac size farz kılındı, haccedin."* buyurmuştur.[110] Ayrıca Peygamberimiz hac için gerekli imkanlara sahip olan kişilerin bir an önce hac ibadetini yerine getirmesini istemiştir.[111] Hac ibadeti hicretin 9. yılında farz kılınmış ve Peygamberimizin bir defa hac ibadetini yerine getirmiştir.[112] Peygamberimizin vefatından önce yaptığı için bu hacca **veda haccı** denilmiştir.

Hac ibadetinde; namaz kılmak, kurban kesmek, tavaf etmek, sa'y yapmak, vakfede durmak, şeytan taşlama, tıraş olmak, ihram giymek gibi davranışlar ibadet olarak yerine getirilmektedir.

Bedel Haccı: Ölüm, yaşlılık, devamlı hastalık gibi sebeplerden dolayı bizzat hacca gidemeyecek kimseler kendi yerlerine vekâleten birilerini gönderebilirler. Buna bedel yolu ile hac denir. Gönderen kimsenin üzerine farz olan hac borçları, bu yöntemle eda edilebilir.

BİLGİ KUTUSU

Hac Kimlere Farzdır?

1. Müslüman olmak.
2. Akıllı olmak.
3. Ergenlik çağına gelmiş bulunmak.
4. Hür olmak.
5. Haccın farz olduğunu bilmek.
6. Hac masraflarını karşılayacak maddi birikimi olmak.
7. Haccı yapabilecek zamana yetişmiş olmak.
8. Sağlıklı olmak.
9. Yol güvenliğinin bulunması.

109 Âl-i İmrân suresi, 97. ayet.
110 Müslim, Hac, 412.
111 bk. İbni Mâce, Menâsik, 1.
112 Abdulkerim Özaydın, "Hac", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C 14, s. 388.

Haccın birey ve toplum hayatındaki önemi

BİLGİ KUTUSU

﴿وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ...﴾

"Hac ve umreyi Allah için tamamlayın."

(Bakara suresi, 196. ayet)

Hac ibadetini yerine getirme konusunda ihmalkâr davrananları Peygamberimiz çok ağır bir şekilde uyarmıştır: *"Bir kimse yiyecek, içecek ve binecek masraflarına sahip olup Beytullah'a gitmesi mümkün iken haccetmezse onun yahudi veya hristiyan olarak ölmesine hiçbir mâni yoktur!"*[113]

Hac ibadetini yerine getirirken Allah'ın emir ve yasaklarına karşı her zamankinden daha fazla dikkatli davranırız. Bu da bizim söz ve davranışlarımızı kontrol altına almamızı sağlar.

Hac ibadetini, gerekli şartları taşıyan Müslümanların ömründe bir defa yerine getirmesi farzdır.

Bu konuda Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemeden hacceden kimse, annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak evine döner."[114]

Haccın içinde; tavaf, sa'y, vakfe, kurban, şeytan taşlama gibi pek çok ibadet bulunmaktadır. Bu ibadetler hem sevap kazanılmasını sağlar, hem de Müslümanları günah kirlerinden arındırır.

Peygamberimiz buyurdu ki: *"İslam'a girmek, hicret etmek ve hac yapmak, geçmiş günahları ortadan kaldırır."*[115]

Hac ibadeti, farz olan görevler açısından bir haftadan daha az bir sürede tamamlanabilmektedir. Bununla birlikte İslam'ın doğduğu kutsal topraklarda bulunan ziyaret yerlerini görmek, Mekke ve Medine'nin manevi ikliminden istifade edebilmek için manevî gelişimimizi sağlayan bir ibadettir. Hac ibadetinde önceliğimiz bol bol ibadet yapmak olduğundan burada bulunduğumuz günleri en verimli şekilde geçirmeye çalışırız. Tavaflarımız, namazlarımız, Kur'an okumamız, zikirle meşgul olmamız, dualarımız yoğun bir ibadet ortamına girmemizi sağlar. Bu yoğunlukta bir ibadet bizim fikir, duygu ve düşüncelerimizi zenginleştirerek hayatımızı değiştirir. Hac bizi her yönden kuşatır ve özel bir eğitime tabi tutar. Bu yönüyle hac, bir eğitim ve ibadet kampıdır. Hacdan gelen insanlarda gördüğümüz güzel değişikliklerin sebebi budur.

Kâbe merkez olmak üzere Mekke şehrini içine alacak şekilde çevreleyen bölgeye harem bölgesi denir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Mebrur (gereklerine uygun olarak yerine getirilmiş, günah ve isyan karıştırılmamış, ihlas ve samimiyetle yapılmış) haccın karşılığı, ancak cennettir."[116]

---

113 Tirmizî, Hac, 3.
114 Buhârî, Hac, 4.
115 Müslim, Îmân, 192.
116 Buhârî, Umre, 1.

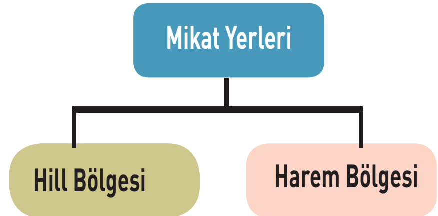
YAZALIM

Aşağıdaki tabloyu haccın birey ve toplum hayatındaki etkilerine uygun olarak doldurunuz.

Haccın birey ve toplum hayatındaki etkileri

4.2. Hac ve Umreyle İlgili Kavram, Mekân ve Hükümler

Mikat Yerleri: Hac ve umre yapmaya niyet edenlerin ihrama girdikleri yerlere mikat denir. Hac veya umre yapmak için Mekke'ye doğru yola çıkanların Mekke çevresinde ihrama girmeleri için belirlenmiş yerler vardır. Müslümanlar bu yerleri ihramsız olarak geçemezler.

İki çeşit mikat yeri vardır.

1- Hill Bölgesi: Mekke'nin dışında başka şehir veya ülkelerden hac ve umre ibadeti için gelenlerin ihramsız geçemeyecekleri bölgeye **Hill** denir.

Hill bölgesinin mikat yerleri beştir. Mekke etrafından bulunan muhtelif yönlerdeki sınırları gösteren bu yerlerin isimleri şu şekildedir: Zülhuleyfe, Zat-ı Irk, Karnu'l-menâzil Cuhfe ve Yelemlem.

Müslümanlar çeşitli ülkelerden hac için Mekke'ye gelir.

2- Harem Bölgesi: Kâbe merkez olmak üzere Mekke şehrini içine alacak şekilde çevreleyen kutsal bölgeye denir. Bu bölgenin kendine has statüsü vardır. Otu koparılmaz, ağacı kesilmez, hayvanları avlanmaz. Gayrimüslimler bu alana giremezler.

Kâbeye en yakın olan ve umre için tercih edilen *Tenim* denilen "Hz. Âişe mescidi", Tâif yönünde "Cirâne", Cidde istikametinde Hudeybiye yakınlarında "Aşâir", Irakyolu üzerinde "Seniyyetülcebel, Yemen yolu üzerinde "Edâetü'-leben" ve Arafat sınırında "Batn-ı Nemîre" Harem bölgesinin mikat yerleridir.

Başka ülkelerden Mekke'ye gelenler hill bölgesinde ihrama girip Mekke'ye gelir ve görevlerini yapıp ihramdan çıkarlar. Bu kişiler artık Mekke'de ikamet ediyor sayılırlar. Bu yüzden tekrar umre yapmak isterlerse daha uzak olan hill bölgesinin mikat sınırlarına gitmezler. Yakın olan Mekke çevresindeki Harem bölgesinin mikat yerlerine giderek oradan ihrama girerler.

BİLGİ KUTUSU

﴿...وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

"... ve Beyt-i Atîk'i (Kâ'be'yi) tavaf etsinler."

(Hac suresi, 29. ayet)

İhrama girmek: Hac veya umre yapacak bir kimse mikat sınırına gelince ihrama girer. İhrama girmek haccın şartlarındandır. İhrama girmeden hac ve umre yapılamaz. İhrama girdikten sonra iki rekât sünnet olan ihram namazı kılınır.

Haccın şartlarından biri ihramdır. İhrama girmek; hac ya da umre yapmaya niyet eden kişinin, başka zamanlarda işlemesi mübah olan bazı fiil ve davranışları, belirli bir süre kendisine haram kılması, yasaklamasıdır.

İhramın belden yukarısını örten kısmına ridâ denir

Hac ve umre yapanların bazı davranışları kendilerine yasak etmeleri ve bu amaçla giydikleri kıyafete **ihram** denir. Erkekler iki parça havlu veya benzer bir kumaştan yapılan dikişsiz sade bir kıyafete bürünür. Bu kumaşlardan belden aşağısına dolayarak örtülen parçasına **izâr**, belden yukarısını örtene de **ridâ** denir. Bu ikisinin dışında iç çamaşır, çorap, şapka, eldiven, topuk ve parmak kısımları kapalı ayakkabı vs. hiçbir kıyafet giyemezler. Topuk ve parmakları açık terlik, gözlük, saat, yüzük, kemer, para cüzdanı, şemsiye kullanabilirler.

Hanımların normal kıyafetleri ihram sayılır ve özel bir ihram kıyafeti yoktur. Hanımların sadece ihrama girmeye niyet etmeleri yeterlidir. Hanımlar sadece peçe takamazlar.

İhramın sembolik anlamı:

- İhram giymek kefen giymek gibidir. Her an ölüme hazırlıklı olmamız gerektiğini hatırlatır.
- Herkes aynı ihramı giyer. Çünkü hepimiz Allah (c.c.) katında eşittir. Bu yüzden âmir yada memur, zengin yada fakir herkes aynı ihramı giymek zorundadır.
- İhram, bir takva elbisesidir. Bunu giyen kişinin normal insanlardan daha dikkatli olması gerekir. Hayvan veya bitki herhangi bir canlıya zarar veremez.

BİLİYOR MUSUNUZ

Lebbeyk zikri şu şekildedir:

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ ۞ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ۞

إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ ۞ لَا شَرِيكَ لَكَ ۞

"Buyur Allah'ım emret ! (Emrine amadeyim) Emret (Allah'ım). Senin eşin ve ortağın yoktur, emret! Hamd senin, nimet senin ve mülk de senindir. Senin, eş ve ortağın yoktur."

(Buhârî, Hacc, 20; Müslim, Hacc, 23)

Niyet: Hac veya umre ibadeti için niyet etmek ihramın rükünlarındandır. İhrama girdikten sonra umre veya hac için niyet edilir.

Telbiye: Hac veya umreye niyet ettikten sonra haccın bazı görevlerini yapıp bitirinceye kadar lebbeyk zikrini okumaya telbiye denir. Niyetten sonra telbiye zikrini okumak ihramın rükünlerindendir.

BİLGİ KUTUSU

İHRAM YASAKLARI

1-Elbise Giymek:

İhramlı erkeğin dikişli elbise giymesi, başını ve yüzünü örtmesi, ayakkabı giymesi yasaktır.

2-Kokulu Maddeleri Kullanmak:

İhramlı, vücuduna veya herhangi bir organının tamamına koku sürerse kurban keser. Bundan daha az miktarda koku sürenin sadaka vermesi gerekir.

3-Yağlanmak: (Krem sürmek)

Tedâvi dışında, sırf süslenmek için kokulu olmayan krem ve yağı vücuduna süren kimsenin durumu koku süren gibidir. Kullanılan krem, tedâvi maksadını taşıyorsa herhangi bir ceza gerekmez.

4-Tıraş Olmak veya Saçını Kesmek:

İhramlı olan kimse saçının veya sakalının dörtte birini veya daha fazlasını tıraş ederse, koyun veya keçi kurban etmesi gerekir. Dörtte birden azını keserse, sadaka verir, ihramlının yalnız bıyıklarını kesmesi de sadaka vermesini gerektirir.

5-Tırnaklarını Kesmek:

İhramlının, el yahut ayak tırnaklarının tamamını kesmesi koyun veya keçi kurban etmesini gerektirir. Daha azı için ise sadaka gerekir.

6-Cinsel Davranışlar:

İhramlı iken cinsî münasebette bulunmak yasaktır. Arafat'ta vakfeden önce bu yasağı işleyen kimsenin haccı geçersiz olur.

Hac Güzergâhı

Hac görevlerinin yapılacağı yerler Mescidi Haram'dan başlayarak, Mina, Müzdelife ve Arafat olmak üzere 20 km uzunlukta bir alandır. Sırasıyla bu yerler, bu yerlerde yapılan ibadetler ve hükümler şu şekildedir.

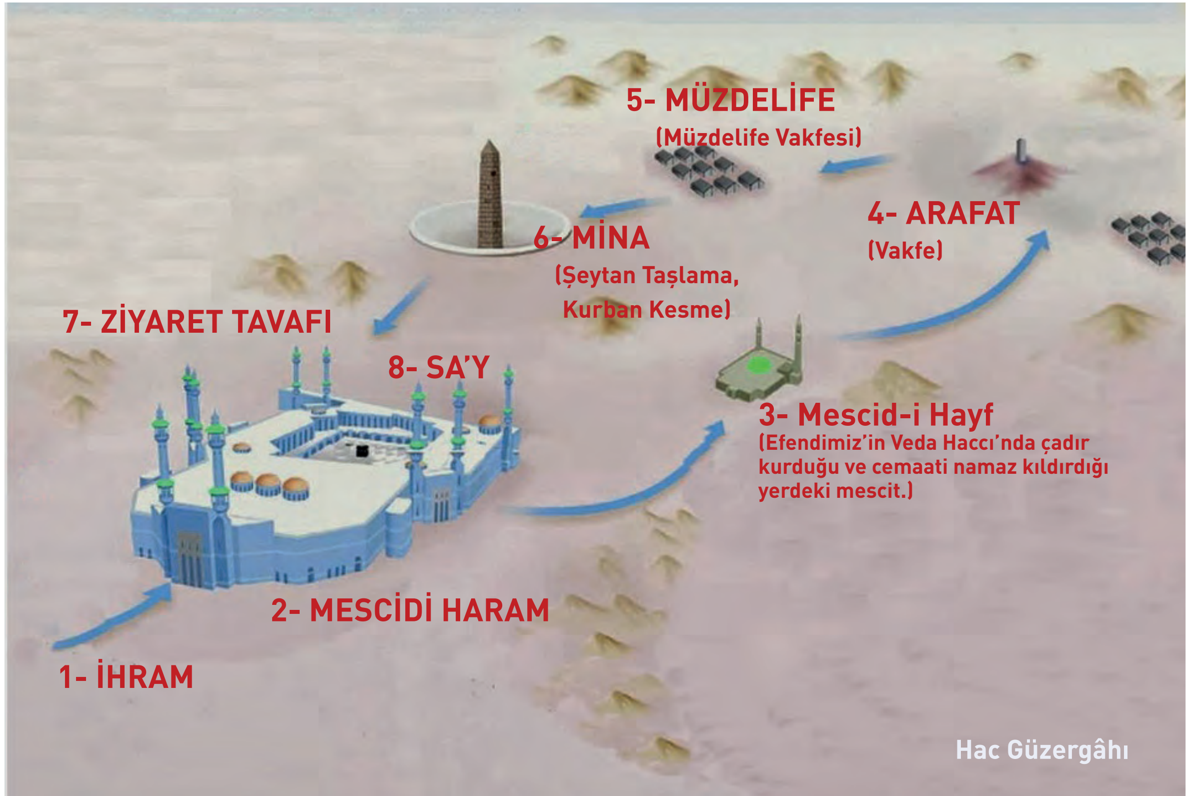
Beyti Atik

Mescid-i Haram: Kâbe'nin çevresine geniş bir alan üzerine kurulmuş mescide, Mescid-i Haram denir. Mescid-i Haram'ın merkezinde Kâbe bulunur. Kâbe'nin etrafında tavaf için ayrılmış bir alan bulunur. Bu alana metaf denilir. Metaf üstü açık bir alandır. Bu alanın dışında üstü kapalı olan kısım mesciddir. Bu mescidin ikinci ve üçüncü katlarında da tavaf için bir alan tahsis edilmiştir.

Allah Resulü (s.a.v.) Mescid-i Haram'ın önemine şu hadisiyle dikkat çekmiştir: *"Mescid-i Haram'da kılınan namaz, diğer mescidlerde kılınan namazlardan yüz bin kat daha faziletlidir."*[117]

Mescid-i Haram içerisinde bulunan mekânlar, Kâbe, Hicr-i İsmail, Makam-ı İbrahim, Zemzem kuyusu ve Safa ile Merve'dir.

Kâbe (Beyti Atik): Müslümanların kıblesi olan Mescid-i Haram'ın tam ortasındaki binaya denir. Kâbe, bir ayet-i kerimede "eski ev" manasında **beyti atik** olarak da ifade edilmiştir.

Hac Güzergâhı

117 İbn Mâce, Sünen, 450.

Kâbe, yeryüzünde Allah'a adanan ilk mabeddir. 145 m^2 alan üzerine kurulmuş taş bir binadır. Üzeri siyah bir örtü ile örtülmüştür. Örtüsü her sene hac mevsiminde yenilenmektedir. Kâbe'nin köşeleri yaklaşık olarak dört ana yönü gösterir. Köşelerden her birinin ayrı ismi vardır. Doğu köşesine "Hacerülesved" veya "Şarki", kuzey köşesine "Iraki", batı köşesine "Şâmi" ve güney köşesine de "Yemâni" adı verilir.

Hacerülesved Kâbe'nin güneydoğu köşesindedir.

Hacerülesved: Kâbe'nin doğu köşesinde tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerden 1,5 m. kadar yükseklikte bulunan özel bir muhafaza içinde yaklaşık 30 cm çapında ve yumurta biçimindeki siyaha yakın koyu kırmızı renkte kutsal bir taştır. Hz. İbrahim Kâbe'yi inşa ettikten sonra tavafın başlangıç noktasını belirlemek üzere bu taşı Ebû Kubeys dağından getirmiştir.

Hicri İsmâil (Hatim): Kâbe-i Muazzama'nın kuzey cephesinde yarım daire şeklinde bulunan bir sahanın ismidir. Hicr-i İsmail, 131 cm. yüksekliğinde ve yarım daire biçiminde bir duvarla çevrilidir. Burası Kâbe'nin içi sayılır.

Tavaf: Hacerülesved hizasından başlayarak Kâbe'nin etrafında yedi kez dönerek yapılan bir ibadettir. Her bir dönüşe şavt denir. Yedi şavt bir tavaf eder. Bu şavtların dördü farz, üçü vaciptir. Tavaf, hac ve umrenin farzlarındandır.

İstilam: Tavafa başlamadan önce Hacerülesved'i selamlamaya denir. Kâbe etrafındaki tavaf, Hacerülesved hizasından başlar. Hacerülesved'i selamlamak, mümkün olursa bu taşın öpülmesiyle, mümkün olmazsa ellerin bu taşa sürülüp avuç içlerinin öpülmesiyle olur. Bu da mümkün olmazsa ellerimizin içini Hacerülesved'e doğru kaldırmak suretiyle *"Bismillahi Allahu Ekber"* diyerek avuç içlerimizi öpmekle olur.

Kudüm Tavafı: Kâbe'ye ilk sefer gelenlerin yaptıkları tavaftır. İfrad ve Kıran haccı yapanların Mekke'ye gelince Kâbe'yi tavaf etmeleri sünnettir.

Umrenin tavafı mutlaka ihramlı olarak yapılır. Kudüm tavafı da ihramlı olarak yapılır.

Ziyaret Tavafı (İfâda Tavafı): Haccın farz olan tavafıdır. Sadece ifrad haccının farz olan tavafı ihramlı olarak yapılır.

Kıran ve temettü haccının farz olan tavafları ihramsız olarak yapılır. Çünkü bu tavaflar; Mina'da şeytan taşlanması, kurban kesilmesi ve tıraş olup ihramdan çıkılmasından sonra yapılır.

Nafile Tavaf: Mekke'de bulunanların hac ve umre dışında yaptıkları tavaflara denir. Nafile tavaf yapmaya niyet edilerek yapılır ve bitince tavaf namazı kılınır. Bu tavaflar ihramsız olarak yapılır.

Tavaf haccın farzlarından biridir.

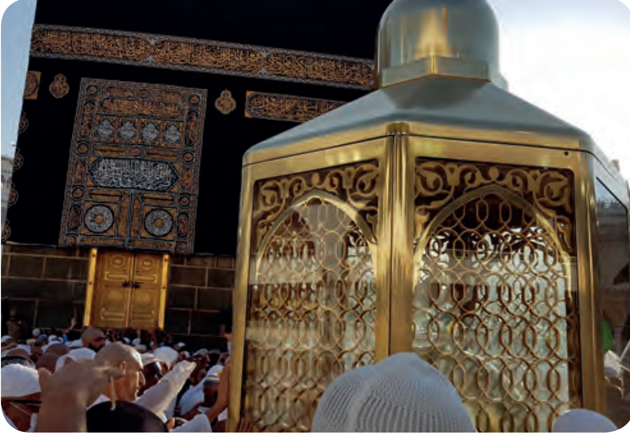
Veda Tavafı: Kişinin Mekke'yi terk etmeden önce yaptığı son tavaftır.

Tavafta Izdıba yapmak: Erkeklerin ihramlarının bir ucunu sağ kolun açık kalabilmesi için sağ kolunun altından alıp sol omuz üzerine atmasına denir. Sonrasında sa'y yapılacak tavaflarda ızdıba yapmak sünnettir.

Tavafta remel yapmak: Izdıba yapan bir erkeğin tavafın ilk üç şavtında adımları kısaltmak omuzları silkelemek suretiyle süratli ve çalımlı bir şekilde yürümesine **remel** denir ve sünnettir.

Tavaf namazı: Tavafın yedi şavtı bittiğinde iki rekât tavaf namazı kılmak vaciptir. Bu namazın tavaf bitiminde Makâmı İbrahim'de veya Haremi Şerif'in Beytullah'a yakın olan bir yerinde kılınması müstehaptır. Kalabalık dolayısıyla Haremi Şerif'te kılınamazsa uygun bir yerde kılınabilir. Makâmı İbrahim kutsal bir emanet olup onun kıymetiyle ilgili Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

"Biz Kâbe'yi insanlar için, sevap kazanılan bir toplantı ve güven yeri yaptık. Siz de Makamı İbrahim'i namazgâh edinin!..."[118]

Makamı İbrahim

Tavaf namazı, kerahet vaktine rastlıyorsa ertelenir ve uygun bir vakitte kılınır. Tavaf bitince Zemzem suyundan içmek sünnettir.

Makamı İbrahim: Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İbrahim'in üzerine çıkıp duvar ördüğü ve üstünde insanları hacca davet ettiği kabul edilen taş veya onun bulunduğu yerdir.

Safa ve Merve: Hz. Hacer, oğlu İsmail için Safa ile Merve arasında su aramıştı. Safa ile Merve arası yaklaşık 350 metre olup sa'y yapılan bu alana **mes'a** denir.

"Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın kutsal yerlerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa artık bu ikisini (Safa ve Merve'yi) sa'y etmesinde kendisi için bir sakınca yoktur..."[119]

Cebeli Rahme, Arafat

Sa'y: Safa ve Merve arasında gidip gelmek şeklinde yapılan bir ibadettir. Safa'dan Merve'ye dört gidiş üç geliş olarak toplam, yedi seferdir.

Sa'y, müstakil bir ibadet değildir. Sadece hac veya umrenin içinde yapılır. Bu yüzden kişinin tek başına nafile bir sa'y yapması söz konusu değildir.

Sa'y'ın sembolik anlamı, Hz. Hacer'in Safa ile Merve arasında su aramasıyla ilgilidir. Hac ve umre yapan Müslüman, bu arayışın hatırası olarak Allah'ın rızasını arar.

118 Bakara suresi, 125. ayet.
119 Bakara suresi, 158. ayet.

Sa'y esnasında Hz. Hacer validemizin hiç beklemediği bir yerden Hz. İsmail'in ayaklarının dibinde Zemzem çıkmıştır. Hac ve umre yapan Müslüman da hayır ve rahmetin hiç beklemediğimiz yerden gelebileceğine inanmalıdır.

Hervele: Safa ile Merve arasında Safa tepesine yakın bir yerde iki yeşil sütunun (ışıkların) bulunduğu bir yer vardır. Erkekler bu direklerin arasında, koşar adımlarla yürürler. Buna hervele denir. Hervele yapmak sünnettir.

Arafat: Kâbe'nin yaklaşık 25 km güney doğusunda ova şeklinde düz bir alandır. Hz. Adem ile Havva'nın cennetten indirildikten sonra Arefe gününde Arafat'ta buluştukları kabul edilir.

Arafat Vakfesi: Haccın farzlarındandır. Peygamberimiz *"Hac Arafat'tır."*[120] buyurmuştur. Arefe günü, zeval vaktinden bayram günü imsak vaktine kadar kısa bir süre Arafat'ta bulunmak farzdır. Öğle namazı vaktinden başlayıp güneş batıncaya kadar olan vakitte Arafat'ta vakfe için bulunmak ise vaciptir. Arafat bölgesinin ortasındaki tepeye Cebel-i Rahme denir, bu tepeye halk arasında Arafat dağı da denir.

Arefe günü telbiye getirilerek Arafat'a gidilir ve orada öğle ile ikindi namazları birleştirilerek öğle namazı vaktinde kılınır. Buna *cem'i takdim* denir.

Arafat'ın sembolik anlamı; kıyamet günü kabirlerden kalkarak ve mahşer meydanında toplanmayı hatırlatır. Arefe günü Arafat'ta, o mahşer gününü yaşarız. Hacılar Allah'ın (c.c.) huzurunda gözyaşı döker, bağışlanmak için en içten duygularla Allah'a yalvarırlar.

Müzdelife: Arafat ile Mina arasında Harem sınırları içindeki bir bölgenin adıdır.

Müzdelife Vakfesi: Müzdelife'de vakfe yapmak haccın vaciplerinden olup bayram gecesi, gece yarısından itibaren güneşin doğuşuna kadarki süre içerisinde yapılır. Bu süre içinde kısa bir an burada bulunan kimse vakfe görevini yerine getirmiş sayılır. Müzdelife'de yatsı vaktinde, akşam ve yatsı namazı birleştirilerek *cem'i te'hir* ile kılınır.

Müzdelife'nin sembolik anlamı; bir insan seli hâlinde hacıların Arafat'tan ayrılıp Müzdelife vakfesi için Meş'ar'il Haram'a[121] akın etmesi kıyamet günü insanların hesaba çekileceği yere doğru bir sel gibi akmasını anımsatır. Hacılar mahşer gününü ve yerini bu dünyada yaşamış gibi olurlar.

Sa'y ibadeti, Hac ve umrenin vaciplerindendir.

Hacılar Arafat vakfesinde

Müzdelife vakfesi, haccın vaciplerindendir.

120 Tirmizî, Hac, 57.
121 Meş'ari Haram: Arafat ile Mina arasındaki bölgedir. **"...Meş'ari Haram'da Allah'ı zikredin..."** (Bakara suresi, 198. ayet)

BİLİYOR MUSUNUZ

Peygamberimize;

- En üstün amel hangisidir? diye soruldu.

- *"Allah ve Resulüne iman etmektir."* buyurdu.

- Sonra hangisidir? denildi.

- *"Allah yolunda cihat etmektir."* buyurdu.

- Sonra hangisidir? denildi.

- *"Makbul olan haccdır."* buyurdu.

(Buhârî, İmân, 18)

Mina: Müzdelife ile Mekke arasında Harem sınırları içinde bir bölgenin adıdır. Kurban Bayramı günleri olan Zilhicce 10, 11, 12 ve 13. günlerinde Mina'da; şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olmak üzere yapılması gereken üç görev vardır. Mina'da Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'i kurban etmek istemişti.

Şeytan Taşlamak (Remyi Cimar): Haccın vaciplerinden olup Mina'da bulunan cemre denilen duvarlara taş atmak suretiyle yapılan bir ibadettir. Cemerât üç tanedir. Bunlar, Kâbe istikametindeki büyük cemre, hemen yanındaki orta cemre ve Müzdelife tarafındaki küçük cemredir.

Bayramın birinci günü sadece büyük cemreye 7 taş atılır. Bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde ise sırasıyla küçük, orta ve büyük cemrenin her birine yedişer tane, toplam 21 tane taş atılır.

Şeytan taşlamanın sembolik anlamı; kötülükleri, haksızlıkları, zulmü ve zorbalığı protesto anlamı taşır. Şeytan taşlayan hacı, bu hareketiyle şeytana, şeytanın yoluna uyanlara ve bütün kötülüklere karşı çıkışını sergilemiş ve kendisinin de bundan böyle asla şeytana uymayacağını ortaya koymuş olmaktadır.

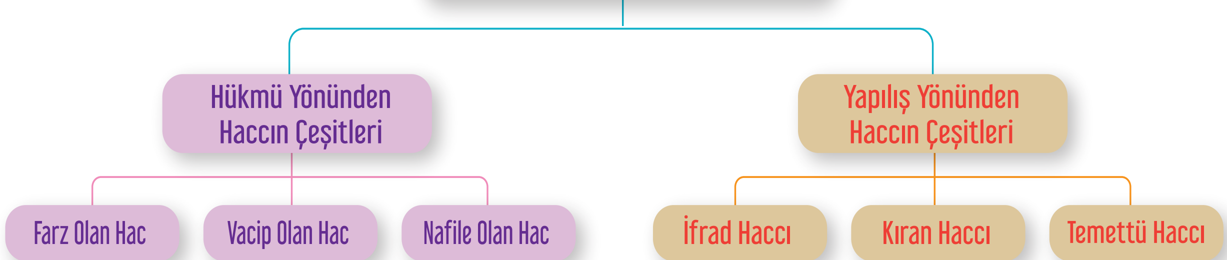
Mina'da Şeytan Taşlama

Hac Kurbanı: Temettu ve kıran haccı yapanların, bayram günü hac kurbanı (hedy) kesmeleri vaciptir. Kurbanlar, Mina'da kesilir.

Tıraş olup ihramdan çıkmak: Bayramın birinci günü Mina'da yapılması gereken görevlerden birisi de tıraş olup ihramdan çıkmaktır.

Haccın vaciblerinden herhangi biri terkedilirse hac geçersiz olmaz. Ancak bunlardan birini kasten terkeden kimse günahkâr olur ve ceza kurbanı (koyun veya keçi) kesmesi gerekir.

Bir özür dolayısıyla haccın vaciblerinden birini terkeden kimseye, hiçbir şey gerekmediği gibi günahkâr da olmaz.

Haccın Çeşitleri ve Yapılışı

A. Hükmü Yönünden Haccın Çeşitleri:

- **Farz olan hac:** Hac şartlarını taşıyan Müslümanların ömründe bir defa hac yapması farzdır.
- **Vacip olan hac:** Başlamışken yarım bırakılan nafile haccın yeniden yapılması vaciptir.
- **Nafile olan hac:** Farz haccı yerine getirmiş kişilerin bundan sonra yapacakları hac ibadeti nafile olur.

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde hacca veya umreye gitmiş biriyle röportaj yapınız. Daha sonra bu röportajdan edindiğiniz izlenimleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

B. Yapılış Yönünden Haccın Çeşitleri:

- **İfrad Haccı:** Umresiz yapılan hacdır. Hacdan önce umre yapmaksızın hac niyetiyle ihrama girilir. Yalnızca hac yapılırsa ifrad haccı yapılmış olur.
- **Kıran Haccı:** Bir ihramla hem umre hem hac yapmaya denir. Umre ve hac arasında ihramdan çıkılmaz.
- **Temettü Haccı:** Umre ve haccın ayrı ayrı yapılmasıdır. Umreden sonra ihramdan çıkılır. Daha sonra ikinci kez ihrama girilerek hac yapılır.

Türkiye'den giden hacılar genellikle temettu haccı yaparlar. Temettu haccında önce umre yapılır ve ihramdan çıkılır. Başka bir zaman tekrar ihrama girilir ve hac yapılır.

Mekke ve Medine'deki ziyaret yerleri:

Hac ve umre vazifesinin yapılması için yukarıda tanıtılan yerlerin ziyaret edilmesi ve buralarda adı geçen ibadetlerin yapılması gerekir.

Bununla birlikte Mekke ve Medine'de önemli olayların gerçekleştiği, İslam tarihinde hatırası bulunan ve kutsal sayılan daha başka yerler de bulunmaktadır. Hac ve umreye gidenlerin buraları da ziyaret etmesi tavsiye edilmiştir. Bu yerleri kısaca şu şekilde tanıtabiliriz:

Mekke'deki Ziyaret Yerleri:

Hira mağarası: Mekke yakınlarındaki Nur dağında bulunan bir mağaradır. Peygamberimize (s.a.v.) **"Oku!..."**[122] emriyle başlayan ilk vahiy burada gelmiştir.

Sevr mağarası: Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında üç gün gizlendiği yerdir.

Cennetü'l Muallâ mezarlığı: Başta Hz. Hatice validemiz olmak üzere bazı sahabilerin kabirleri burada bulunmaktadır.

İlk vahyin geldiği Hira mağarası

122 Alak suresi, 1-5. ayetler.

Hanefi mezhebine göre haccın farzları	Şâfii mezhebine göre haccın farzları
1- İhrama girmek (şart). 2- Arafatta vakfe yapmak (rükun). 3- Tavafı yapmak (rükun).	1- Niyet ile ihrama girmek. 2- Arafat'ta vakfe yapmak. 3- Kâbe'yi tavaf etmek. 4- Safa ile Merve arasında sa'y etmek. 5- Tıraş olmak, en az üç kıl kesmek. 6- Rükunlar arasında tertibe riayet etmek.
Hanefilere göre haccın vacipleri	**Şâfii mezhebine göre haccın vacipleri**
A-Müstakil vacipler: 1- Sa'y. 2- Müzdelife vakfesi. 3- Mina'da şeytan taşlamak. 4- Tıraş olmak. 5- Veda tavafı. **B. Hac ibadetinin vacipleri:** 1- İhrama Mikat yerinden girmek. 2- İhram yasaklarına uymak. 3- Arafatta öğleden akşama kadar bulunmak. 4- Tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kılmak.	1- Mikat'ta ihrama girmek. 2- Geceleyin bir süre Müzdelife'de bulunmak. 3- Cemrelere taş atmak. 4- Teşrik günlerinde Mina'da gecelemek. 5- Veda tavafı yapmak.

Medine, Peygamberimizin kabrinin ve Mescid-i Nebi'nin olduğu şehirdir.

Medine'deki Ziyaret Yerleri:

Mescid-i Nebi: Peygamber Efendimizin Medine-i Münevvere'ye geldikten sonra yaptırdığı ilk mesciddir. Bu mescidin yapımında bizzat kendisi de çalışmış, mübarek omuzlarında kerpiç taşımıştır. Peygamberimiz bu mescidde sahabe-i kirâma on yıl namaz kıldırmıştır. Sahabe, Peygamberimizin (s.a.v.) sohbetleriyle bu mescidde yetişmiş ve kıyamete kadar insanlık için yol gösteren yıldızlar olmuşlardır.

Ravza-i Mutahhara, Mescidi Nebi'de minber ile Resulullah'ın kabri arasındaki yer.

Ravza-i Mutahhara: Mescid-i Nebi'de Resulullah'ın eviyle minberi arasındaki yerdir.[123] Peygamberimizin kabri, burada yeşil kubbenin altındadır. Peygamber Efendimizin kabrinin yanında Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in kabirleri vardır. Peygamber Efendimizin kabri ziyaret edilirken tıpkı hayattayken onu ziyaret ediyormuş gibi davranılır.[124] Mescid-i Nebi'nin kapısından sessizce ve saygılı bir şekilde girilir. Ravza-i Mutahhara'ya yaklaşılır, Peygamberimize (s.a.v.) salavat okuyup selam verilir.

Cennetü'l Baki

Cennetü'l Baki: Mescid-i Nebî'nin doğu tarafında bulunan kabristandır. Peygamberimizi görme mutluluğuna ulaşan, onun sohbetlerini dinleyen ve İslam için her türlü fedakârlığa katlanan binlerce sahâbi efendilerimizin kabri buradadır. Ayrıca Peygamberimizin neslinden bazı İslam büyüklerinin, Peygamberimizin hanım ve kızlarının kabirleri de buradadır. Peygamberimiz sık sık Bakî mezarlığını ziyaret eder, vefat eden Müslümanlara dua ederdi.

Kıbleteyn Mescidi'nin yerine inşa edilen mescid.

Kıbleteyn Mescidi: İslam tarihinde kıblenin Mescid-i Aksa'dan Kâbe'ye çevrildiği yerdir.

123 bk. Buhârî, Tatavvu', 18; Müslim, Hac, 500-502.
124 *"Beni vefatımdan sonra ziyaret edenler, hayatımda ziyaret etmiş gibidir."* (Sünenü Dârekutnî, C 2, s. 278; Beyhakî, Şuâbü'l-îmân, C 3, s. 488)

Uhud dağı ve Uhud şehitliği

Uhud Şehitliği: Uhud şavasında şehit düşen sahabilerin kabirleri burada bulunmaktadır.

Yedi Mescitler: Hendek savaşında gruplar hâlinde namaz kılınan, karargâh merkezleri olan yerlerde yapılan mescidlerdir.

Kuba Mescidi: Peygamberimizin (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında yapılan bu mescid, islam tarihinde yapılan ilk mesciddir.

Kuba Mescidi'nin günümüzdeki görünümü

UMRENİN YAPILIŞI	HACCIN YAPILIŞI
• İhrama giyilir (farz). • İhram namazı kılınır (sünnet). • Niyet edilir (farz). • Telbiye getirilir (farz). • Umrenin tavafı yapılır (umrenin farzı). • 2 rekât tavaf namazı kılınır (vacip). • Safa ile Merve arasında sa'y yapılır (vacip). • Tıraş olup umreden çıkılır (vacip).	• İhrama girilir (farz). • İhram namazı kılınır (sünnet). • Niyet edilir (farz). • Telbiye getirilir (farz). • Arefe günü öğleden akşam namazına kadar vakfe yapılır (farz). • Akşam Müzdelife'ye gidilir ve orada vakfe yapılır (vacip). • Bayramın 1. günü Akabe cemresi (büyük şeytan) taşlanır (vacip). • Mina'da kurban keser veya kestirilir (vacip). • Tıraş olup ihramdan çıkılır (vacip). • Ziyaret tavafı yapılır (farz). • İki rekât tavaf namazı kılınır (vacip). • Haccın sa'yı yapılır (vacip). • Bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri sırasıyla küçük, orta ve büyük cemreye yedişer taş atılır (vacip). • Mekke'den ayrılmadan önce veda tavafı yapılır (vacip).

5. Kurban

5.1. Kurbanın Vücubiyeti ve Önemi

Sözlükte kurban kelimesi; yaklaşmak, Allah'a (c.c.) yakınlaşmaya vesile olan şey anlamına gelir. Fıkıh ıstılahındaki anlamı ise Yüce Allah'ın rızasını kazanmak ve ona olan bağlılığımızı ifade etmek üzere Kurban Bayramı günlerinde ibadet niyeti ile belirli hayvanları keserek yapılan ibadettir.

Kurbanın kesilmesi, Cenab-ı Hakk'ın emridir.

"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."[125]

Peygamberimiz önemine binaen kurban kesmeyenleri ağır bir şekilde uyarmıştır. *"Kim genişlik ve imkân bulur da kurban kesmezse bizim namazgâhımıza yaklaşmasın."*[126] Hanefi mezhebi bu delilleri gerekçe göstererek kurban kesmenin vacip olduğu görüşündedir. Şâfii mezhebi ise kurban kesmenin müekked sünnet olduğunu söyler.

Kurban, bizi Allah'a yaklaştırır ve O'nun yüce katındaki değerimizi artırır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Âdemoğlunun, Kurban Bayramı gününde Allah'a yaklaşmak için yapacağı en faziletli ibadet kurban kesmektir. Kesilen kurbanın kanı daha yere düşmeden, kurban kesen kimse Yüce Allah'ın katında yüksek bir makama ulaşır. Bu bakımdan kurbanlarınızı gönül hoşluğu ile kesiniz."*[127]

Allah Teâlâ Hz. İbrahim'i (a.s.) kurban emriyle imtihan etmişti. İbrahim (a.s.) bu imtihandan başarıyla çıkmıştı. Rabbimiz bu hususu şöyle ifade etmiştir: **"Ey İbrahim! Rüyanda emredileni yerine getirerek bizim emrimize bağlılığını gösterdin. Bu apaçık bir imtihandı. Biz oğlunun yerine büyük bir kurban verdik."**[128] Kurban kesen kişi Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.) gibi Allah'ın (c.c.) emirlerine uymaya her an hazır olduğunu sembolik olarak göstermiş olur. Rabbimiz tıpkı Hz. İbrahim'i (a.s.) imtihanında başarılı olduğu için ödüllendirdiği gibi bizi de Kurban emrini yerine getirdiğimiz için ahirette ödüllendirecektir.

Kurban bize, Allah'ın (c.c.) verdiği nimetleri başkalarıyla paylaşma alışkanlığı kazandırır. Kurban Bayramı'nda kestiğimiz kurbanların etlerini fakirlerle paylaşır, onları sevindiririz. Biz de, hem bu dünyada onları sevindirmenin mutluluğunu yaşar, hem de güzel bir ahiret hayatı için sevap kazanırız. Bir rivâyette şöyle anlatılmaktadır:

Kurban ibadeti dayanışmanın sembolüdür.

Kurban toplumsal dayanışmanın bir örneğidir.

125 Kevser suresi, 3. ayet.
126 İbn Mâce, Edâhî, 2.
127 Tirmizî, Edâhi, 1.
128 Sâffât suresi, 105-107. ayetler.

"Peygamber Efendimizin ailesi bir koyun kesmişti. Koyunun kürek kemiği hariç diğer etleri fakirlere dağıtılmıştı. Peygamberimiz bir ara: "Koyun etinden geriye ne kaldı?" diye sordu. Hz. Âişe "Sadece bir kürek kemiği kaldı." cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz ahiretteki sevabı hatırlatarak şöyle buyurdu: "Desene bir kürek kemiği hariç hepsi bizim oldu!"[129]

Bayram günlerinde Müslümanlar birbirleriyle bayramlaşırlar.

Toplumda zenginlik ve fakirlikten dolayı insanlar arasında kıskançlık, haset, kendini büyük görme, kibirlenme gibi sosyal-ahlaki problemler ortaya çıkabilir. Zekât ve kurban gibi ibadetlerle zengin ve fakir arasında bir iletişim kurulur. Bunun neticesi olarak zenginlerde kibir ve büyüklenme, fakirlerde ise haset ve kıskançlık gibi kötü duyguları tedâvi edilmiş olur. Sosyal adaletin gerçekleşmesine katkı sağlar.

Kurban, fakirlik probleminin çözüm yollarından birisi olarak önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle hayır kurumları tarafından vekâlet yoluyla kurban bağışlarının toplanarak ihtiyaç sahibi insanlara ulaştırılması fakirlikle mücadelede önemli bir görev icra etmektedir.

Kurban Bayramı'nda yapılan karşılıklı ziyaretler ve ikramlar, insanları daha çok kaynaştırır. Toplumda sevgi, dayanışma ve yardımlaşmayı kuvvetlendirir. Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır: **"...Allah'ın adı anılarak kesilen kurbanların etinden hem kendiniz yiyin, hem de yoksula ve fakire yedirin."**[130]

BİLGİ KUTUSU

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ ... ﴾

"Allah adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin..."

(En'am suresi, 121. ayet)

5.2. Kurbanla İlgili Hükümler

Kurban Çeşitleri: Allah'a (c.c.) yaklaşmak için kesilen farklı kurbanlar vardır. Bunların kesilme sebebi, hükümleri ve etlerinin kesen tarafından yenilip yenilmemesi yönüyle bir takım farklı hükümleri vardır. Bu kurbanlar şu şekildedir:

- **Udhiye Kurbanı:** Kurban Bayramı günlerinde kesilen kurbana denir. Şartlarını taşıyan kişi için bu kurbanı kesmek vaciptir. Kesen kişi ve yakınları bu kurbanın etini yiyebilir.
- **Adak Kurbanı:** Bir kimsenin bir işinin olması durumunda kurban kesmeyi adaması şeklinde olur. Bu kurban vaciptir. Adakta bulunan kimse ve bakmakla yükümlü olduğu kimseler adak kurbanının etinden yiyemezler.
- **Hedy Kurbanı:** Temettu ve Kıran haccı yapanların kesmeleri vacip olan kurbandır. Temettu ve kırân hedyleri ile nâfile olarak kesilen hedy kurbanı etinden kesen dahil zengin ve fakir herkes yiyebilir.

129 Tirmizî, Sıfâtu'l Kıyâme, 33.
130 Hac suresi, 28. ayet.

- **Ceza Kurbanı:** Hac esnasında kurban kesmeyi gerektiren bir davranışta bulunanların kesmesi gereken kurban olup vaciptir. Etini kendisi ve yakınları yiyemez.
- **Akika Kurbanı:** Çocuğu olan kimsenin Allah'a şükür amacıyla kurban kesmesidir. Bu kurban sünnet olup kesen kişinin kendisi ve ailesi bu kurbanın etini yiyebilir.
- **Nafile Kurban:** Herhangi bir vakitte Allah'ın (c.c.) rızası için kesilen kurbandır. Bu müstehap olup kurbanın etini kesen kişi ve yakınları yiyebilir.

Kurban kesmekle yükümlü olmanın şartları:

a) Müslüman olmak.

b) Akıllı ve büluğ çağına ermiş olmak.

c) Zengin olmak: Kurban kesebilecek mali güce sahip olmaktır.

d) Mukim olmak (seferî olmamak).

Hangi hayvanlar kurban olarak kesilebilir?

Kurban olarak kesilebilecek hayvanlar Kur'an-ı Kerim'de "behime" kavramıyla ifade edilir. **".... Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği behimetü'l en'âm (denilen hayvanları) belirli günlerde kurban ederken Allah'ın adını ansınlar. Bu hayvanların etinden hem kendiniz yiyiniz, hem de sıkıntı içinde bulunan yoksullara yediriniz."**[131]

Kur'an-ı Kerim'de bu hayvanların; koyun ve keçi, deve ve sığır olduğu ifade edilmiştir.[132]

Kurbanın ibadet niyetiyle kesilmesi şarttır. Kur'an-ı Kerim'de kurbanlık hayvanların et ve kanlarının değil bu kesimi yapan Müslümanın niyet, takva ve bağlılığının Allah'a (c.c.) ulaşacağı bildirilmiştir.[133] Niyette önemli olan kalbin niyetidir, dil ile açıkca söylenmesi gerekmez. Ortak kesilen kurbana bütün ortakların ibadet niyeti ile katılmaları şarttır.

Kurban olarak kesilebilecek hayvanlar, yaşları ve kaç kişinin kesebileceği		
Kurbanlığın cinsi	***Yaşı (en az)***	***Kişi sayısı***
Koyun - Keçi	1	1
Sığır - Manda	2	1-7
Deve	5	1-7

131 Hac suresi, 28. ayet.
132 bk. En'am suresi, 143 ve 144. ayetler.
133 bk. Hacc suresi, 37. ayet.

BİLGİ KUTUSU

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ ...﴾

"Allah adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin..."

(En'am suresi, 121. ayet)

Kurbanlığa mâni özürler:

Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Dört kusur kurbanlıklarda câiz değildir. Açıkça belli olan körlük, açıkça belli olan hastalık, belli olan topallık, iliği kurumuş derecede zayıflık."*[134] Kurban, Allah'a (c.c.) takdim edilen bir hediyedir. Bu derece kusurlu olan bir hayvan Yüce Allah'a kurban olarak takdim edilemez.

Kurban Kesmenin Vakti ve Şekli

Kurban, Kurban Bayramı'nın birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde kesilebilir. Konuyla ilgili olarak, sahabeden Abdullah b. Ömer (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) şöyle buyurduğunu belirtmiştir: *"Kurban kesme üç gündür. Bu günlerin en faziletlisi ilk gündür."*[135] Şâfii mezhebine göre dördüncü gün de kurban kesilebilir.

BİLGİ KUTUSU

ÂDEM'DEN (A.S.) GÜNÜMÜZE KURBAN YOLCULUĞU

Kurbanın insanlık hayatındaki kutsal yolculuğu Âdem (a.s.) ile başlar. Hz. Âdem'in (a.s.) iki oğlu Hâbil ve Kâbil, Allah'a (c.c.) bağlılıklarını ifade etmek üzere kurban takdim ederler. Hâbil, Kurban için mallarının arasından en iyi ve gösterişli olanı seçerken Kâbil ise isteksiz bir şekilde en kötü olanı seçer. Üstelik onu da gönül rızasıyla seçmemiştir. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Hâbil'in gönül rızasıyla Allah'ın rızasını kazanmak için kestiği kurbanını kabul eder. Çünkü **"...Allah ancak takva sahiplerinin ve rızasını gözetenlerin ibadetlerini kabul eder."** (Mâide suresi, 27.ayet)

İnsanlık tarihinde meşhur olmuş bir başka kurban hadisesine Hz. İbrahim (a.s.) ve oğlu Hz. İsmail'in (a.s.) hayatında şahit oluruz. Bu hadise, insanoğlunun kurbanla imtihanıdır.

Bir babadan, oğlunu kurban etmesi istenmekteydi. Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'den (a.s.) oğlu Hz. İsmail'i (a.s.) kurban etmesini istemişti. Allah Teâla'nın bu isteğine Hz. İbrahim (a.s.) ve İsmail (a.s.) derin bir teslimiyet göstermiş. Şeytanın onca vesvesesine rağmen ne baba ne de oğul bu emri yerine getirme konusunda en ufak bir şüphe ve tereddüt yaşamaz. Ve nihayetinde biri evladı, diğeri canı ile imtihan edilen bu iki peygamber, Yüce Mevla tarafından selamlar eşliğinde büyük bir kurbanla mükâfatlandırılır. Allah Teâlâ, Hz İbrahim'e (a.s.) oğlunun yerine kurban edilmek üzere iri bir koç hediye eder. Böylece kurban, İbrahimî teslimiyetin ve İsmailî sabrın ilahi tasdike uğramış en canlı ve kutsal ifadesi olmuştur. Peygamberimiz bu vurguya dikkat çekerek şöyle buyurur:

"Kurban, babanız İbrahim'in sünnetidir (ondan beri devam eden bir ibadettir)." (İbn Mâce, Edâhî, 3)

Hz. Âdem'in (a.s.) hayatında başlayıp oradan Hz İbrahim'e (a.s.) uzanan kurban ibadeti, günümüze kadar her dönemde ve hemen hemen her ümmet için bir ibadet şekli olarak varlığını sürdürmüştür. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"Biz her ümmete (gönderdiğimiz dinde), kendilerine rızık olarak verdiğimiz behimeler (dört ayaklı, çift tırnaklı belli hayvanlar) üzerine Allah'ın adını anıp kurban kesmeyi vecibe kıldık..." (Hacc suresi, 34. ayet)

(Recep Özdirek, Kurban İbadeti, s. 13-16)

134 Ebû Dâvud, Edâhî, 6.
135 İmam Mâlik, el-Muvatta', Dahâyâ, 12.

Arefe ve Kurban Bayramı günlerine *teşrik günleri* denilir. Bu günlerde farz namazlardan sonra teşrik tekbiri getirilir. Teşrik tekbirleri, Zilhiccenin dokuzuncu günü olan arefe gününde, sabah namazında başlayarak bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar yirmi üç vakit, farz namazlarını bitirince bir defa söylenir.

BİLGİ KUTUSU

Teşrik Tekbiri

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

"Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur."

Kurban, şehirlerde veya bayram namazı kılınan diğer yerleşim merkezlerinde, bayram namazından sonra kesilir. Bayram namazı kılınmayan yerlerde ise sabah namazı vaktinden itibaren kesilebilir. Hayvanın kesiminden önce mutlaka besmele çekilmesi yani *"Bismillahi Allahu Ekber"* diyerek kesilmesi gerekir. Besmelenin kasten terkedilmesi, yapılan kesim işlemini ibadet olmaktan çıkaracağı gibi, hayvanın etini de murdar (haram, yenilemez) kılar. Konuyla ilgili olarak ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: *"Allah adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin..."*[136] Kurban kesilirken besmele ve tekbirden sonra En'am suresinin 79, 162 ve163. âyetlerinin okunması sünnettir.[137]

Kurban olarak kesilecek hayvan sol yanı üzerine boğazı kıbleye gelecek şekilde yatırılır, gözü bir bez ile örtülür, teşrik tekbirleri okunduktan sonra *"Bismillahi Allahu Ekber"* denilerek kesilir.

Kurban mali bir ibadettir. Mali ibadetler bizzat mükellef tarafından yapılabileceği gibi bir başkasına vekâlet vermek suretiyle de yapılabilir. Dolayısıyla kişinin, kurbanlık hayvanı bizzat kendisinin alması ve kesmesi zorunlu değildir. Peygamberimiz bazen kendi kurbanını bizzat kendisi kesmiş bazen de Hz. Ali'ye vekâlet vererek kestirmiştir. Hz. Ali, vekil olarak bu kurbanları keserken de Peygamberimiz kurbanlarının başında bulunmuştur.

Kurban eti genellikle üç parçaya ayrılır. Bir bölümü sadaka olarak fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine verilir. Bir bölümü hediye olarak akraba, komşu ve misafirlere ikram edilir. Bir kısmı da nafaka olarak ev halkına bırakılır. Bununla birlikte kurbanın tamamı fakirlere verilebildiği gibi eş, dost ve akrabası fazla olan kişiler kurban etini pişirip tamamını onlara ikram edebilirler.

Ne Zaman? | Nerede? | Niçin? | Nasıl? | Kim Tarafından?

Kurban Kesilir

136 En'am suresi, 121. ayet.
137 bk. İbn Mâce, Edâhî, 1

6. Cihat

İnsanlara Allah'ın dinini öğretmek cihattır.

Cihat kelimesi sözlükte; çaba sarfetmek, gayret göstermek, zahmet çekmek anlamlarına gelir. Terim olarak ise ilahi mesajı insanlara duyurmak; cahilliğe, nefse ve şeytana karşı mücadele etmek ve Allah'ın (c.c.) dinini yüceltip yaymak için elden gelen çabayı göstermektir.[138] Cehd kökünden türeyen mücahede kelimesi ise insanın şeytanla, nefsiyle ve cephede düşmanla yaptığı çatışma ve mücadeleyi ifade eden bir kavramdır.[139]

Geniş manasıyla cihat; Allah (c.c.) yolunda canla, malla, sözle, fiil ile mücadele etmeyi kapsamaktadır. Bu manasıyla cihat; hem ekonomik, hem kültürlerarası hem de silahla yapılan mücadeleyi içermektedir.[140] Peygamberimizin insanın nefsiyle mücadelesini cihat sayması cihatın geniş anlamına işaret etmektedir.[141] Bilinen anlamıyla cihat, Allah (c.c.) yolunda savaşmayı ifade etmektedir. **"Yoksa siz, Allah içinizden cihat edenleri ve sabırlıları belli etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız!"**[142] ayetinde cihat, Allah (c.c.) yolunda savaş anlamında kullanılmıştır.

Cihat, Allah için yaşamak ve fedakârlıktır.

İslam dini Müslümanlara güç ve imkânları ölçüsünde dinin esaslarını insanlara ulaştırma sorumluluğu yüklemektedir. Bir kötülük veya günahla karşılaşan kişi bunu eliyle ya da diliyle engellemelidir.[143] Bu sorumluluk emr-i bil maruf nehy-i anil münker kavramı ile ifade edilmektedir. Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onları Müslüman olmaya veya Müslüman oldukları hâlde günah işleyenleri doğru olana çağırmaya **davet** denir. Bu amaçla yapılan dinî çalışmalara da **irşad** denilmektedir.[144]

Cihat, genel seferberlik ilan edilmediği sürece *farz-ı kifâye*dir. Ülkenin işgal altında olması sebebiyle seferberlik kararı alınması durumunda cihat *farz-ayn* olur ve herkes gücü ölçüsünde elinden geleni yapmakla sorumludur. [145]

138 Ahmet Özel, "Cihad", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 527.
139 Süleyman Uludağ, "Mücadele", TDV İslam Ansiklopedisi, C 31, s. 206.
140 Bekir Topaloğlu, "Cihad", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 534.
141 bk. Tirmizî, Fedâilü'l-Cihad, 2.
142 Âl-i İmrân suresi, 142. ayet.
143 bk. Müslim, İman, 20.
144 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 174.
145 Ahmet Özdemir, "Günümüzde İslam Dünyasındaki Şiddet ve Saldırıların Meşruiyet Sorunu", JASSS, sayı: 27, s. 78.

Silahlı cihat, devletin yapması gereken bir mücadele yöntemidir. Günümüzde cihat kavramını kullanan şiddet hareketleri birçok açıdan meşru değildir. Cihat adı altında şiddet içerikli eylemlerin en sakıncalı yönü İslam'a uymayan pek çok şeyin din adına yapılmasıdır. Terör gruplarının, İslami söylemleri kullanması Müslümanları kendi kavramlarını kullanmaktan uzaklaştırmamalıdır. Aksine kavramların doğrusu, âlimler tarafından yazılıp anlatılarak halk aydınlatılmalıdır. Silah kullanma yetkisi sadece kamu otoritesine ve denetimine aittir. Kontrolsüz grupların silahlı yöntemleri, toplumda terör ve kaosa sebep olur. Can ve mal güvenliğini ortadan kaldırır. Müslümanların dünya kamuoyundaki imajına ve kimliğine zarar verir. Suçsuz ve masum insanları mağdur eder. Sömürgeci devletler, böyle grupları yönlendirerek kendi çıkarlarına uygun olarak kullanmakta ve böylece o ülkelerinin maddi kaynaklarını sömürmektedir. Günümüzde bazı İslam ülkelerindeki karmaşanın ana sebebi, cihat kavramını istismar edenlerin davranışlarıdır.

"...Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." *(Ankebut suresi, 69. ayet)*

6.1. Cihatla İlgili Temel Kavram ve Hükümler

Allah (c.c.) yolunda savaşmayı ifade etmek üzere cihat kavramının yanında gaza ve fetih kavramları da kullanılmıştır. Gaza, din için yapılan savaş anlamında kullanılmıştır. Fetih, ülke ve şehirleri ilayi kelimetullah amacıyla İslamiyete açma anlamında kullanılmıştır.[146] Resulullah'ın (s.a.v.) bizzat sevk ve idare ettiği savaşlar için **gazve**, kendisinin katılmadığı askerî seferlere ise **seriyye** denilmektedir. Fıkıh kitaplarında savaş ahkâmı genellikle **siyer** ve **megâzî** başlığı altında ele alınmıştır.

146 Mustafa Fayda, "Fetih", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 467.

İnsanlara cihat aynı zamanda manevi değerlere sahip çıkmaktır.

BİLGİ KUTUSU

﴿ وَالَّذ۪ينَ جَاهَدُوا ف۪ينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴾

"Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz, Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir."

(En'am suresi, 121. ayet)

ARAŞTIRALIM

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul Emannâmesi'nde gayrimüslimlere tanıdığı hak ve özgürlükleri araştıralım.

İki düşman grubun birbiriyle savaşması harp (muharebe) ve kıtal kavramları ile ifade edilmektedir. Bu kavramlar meşru veya gayri meşru her türlü savaş için kullanılmaktadır. Cihadı, Allah (c.c.) yolunda savaş manasıyla aldığımızda muharebenin cihatın yöntemlerinden biri olduğu gürülecektir.

Savaşı Meşru Kılan Sebepler

Niyet, yapılan davranışın meşruiyetini belirleyici bir unsurdur. Bu yüzden toprak, mal, şan ve şöhret kazanmak veya insanları sömürmek amacıyla yapılan tüm savaşlar cihat ile elde edilecek sevabı ortadan kaldırır.[147] Savaşı meşru kılan başlıca sebepler şunlardır.

1- Savunma amaçlı savaş: Ülkenin saldırıya uğrayıp zarurât-ı diniyyeden olan din, can, mal, nesil ve aklın korunması amacıyla savaş yapılması fakihlerin ittifakı ile meşrudur.

2- Uluslararası güvenlik amaçlı savaş: Bazı ülke ve grupların bir bölge veya tüm dünyayı tehdit eden faaliyetleri karşısında savaş meşru olur. İnsanların mal ve can güvenliğini tehdit eden nükleer, kimyasal, terörist faaliyetlere üs olma gibi fitne ve zulme engel olup uluslararası güvenliğin sağlanması amacıyla savaş yapılması da meşrudur.

3- Devlete karşı silahlı ayaklanma ve isyan suçu fıkıhta **bağy** olarak isimlendirilmektedir. Bağy suçunu işleyenlere karşı savaş yöntemi dâhil olmak üzere gerekli tüm tedbirleri almak devletin hakkıdır. Ülkemizde 15 Temmuz 2016'da yaşanılan devlete isyan hareketi bağy suçuna bir örnektir. Devletin düzenini yıkmaya çalışanlara ve alternatif paralel yapılanma içine girenlere karşı gerekli tedbirleri alıp bu isyan hareketini bastırmak devletin hem hakkı hem de vazifesidir.

İrtidat fıkhi bir terim olarak, bir Müslümanın İslam dininden çıkmasını ifade eder. Bu kişiye **mürted** denilir. Fakihler dininden dönüp düşman safına geçen, İslam dinine zarar verebilmek için fırsat kollayan mürtedler ile savaş yapılabileceğini kabul etmişlerdir. Nitekim Hz. Ebû Bekir (r.a.) hilafetinin ilk yıllarında irtidat hareketlerini bastırmak üzere orduyu sevketmekte hiç tereddüt etmemiştir.

4- İslam'ın tebliğ edilmesine engel olanlarla savaş: İnanç ve fikir hürriyeti kapsamında Müslümanların dinlerini yaşamalarına ve tebliğ etmelerine engel olanlara karşı Müslüman devletler muhtelif yöntemlerle mücadele edebilirler.

147 bk. Buhârî, Cihad, 15.

Özellikle bu ülkelerde Müslümanlara zulmedilmesi, can ve mal güvenliklerinin olmaması durumunda, Müslüman devletlerin bu ülkeye baskı yapması ve Müslümanların hamisi olarak siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri mücadele yöntemleri izleyebilirler. Özellikle tebliğ amaçlı ilmî ve fikrî cihat şeklinde gerçekleşmesi gerekir. Bugün İslam'ı dünyada hâkim kılmak için yapılması gereken Müslüman olmayanlarla sadece silahlı mücadele değil; ilimde, teknikte, ekonomide, sanatta ilerlemeler kaydederek her alanda güçlü olup dünyada söz sahibi olmaktır.[148]

Savaşta Uyulması Gereken Kurallar:

İslam dininde, hayatın her alanına dair uyulması gereken kural ve ilkeler bulunmaktadır. Dünyadaki milletlerin amaçlarına ulaşmak için her türlü mücadeleyi meşru gördükleri dönemlerde bile Müslümanlar savaşlarda belirli kurallara uymakla sorumlu olmuşlardır.

Savaşta yapılması yasak olan davranışlar şunlardır:

- İşkence Yapmak: Peygamberimiz ordu komutanlarına verdiği talimatta ölülerin organlarını keserek vücut bütünlüğüne zarar verilmesini (müsle)[149] ve düşman askerlerinin yakalandıktan sonra yakılarak öldürülmesini yasaklamıştır.[150]

- Savaşa Katılmayanlara Saldırmak: Savaşa katılmayan kadınların, çocukların, yaşlıların, din adamlarının, çiftçilerin, elçilerin ve hastaların öldürülmesi câiz değildir. Resulullah'ın katıldığı gazvelerden birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Peygamberimiz bunun üzerine kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladı.[151] Savaşın sona ermesi ve fethin gerçekleşmesi durumunda da bu sınıfların zarar görmemesi sağlanmalıdır.

- Fatih Sultan Mehmet, Bosna ruhbanlarına verdiği emannâmede "Kiliselerinizde korkusuzca ibadet ve memleketimizde korkusuzca ikamet edin. Ne vezirlerimden ne de halkımdan kimse bunları incitmesin ve rencide etmesin.

15 TEMMUZ 2016

148 Ahmet Özdemir, İslam Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku, s. 104.
149 bk. Müslim, Cihad, 110.
150 bk. Buhârî, Cihad, 147.
151 bk. Müslim, Cihad, 8.

Peygamberimiz savaşta sivillere zarar verilmemesini emretmiştir.

Allah'a, Peygamber'e, Kur'an'a ve kuşandığım kılıca yemin olsun ki, canları, malları ve kiliseleri bana itaat ettikleri sürece güvencem altındadır."[152] diyerek fetih hareketlerinin esas gayesinin dünyada huzur ve güvenin sağlanması olduğunu göstermiştir.

• Tabiat Varlıklarına ve Hayvanlara Zarar Vermek: Savaş esnasında kesilmesine ihtiyaç olmayan ağaçlara ve kendisinden yararlanılan hayvanlara ve bitkilere zarar vermek câiz değildir. Hz. Ebû Bekir, ordu komutanı olarak görevlendirdiği Üsame b. Zeyd'e (r.a.) hayvanlara ve ağaçlara zarar verilmemesi talimatı vermiştir.[153]

6.2. Mekki ve Medeni Ayetlerde Cihat

Peygamberimiz İslam'a açıktan davet emrini aldıktan sonra, hac için Mekke'ye gelenlerle irtibata geçerek İslam'ın Mekke dışında duyulmasını sağlamıştır.[154] Mekke döneminde gönüllerin kazanılması ve İslam'ın sözle anlatılması esas olup savaş anlamındaki cihat emredilmemiştir. Bu dönemde Resulullah (s.a.v.) sabırlı olmakla ve risaleti tebliğ edip müşriklerden yüz çevirmekle emrolunmuştur: **"Sana emrolunanı açıkça söyle ve müşriklerden yüz çevir."**[155]

ÖĞRENELİM

Hz. Ömer'in Emannâmesi

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Bu sözleşme, müminlerin emiri ve Allah'ın kulu Ömer tarafından İliya halkına verilen bir emandır. Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün fertlerine verilen bir teminattır. Kiliseleri mesken yapılmayacak, yıkılmayacak ve kısmen dahi olsa işgal edilmeyecektir. İçindeki kutsal eşyalara dokunulmayacaktır. Mallarına el sürülmeyecektir. Kimse dinî inançlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine asla zarar gelmeyecek ve yurtlarına Yahudiler iskân olunmayacaktır. Buna karşılık onlar da cizye vereceklerdir. Bunlardan kim yurdunu terk etmek isterse gideceği yere kadar mal ve can emniyeti sağlanacaktır. Yurdunda kalmak isteyenler ise güvende olacaklardır ve cizye vereceklerdir. Dileyen Rumlarla gidecek, dileyen de toprağına dönecektir. Hasat elde edinceye kadar onlardan bir şey istenmeyecektir. Bu, Allah'ın Resulü'nün, halifelerin ve müminlerin Kudüs halkına verdiği güvenlik ahdidir. Bu ahid, cizye ödedikleri müddetçe geçerlidir."

(M. Hamidullah, İslam'da Devlet İdaresi, s. 180)

152 Fatih Sultan Mehmet, 4 Nisan 1478 tarihli Bosna Emannamesi.
153 İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't-Tarih, s. 335.
154 İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, C 1, s. 174.
155 Hicr suresi, 94. ayet.

"Cihat eden, ancak kendisi için cihat etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir."[156], **"Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz, Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir."**[157] ayetlerinde olduğu gibi Mekkî surelerde cihat; kişinin "... inancını yaşamak uğruna gösterdiği samimi çabayı, tüm zorluklara rağmen vahyi tebliğ edip insanlara ulaştırmayı ifade etmektedir.[158]

Medine'ye hicretle birlikte Müslümanlar, İslam'ın yaşanmasında ve diğer insanlara tebliğ edilmesinde elverişli imkânlara kavuşmuşlardır. Seriyye ve gazveler bu dönemde gerçekleşmiştir. Medine döneminde nâzil olan ayetlerde düşmanlık gösteren kâfirlere karşı çok çetin bir mücadele içinde olmanın gerektiği beyan edilmiştir.[159] Bu dönemde nâzil olan ayetlere baktığımızda cihat konusunda aşama aşama hüküm verildiği (tedricilik) görülmektedir.

"Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter."[160] ayeti ile saldıranlara karşı silahlı mücadele için izin verilmiş; **"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin. Doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez."** ayeti ile de savunma savaşı yapılması emredilmiştir. Daha sonra nâzil olan ayetlerde ise bir kayıt olmaksızın mutlak ifade ile Allah yolunda cihat emredilmiştir: **"Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."**[161]

Mekkî ve Medenî surelerdeki cihat kavramını genel olarak değerlendirdiğimizde, şu sonucu çıkarmak mümkündür. İslam esaslarını tebliğ edip insanları İslam dinini benimsemeye davet etmek; kendisinden başlayarak ailesinde, ülkesinde ve dünyada Allah'ın hükmünün en üstün olması için çaba göstermesi temel amaçtır. Bu amaca ulaşabilmek için zaman ve şartlara en uygun araçlar kullanılarak hareket edilmesi gerekir.

ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim'den cihatla ilgili üç ayet bulunuz. Sınıfta bu ayetleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bu ülke Şehitlerimizin emanetidir.

BİLGİ KUTUSU

﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴾

"Fitne (şirk, baskı, zulüm) ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (küfürden) vazgeçerlese, şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla görendir." (Enfal suresi, 39. ayet)

156 Ankebut suresi, 6. ayet.
157 Ankebut suresi, 69. ayet.
158 bk. Furkân suresi, 52. ayet.
159 bk. Tevbe suresi, 73. ayet.
160 Hac suresi, 39. ayet.
161 Bakara suresi, 244. ayet.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hades ve necasetin tanımını yapınız.
2. Hanefi ve Şâfii mezhebine göre abdestin farzlarını belirtiniz.
3. Gusülsüz helal olmayan hususları açıklayınız.
4. Seferîlik ve seferî ne demektir? Bu konuda bildiklerinizi yazınız.
5. Kendilerine zekât verilebilecek sekiz grubu yazınız.
6. Fıtır sadakasının nisabını ve nelerden verilebileceğini miktarlarıyla belirtiniz.
7. Orucunu bozan kimseye hangi hâllerde kefaret gerekir?
8. Kefaret nasıl yerine getirilir? Belirtiniz.
9. İtikâf nedir? Nasıl yapılır? Araştırınız.
10. Yapılış yönünden haccın çeşitlerini yazınız.
11. Umrenin anlamı ve hükmü nedir? Ne zaman yapılır? Kısaca bilgi veriniz.
12. Kurbanın kelime anlamı ile kurban ibadeti arasındaki bağlantıyı açıklayınız.
13. İslam'da savaş esirlerine nasıl davranılır? Araştırınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi gusül almanın gerekmediği bir durumdur?

A) Hayız hâlinin bitmesi
B) Kurban kesmek
C) Yeni Müslüman olmak
D) Meninin çıkması
E) İhtilam olmak

2. Aşağıdakilerden hangidi abdestsiz olarak yapılabilir?

A) Mushaf'a dokunmak
B) Ezberden Kur'an-ı Kerim okumak
C) Sehiv secdesi yapmak
D) Kâbe'yi tavaf etmek
E) Cenaze namazı kılmak

3. Kerahat vaktinde hangi namazın farzı kılınabilir?

A) Sabah namazı
B) Öğle namazı
C) İkindi namazı
D) Akşam namazı
E) Yatsı namazı

4. Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
A) Namazda bütün tekbirler "Allahü ekber" denilerek getirilir.
B) Dört rekâtlı farz namazların hepsi aynı şekilde kılınır.
C) Bütün sünnet namazlar aynı şekilde kılınır.
D) Farz namazların ilk oturuşunda sadece Tahiyyat duası okunur.
E) Beş vakit namazın tüm rekâtlarında Fâtiha suresi okunur.

5. *"Zekât, bazı kimselere ve yerlere verilemez."*
Buna göre aşağıdakilerden hangisine zekât vermemiz mümkün olabilir?
A) Geçimini rahat sağlayan insanlara
B) Dedemize
C) Torunlarımıza
D) Okul ve camilere
E) Maddi destek bulamayan üniversite öğrencisine

6. Emekle sulanan toprak ürünlerinde hangi oranda zekât vermek gerekir?
A) 1/5 B) 1/10 C) 1/20 D) 1/40 E) 1/50

7. Aşağıdakilerden hangisi orucu bozup yalnız kazayı gerektiren bir durumdur?
A) Kendi isteği olmaksızın az kusmak
B) Dişleri misvaklamak
C) Oruçlu olduğunu unutarak yiyip içmek
D) Banyo yapmak
E) Vaktin geldiğini zannederek oruç açmak

8. Aşağıdakilerden hangisi vacip kabul edilen bir oruçtur?
A) Arefe günü oruç tutmak
B) Aşure günü oruç tutmak
C) Adak orucu tutmak
D) Ramazan orucunun kefaretini tutmak
E) Ramazan Bayramı'nın 1. günü oruç tutmak

9. Vakfe nerelerde yapılır?
A) Mina ve Müzdelife'de
B) Arafat ve Müzdelife'de
C) Safa ve Merve'de
D) Arafat ve Mina'da
E) Mekke ve Medine'de

10. Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
A) Kurbanlar; yalnızca koyun, keçi, davar, sığır ve deve cinsinden olan hayvanlardan kesilir.
B) Kurban yükümlüsünün Müslüman, akıl sahibi olması ve hür olması gerekir.
C) Hayvanı kesmeden canlı olarak veya bedelini yoksula vermekle kurban ibadeti yerine getirilmiş olur.
D) Hayvan, kanı akıtılmadan öldürülecek olursa bu hayvan kurban yerine geçmez.
E) Büyük baş hayvanlar yedi kişiye kadar ortak kesilebilir.

C. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanı "D", yanlış olanı ise "Y" ile işaretleyiniz.

(.....) Mükellef olan kimse işinin yoğunluğundan dolayı namazı vaktinde kılmak zorunda değildir, müsait olunca kılar.

(.....) Hanefi mezhebine göre Kur'an-ı Kerim'de yer almayan bir kelime namazda yanlışlıkla ağızdan çıksa namaz bozulmuş olur.

(.....) Cuma namazı gündüz kılındığından imam açıktan kıraat yapmaz.

(.....) İmam, Cuma hutbesini okurken cemaat cep telefonuna gelen mesaja bakabilir.

(.....) Dinin, mallar için koymuş olduğu belli bir ölçü ve miktara nisap denir.

(.....) Oruca niyet etmeyerek Ramazan günü yiyip içmek hem kaza hem kefaret gerektirir.

(.....) Oruç tutarken gusül abdesti almak veya banyo yapmak orucu bozar.

(.....) Fıtır sadakasını, yakınında muhtaç kimse varken daha uzakta bulunanlara vermek mekruhtur.

(.....) Yalnız hac niyetiyle ihrama girip umre yapmadan tamamlanan hacca kıran haccı denir.

(.....) Mina, Mekke ile Müzdelife arasında Harem sınırları içinde bulunan bir bölgedir.

(.....) Akika kurbanın etinden, sahibi ve ev halkı yiyemez.

(.....) Savaşta gayrimüslimlerden savaş yoluyla elde edilen mallar, esirler ve araziler ganimet olarak kabul edilir.

D. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

sahur	rikaz	ihram	zelletü'l-kâri	vesk	dirhem
itikâf	dinar	bağy	temel ihtiyaçlar	müellefe-i kulûb	

1. Namazda kıraatı ifâ ederken okuyuşta hata yapmaya .... denir.

2. Bir kimsenin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi ihtiyaçlarına .... denilmektedir.

3. Peygamberimiz zamanında, altın için ...., gümüş için .... kullanılmış ve tarım ürünleri için beş .... zekât nisabında sınır kabul edilmiştir.

4. Zekât sekiz gruptan birine ulaştırılır. Bu gruplardan biri, kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenler yani .... dür.

5. Yer altına insanlar tarafından gömülmüş define ve hazinelere .... denir.

6. Oruç tutmak için gece yenilen yemeğe .... adı verilir.

7. .... mescidde ibadet maksadıyla durmaktır.

8. Hac ve umre yapanların bazı davranışları kendilerine yasak etmelerine .... denir.

9. Devlete karşı silahlı ayaklanma ve isyan suçu fıkıhta .... olarak isimlendirilmektedir.